

Els malnoms d'Ontinyent a través de la història

JOSEP SANCHIS
AJUNTAMENT D'ONTINYENT

Diuen que diuen que al vell Ontinyent de la Cantereria vora riu no hi havia casa que no fóra batejada amb el seu malnom: Cucala, Tèrrec, el Ranxero; el Mido, el Teularet, els Roques; Pequin, Olivares, el Ponno; el Ginjoler, Polònia, Bataner; el Xaparro, els Conillets, el Grillet; el Palmerí, Porreta, el Mariquito; Centenero, Garnatxa, el Pando; la Bartola, Xenna, Samarroca, el Xennero...

(Pepe Tortosa, Rajol. Memòria oral. Ontinyent, juny de 2007)

1. Introducció

Fa uns quants anys (1986), un treball de característiques semblants al que presentem ací —però sens dubte més complet, si no en nombre dels malnoms publicats, almenys sí quant a la part teòrica i metodològica—,¹ va ocasionar un enrenou que no va anar a més entre alguns veïns d'Ontinyent que potser no s'hi volien veure *retratats*: el seu vici, defecte, la seua procedència, el treball que feia, l'aspecte físic, l'anècdota que va protagonitzar, etc. D'altra banda, un servidor, espera no haver-se de *retrac tar* pel fet de publicar novament, pràcticament nou, aquest article.

¹ Per a qüestions teòriques, classificacions semàntiques dels malnoms i altres teoritzacions, remet a Marian de Dios, Josep (1986). «Sobre els malnoms d'Ontinyent», separata del *Programa de Festes de la Puríssima*, Ontinyent, i «Malnoms d'Ontinyent» (inèdit), treball més complet encara del mateix autor.

Aprofite l'avinentesa per agrair a l'autor d'aquests treballs l'ineestimable ajut que m'ha dispensat en la confecció d'aquesta llista de malnoms, ja que, a més de consultar amb ell detalls que m'interessaven, m'ha proveït de molts malnoms que no havia pogut arregar.

Cal consultar també, per descomptat, Moreu-Rey, Enric (1981). *Renoms, motius, malnoms i noms de casa*, editorial Milà, Barcelona.

Val a dir que «Els malnoms d'Ontinyent a través de la història» ha tingut una seqüència temporal de més de vint anys: els treballs previs de Marian i Torró de 1986, el de Sanchis de 1988, el de Donat de 1997, i novament el de Sanchis, ara de 2007, aquest recull que donem a conèixer.

Més treballs sobre malnoms, ben interessants sens dubte són, entre altres: Herreros Moreno, M. Soledat (2000). *Els malnoms de Torrent*, Ajuntament de Torrent; Salvador i Jordan, Joan (2002). *Recull de malnoms del camp i la ciutat d'Elx*, Institut de Cultura-Ajuntament d'Elx; Sanz Mora, Mariló i Juan Colomer, M. Jesús (2005). *Malnoms d'Aielo de Malferit. Mante...i tu de qui eres?*, Ajuntament d'Aielo de Malferit.

Déiem enrenou, sí, i un pèl exagerat si tenim en compte que aquell treball onomàstic, com ara aquest, no pretenia armar bullit ni fer befa ni burlar-se de ningú, ni furgar cap ferida, sinó tan sols saber la motivació d'aquestes paraules tan curioses per fer-ne el comentari etiològic corresponent, tot posant en escrit una realitat social i lingüística, i fins i tot psicològica,² traduïda en un seguit de malnoms amb què són coneguts i identificats molts dels nostres conveïns, alguns d'ells personatges tipus, habitants d'un poble ja ciutat, Ontinyent, que cada dia que passa veu com va perdent-los per falta d'ús, o els substitueix per altres de més moderns, i no sempre en valencià.

Val a dir, en aquest sentit, que el jovent de hui és més porós al desafecte familiar, i més obert a les influències televisives i a l'argot dominat (no sempre, però) pel totpoderós castellà, amb alguns esguits de l'anglès. Així, *el Piranya, l'Ingeniero, el Rayo, Pitxi, Mosquito, Cuellotorsio, Tanyo, Patas Amarillas, Pordiós*, posem per cas, malnominacions contemporànies, grupals o reduïdes a l'àmbit laboral (*el Oso Yogui, Luigi, Tarradelles, el Rústic...*), a un estret cercle d'amics, d'escolars (*el Deu...*), a les comparses de moros i cristians (*el Pikante, fill de la Picanta, el Olvidao, Willy: «la cazalla y el desparpajo explosivo de nuestro compañero Willy»*, veg. Montés, revista *Comparsa...*, p. 23; Toni *Xispa, Rafa Bodega, Campos Margarito, Vicent Rajola, Paco Exprés, Paco No Té Motos*, l'enginyós *Holgado Follero* [per *Joyero*], *Pepe Cuina, Juanín el de l'Estanc, Jesús per Cent, Juan Matababres, Comparsa...*, p. 29, *Makila, Kay*) no són tots, tassament, noms genuïns ni tradicionalment valencians –hi ha famílies que vénen de fora i de fora porten el seu malnom: *Xirrita...*– que passen de pares a fills, fins i tot de més de dos generacions, com sí que ho semblen els següents: *Cucala, el Ponno, Godea, Correncinc, la Matara, el Ràpid, Polseguera, el Rull, la Torrona, Palloc, Panxeta, el Polserut, Panís, Samarroca, el Trier*, entre molts altres més.

Precisament, de les comparses de moros i cristians, donem aquests ben il·lustradors i curiosos exemples:

«y pa que conte el bon nom dels fundaors / com son Asensi, Albuixech, / Santiago, Gori, Forca, Nadal, Agulló / Cova, Bartolo y el Agüelo EL BLANQUET».

(Volant de la «Comparsa de Labradoros 1960», de Rafel Sanchis).

«Enllà tenim a Mingo, per cas, / Al de la Plaça de Baix, Toni, / i a Raspall que ix al pas. / De tant en tant / remuguen Soler o Camila / (...) els Serradells i Cacau, el de la Vila. / (...) La jovenalla els resta / amb Llin, Godo i Orlolá, / Folgado que vol festa / i Xenco que en marxa estarà. / (...) la segona de les colles, / és de Mosca i el Moreno / (...) mireu al pare Capellano. / L'Agulló vol que les xiques ballen / i el Pileró i "l'alguasil" "mano a mano". / La penya del Terròs / on governa Camileta / té a Ramonet que pega mos / igual a cuixa que cuixeta. / (...) I ja per a aquest grup cloure / nomenem al Vaqueret / (...) i el Mut que fou "furbolista". / És Gínjol enguany, Primer Trò / i va tranquil, amb Cabolo de matxaca / (...) Carreta el casteller / (...) quasi com Carxofeta. / Nàcher, menja pero no medra / i Calienda, és cosa feta. / També està Alonso / i "Cerilla" que ja és Misto».

(Volant signat per la Granota del Pou del Canyís de «La Comparsa de Llauradors en l'any de 1990», de Rafel Sanchis).

² Veg. Casanova, Emili (1985). «Sobre els malnoms d'Agullent», dins el Xé Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica, primer d'Onomàstica Valenciana, Universitat de València, p. 361-367.

«Doro amb ells està / com Cabolo, Gínjol i el Xapista. / Celaieta amb el Cuco va / i semblen “vedettes” de revista. / (...) José Enrique li diu a Calienda / que un Ungla és Vicent / i el Misto que és un “menda” / encén a Ximo el valent. / Aquestos acaben ara / amb el Fletxa i Manolo».

(Volant signat per la Granota del Pou del Canyís de «La Comparsa de Llauradors en l'any de 1992», de Rafel Sanchis).

«A u li diuen el Chato», «Chacon és el nostre masagiste», «Barrios es per festes descontrol», «J.R. ve ballant salseta», «Diu Juanito “Tancapota” / Un xic que ve d'Agullent / “Qui l'entorta se l'emporta” / Quan ve a festes a Ontinyent», «Me-me-medi sempre té faena», «Pechuga es el que ve de Banyeres», «Moncho ens porta el cabrit», «Peixet s'ocupa dels alardos», «A Manela li agraden els sopars», «Rafel el boticari», «És José “el sargentillo”», «U dels membres és Ramonet» [el de la Torrona], «Saoro no ix a les processons».

(De l'auca de la l'esquadra «Penya Arreu» dels Mossàrabs. «Història de les Esquadres», revista *Comparsa Mozàrabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*).

Però també n'hi ha d'històrics, més reculats en el temps, i ben sucosos, com aquests àlies o renoms que ens reporten des de l'Arxiu Municipal Vicent Terol i Tomàs Bordera, als quals agraïm, de cor a pensa, la seua disponibilitat: *Francés dels Bous, Lorenç lo Barber, los Pobils de Johan Ferrero, del Pedregal, Johan Martí, texidor, àlies del Roig, La viuda de Johan Olzina, Cerroleta...* (s. XV); *lo Fossier, Berbegelet, del dels Bous, Padilla, lo Mallorquí, Gralla, lo Català, Albalat, lo Carreter, de la Porta Nova, de l'Agrillent, Jaumot, Joanot, Serrat, de les Coves, Perot, Mestre de l'Axa, lo Pouer, lo Çort, Soldat, Riello, dels Banys...* (s. XVI); *Granota, de Torrona, Vilana, lo Groc, Francés Yago, dit lo Bal-le; de Matamoros, de Plebana, Fira, Berthomeu Sanchis, Sisdits; Pollastre, Llocat, Merlat, Negret, Arnat, Deulomà, Pare Sant, Perdigot, Ojos de Cavallo, Braga...* (s. XVII). I també *lo Pare Sant, lo Capellà, lo Pantanero, Forellat, Sit, Turús, de Pernet, Carnistoltes, Cabotí...* (s. XVIII); i altres un poc més contemporanis, com ara *l'Alforiner, el Bord del Delme, Cap-de-Ferro, Cap-de-Fusta, Pesitat, Pixorro, Quiquereta, Renoch, Roda-soques, Tavà, el Tor de Bocina [Tort de Botzina], Violí, Xarpa...* (s. XIX).³

Documentats els anys 1907 i 1918, i en 1935,⁴ «Estem en la república, / yó soc rey que no en ià», tenim els sobrenoms següents, transcrits en el seu context:

«Carmelo y els dos Blanquets. / (...) Pera portar bé el pas, / ningú li guaña á Gualeta / que li fá pedre el compás, / al compañero Riteta. / Para lleuir el camal, / Rochet de Bas y Rateta / pues derramen tanta sal, / com te en casa Serdaneta. / (...) li diuen Pepe forca / (...) Cuan Senteno es posa el trache / (...) Cuan Bartolet ix de casa, / (...) Tot el añ va pensan, / en el trache Pepe el bovo / (...) Tenim á Pedro el boter, / (...) Entre tots se distinguien, / els dos Changos y Cheroni / (...) Si se figen en Chimet / (...) Para la bandera Pernet / y Monteset

³ Terol i reig, Vicent (2002). *Un regne sense cavallers? La Germania a la sotsgovernació de Xàtiva*, tesi doctoral, València: Universitat de València, apèndix II, «Sociologia de la Germania a Ontinyent», p. 637-732.

També Bordera Bordera, Tomàs, autor del Document 10 del nostre Apèndix documental, «Àlies a Ontinyent. 1849-1900. Malnoms, sobrenoms i motius: (re)batejar en eixut».

⁴ Volant de la comparsa de Llauradors en les festes de 1907, volant de la comparsa d'Estudiantes en 1907, volant de la comparsa de Llauradors en 1918 (gentilesa de Rafel Sanchis Ferri); volant de la comparsa dels Xurros i volant de la comparsa de Llauradors d'Ontinyent, any 1935, Arxiu Municipal d'Ontinyent (AMO).

la estafeta, / (...) Mol desvanit va Capsanes / perquè al Hulló te al costat / (...) Al preguntar-li á Carota / (...) Atre que no perdona / ques el Alcoyanet / (...) en tu me case Llicsó. / (...) Rocha com les magranes / el nas teu pesa una arrova / pero tu, cas no en fases / que tot son bromes de Cova. / (...) pero á Gori no el enganhen».

(Volant de «La comparsa de llauradors en les festes de 1907»).

«Toni Coll el arrogant, / Y Eduardo Albuixech Nispret, / (...) Para la escuadra el Llanterner, / Tonet Peralta y Blasco, / (...) Pregunteuli á Palloch / (...) Terros, Corota y Gramache, / A estudiar per mil aniran. / (...) El martir Blayo y Corbera, / (...) En busca de estreles van / Beneito y Toni astrosa, / (...) En globo vol Talecó / Puchar ahon está el sol, / (...) Navarret el nano y Trensano, / (...) Son lletrats mol afamats / Toni el chato y el bombiste, / (...) Bas el Rochet es listo / Pa beure copes y gotets / Pero li guaña Nispro / A coquetes y rollets. / Paella y Cabanes comensaren».

(Volant de la «Comparsa de Estudiantes en 1907»).

«El Bollet, Masiá y Nadal / en Torró, Blanco y Cabanes, / units a Carmelo, Agulló y demès / a Ontenient volen presentarse. / (...) Cabacases, no se com acabará».

(Volant de la «Comparsa de llauradors en 1918»).

«El compañero meu es el Ponno, / perquè es ome de valor.»; «diuen que para el ball soc el millor, / así está Chimo Garnacha.»; «Soc Roch y robust.»; «El Ponno y Garnacha fem parella, / sobrem para luchar: / per eixa lloma de Santana, / la sanc am de derramar».

(Volant de la «Comparsa dels Churros. Añ 1935»).

«Diuen les chiques qui es / ixe que va tan templat / pues Manolo el Fontaner»; «Tambe esta Refel Ascleta / secretari en la filá»; «El pedagogo de la filá / es el Blanquet Salvaor»; «També está el gran Chuano / de la plaseta San Pere»; «El Blanco fa mol bon ví / Monfort el as pa machacar / el Ermitá gran segaor de erba / Sampera ampeltaor afamat»; «També está el brau Bartolet»; «Está Rafel el Alchepser / Mónica, Pipa y Soriano»; «Valens sense presumir son / Enrique y el Esmolaor / que de fresols bollits y ví / en fan un asegaor.»; «Chentna també es valén»; «Fino es gran llaurador»; «De Ayelo de Malferit / desendia el famos Chupa / que no dixa ví en la bota»; «Ya aparigut el Aulló»; «El Blanquet, Mireta y Sorianet, / el Platechat y Torró / aunque callen y res diuen / cada trago es un porró. // De primera son tiraors / cuan están en la guerrilla / el comboy de ví y aspigues / els odurá el famos Garrilla. // De a chavo es el Ricardet / en la seua pancha grosa / a puñaes no dixa un moro / hasta mes allá de la costa».

(Volant de la «Comparsa de llauradors en 1935»).

Veritat que a més de quatre del vell solar d'Ontinyent encara us sonen aquests malnoms? «El famos Garrilla». De res tinc gana!

Del llibre de memòries de Gironés,⁵ període 1930-1938, extraiem, en el seu context, aquesta ben interessant garbera de malnoms:

«(...) recuerdo que por las noches venían unos tipos verdaderamente expertos en la identificación, tipos pintorescos, como los llamados “Boñigo” (Rafael y Pepe Llopis, antiguos carlistones), Pepe Cambra (“Bajoqueta”), Juan Penadés (el de la “Melonera”), Vicente “Caretá” (carlista de pro), Manuel Serna (el “Sanaor”) (...) Resultaba divertido el asistir a aquellas sesiones y oír al tío “Joanet”, al tío “Bajoqueta” y los “Boñigo”, que

⁵ Gironés Pla, Gonzalo (1997). *Historia de un Español. Un testigo de los mártires. Memorias de Gonzalo Gironés Pla*. Edita Gonzalo Gironés Guillem, Arts Gràfiques Minerva, Ontinyent. (Malnoms documentats en els anys 30 del segle XX).

conocían a todos, pero sólo por los alias o apodos, o por circunstancias no menos pintorescas de trabajo o lugar... “Ché, si eixe es Cagamollos [*sic*], Maticana, Ramonet el del Garrofer del Hòra o Mollanet el del Ciscar... Pepe el de Galindo...” “¡Ché el que té el blat en l’Almaig, al costat del pomeral de Leandret el Botero...” “Pepe, el de Ca-ls Pilars...” “Bacora, el mestre d’aixa”... [“el mestre d’aixa!”, qui prenguera aquest ofici a hores d’ara!] “Pepe Platera”... “Sento Caguerá”... etc, etc. Y así hasta el infinito. // El compromiso estaba en el reparto para asegurar el voto: “Este lo conoce Moscardó, o Francisquet Gisbert, el “Polserut” “Este que lo toque Paco Vicedo, Carlos el “Reyet”, Toni el Rull, Ricardo el Capellano, Toni el Lluent, Ricardo el Pixó...”.

Del full «Comparsa de Llauradors Fiestas de Moros y Cristianos Onteniente 1950», cedit amablement per Rafel Sanchis, fester Llaurador, reproduïm aquesta selecció de versets:

«Es arrogan y templat / y tot seu encontra fet; / el primer pa la festa / es el gran Salvaoret boñet. / El Blanco en la filá / (...) Toni cansalá. / (...) el famós Agostinet. / (...) Toni el asmolaor també / (...) El Trier diu: / (...) Ricardo Sanchis “el sort”, / (...) Chenna diu que no vol que falte / el vi en la garrafa, / (...) El Castellá de cada añ / va fense més salamero, / (...) Ramonet el de Agres, / (...) Gueroleta és *llaurador* / (...) Quiquet Sanegre es un home / alegre pero formal, / (...) Balandrán pinta paisaches / (...) El tio Minguet Cucart / (...) El Bolo aunque es mol serio / es un exelen fester, / (...) Toni pipa este añ / per la seba está enfadat, / (...) El platechat vol el *Gerasol-50* / pa la poma y la bresquilla, / pa el pulgó de la fava / y el escaravat de la querailla».

(Volant de la «Comparsa de Llauradors 1950»).

L’any 1949, Antonio Lizandra Bartolo...mé, àlies *el Pelat*,⁶ publica en valencià vulgaríssim un curiós llibret, *el Fester*, vinculat a la comparsa dels Mossàrabs, text en vers ben aprofitable, tanmateix, per al nostre àmbit d’interés:

«(...) ¡Bartolo la gamba vullc; / ¡Bartolo, el barco ha a eixit? / y aixi te trauen els ulls. / ¡Bartolomé porta les papes; / (...) Eixe chicon, alt y prim / Que pareix un aspinac, / eixe que está allí al costat / del que porta la aspindarga / eixe del nas d’avutarda / que porta el moño tan blanc / eixe es “Osca”... / (...) Eixe es Revert “El Chiquillo” / (...) Nisio li diguen d’apodo / (...) Yo me pense que es! “Tabaco”... / (...) Calle, calle eixe es “Caixó”..... (...) que se pareix un soldat / i li diguen “Pistoleto”... / (...) Dels primers....es..... “La Mamá”... / (...) Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet, / Orquin, el pintor y el imprentero / Bona chent y tria a pols, / pa lo qu’és presente / ¡Qui tinga cues que rebente».

(Text seleccionat i transcrit, literalment, de Lacueva, 2000, tom I, p. 176).

Finalment, ara i ací, ens plau recordar, per si de cas hi ha algú que encara no els coneix, els noms-malnoms dels nostres benvolguts gegants:

el Rei Cristià, el Rei Jueu o el Criat, el Rei Moro o l’Auelo, la Reina Cristiana, la Reina Jueva o la Criada i la Reina Mora o l’Auela.

I els dels cabets: el Barret en Punes, el Barret Verd, el Gros, l’Home de les Dos Cares, Popeie, *el Rei dels Cabets, el Tinyós i el Tricorn*,⁷ magnífics representants del nostre costumari cada vegada més acostumat.

⁶ Lizandra Bartolomé, Antonio (1949). *El Fester*, llibret del Pelat.

⁷ Gómez i Soler, Sergi (2006). Textos del llibret del IV Aplec de Gegants i Cabets.

En l'àmbit festivoreligiós no tenim la Mahoma, però sí els arxiconeguts el Morenet de Santa Anna i la Puríssimeta de Plata Massissa. I tot Ontinyent sap a quina iconografia remeten.

Com que la llista de 1986 era molt reduïda, ara és l'ocasió d'eixamplar-la amb un repertori de malnoms que mai no serà tancat ni definitiu. Amb aquest propòsit, hem tingut ben en compte –àdhuc ens n'hem aprofitat, sobretot dels malnoms «més nous»– el recull de Donat Matarredona: «La informació ha estat recollida oralment mitjançant entrevistes a persones de distintes edats i distints nuclis del casc urba [*sic*] d'Ontinyent. El nombre de malnoms no és més alt que el dels dos treballs anteriors, [Marian i Sanchis] sinó que es tracta del recull que jo he pogut confeccionar. Molts malnoms es repeteixen, d'altres que trobem als reculls ja citats no els incloem en aquest, i alguns, els més nous, no havien estat recollits». (Donat, 1997).

En publiquem uns 980, que han estat arreglats sobretot per via oral i ordenats alfabèticament. [En aquesta nova edició de l'any 2007, corregida i augmentada, n'afegim uns 750 més respecte del recull que vam publicar en *Almaig* l'any 1988. I si comptem els malnoms històrics de l'Apèndix documental, el lector n'hi trobarà, per tant, més de 2.000. Però si tenim en compte que un mateix malnom, com ara *Polseguera*, o *Gata* (usat en masculí, com el derivat diminutiu *Gateta*), *la Gata*, *el Gat*, *el Gato*, tots de la mateixa família felina amb més o menys *feresa*, poden tindre diversos propietaris i pertànyer doncs a famílies diferents, és a dir són malnoms compartits per distintes famílies de portadors: que no hi ha sols un *Gat* o un *Polseguera*, sinó diversos *Polsegueres*: uns són tafaners (això diu qui bé els coneix) i altres alcen pols, i uns quants *Gats...*, si tenim en compte això, la llista es fa més llarga encara. Tanmateix, el nombre és qüestió secundària].

Ja hem assenyalat que els nostres malnoms mantenen la seua vigència i vitalitat, i que també n'hi ha que tenen una llarga i documentada tradició. Amb tot, en trobem molts d'actuals.

Hem defugit de classificar-los per temes, segons les característiques físiques o morals que presenten, si remeten a un topònim, si són o no històrics –tot i que tots tenen *la seua* història... I hem intentat d'interpretar-los –i documentar-los– sempre que ens ha estat possible. Tanmateix, com que de vegades els malnoms són capritxosos, arbitraris i mostren sentits i orígens foscos, no hem pogut trobar sempre la correspondència entre la forma lingüística i el significat de molts d'ells i, per tant, no hem sabut llegir-los com cal, ni donar cap argument satisfactori a aquestes entranyables formes lingüístiques amb tanta capacitat creativa. Ni que siga mínimament convincent.

És per això que, en els casos de foscor semàntica, ens hem limitat a explicar-los lingüísticament, stricto sensu. Tanmateix, davant el dubte, la garbera de dubtes que ens han assaltat sovint, hem preferit abstenir-nos de fer comentaris tal volta erronis o esbiaixats que pogueren desvirtuar l'esperit d'aquest rimer de renoms i, amb aquests comentaris, agosarats, danyar l'honorabilitat de les persones que com una llufa o maula a l'esquena porten el millor que poden el seu àlies.

O ens hem curat en salut emprant els clàssics «potser», «deu ser», «devia ser», o obrim un interrogant per no afegir més llenya al foc. Per tal de suplir les nostres moltes mancances, per descomptat.

Per tot això, desitgem que aquesta aproximació als malnoms d'Ontinyent a través de la història resulte amena i entretinguda, i ens duga a observar i a recuperar retrats familiars ja quasi oblidats. I si suscita interès, encara millor, perquè, no debades, a més de llengua des del vessant onomàstic, hi podem trobar escenaris de paisatges i territoris dels nostres llocs rurals i urbans; també pinzellades d'història: l'olor documentada dels segles XV-XIX, i la Segona República, la guerra i la postguerra, i el record d'algunes persones i personatges singulars de la intrahistòria d'Ontinyent. I per descomptat, hi trobarem oficis, costumari, anècdotes, festa, cultura, la vida mateixa en definitiva... I toponímia, volem remarcar-ho, perquè els protagonistes d'aquest recull vivien en un espai i lloc concrets: Ontinyent.

2. Vocabulari de malnoms

A

Abril, el tio («el Sr. Antonio Revert, de la casa Peres, situada a un tir de pedra de la carrasca, explica que la denominaven amb el curiós nom de “carrasca de l’Abril” perquè l’antic propietari del terreny era conegut amb el malnom “el Tio Abril”»). Abad, 2004)

Abrilet, l' (derivat diminutiu d’Abril)

Aguasil, l' (exercia aquest ofici municipal)

Agulló del Pla, l' («fue además reconocido como un “Agulló del Pla”»). Gironés, 1997)

Àgueda (menjava molt i cagava molt, això és el que diuen, però no sabem quina relació té aquest malnom amb la santa protectora de les dones casades, especialment les que donen de mamar i les que estan a punt de fer-ho)

Agullonet, l' (derivat diminutiu d’Agulló, «Aulló»). «El chaflán de la sombrerería del Agullonet». Lacueva, 2000)

Agustinet el Pintor (pel seu ofici)

Albarder, l' (venia o feia albardes. «Estaba rodeado por jóvenes provocativos, como Tomaset Doménech (“L’albarder”)»). Gironés, 1997)

Albarderetes (derivat diminutiu femení d’Albarder)

Alcalde, l' (que es pensava ser molt important i tindre do de comandament)

Alcalde de la Vila, l' (pel seu posat)

Alcalde del Llombo, l' (personatge molt important del Llombo)

Alcalde del Pou Clar, l' (es pensa ser qui millor té cura d’aquest paratge)

Alcalde de Sant Rafel, l' (era president de l’Associació de Veïns i creia manar més que l’alcalde de la ciutat)

Alçapiu (li agradava molt aquest licor de menta. «Alçapiu», veg. Sanchis Carbonell, J. (2000). *Vocabulari del comerç*, Oficina de Promoció i Ús del Valencià de l’Ajuntament d’Ontinyent-Servei de Publicacions)

Alforí, el de l' (perquè regentava el Restaurant L’Alforí)

Algepsar, el de l' (feia algeps)

Algepser, l' («Rafel el Alchepser». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l’any 1935)

Aliaga el de les Bicicletes («Vocal del Comité de Salud Pública i Conseller de l’Ajuntament.

(a) “Aliaga el de les bicicletes”») [Rafael Aliaga Martí, 37 anys, teixidor, afusellat a Paterna el 6-11-39]. Gabarda, 2007)

Almasserer, l' (era l’encarregat d’una almàssera)

Almirante, l' («Daniel Cabedo (el “Almirante”», que tenia un humor especial»). Gironés,

1997)

Almoïnero, l' («vivía al mas de l'Almoïna». Casanova, 1997)

Aloiè el de Malany (veg. Malany. Fill de Malany, prové del nom Eloi, pronunciat vulgarment Aloi. «Eloy Bellver Ferrero (“Aloyet el de Malany”)). Gironés, 1997)

Alpargatotes (calçava unes “bones” espartenyas)

Alqueria de Milà, el de l' (perquè vivia en aquesta alqueria de Benarrai inexplicablement enderrocada l'any 1990 [com abans els xalets de Fitè, Devis, l'Ereta, les Boles...]. Vegeu el dibuix de Juan Barberà publicat a la revista *el llombo*, núm. 53, primavera de 2007. «Todos éramos jóvenes [entre els quals Gonzalo Gironés Pla], a excepción de Luis Calatayud (el de la “Alquería de Milá”) y su esposa, la “Margarita”, como él la llamaba». Gironés, 1997)

Amadeo el d'Alianda (vivía en eixa coneguda casa del terme d'Ontinyent documentada ja d'antic: «al aliandar», *Clams* 1497; *Cúria de Justicia d'Ontinyent* 1497; «...de la seua heretat en partida de alianda», *Clams* 1551; «Partida de Alianda», *Padró de Riquesa d'Ontinyent* 1802)

Amic, l' (per la qualitat d'aquest preuat tresor)

Amparo la de la Casa Campos (vivía en eixa casa)

Andares («caminava mirant-se». Donat, 1997)

Andrés el de Sant Vicent (vivía allí)

Animetes, el de les («vivía en l'heretat de les Animetes». Donat, 1997)

Antonio el de la Font de Sant Jaume (vivía prop d'aquest brollador)

Antonio el dels Garrofers (sovintejaria la seua tasca en una zona de garrofers)

Anxoveta (era prim com l'anxova)

Arca de Noé, el de l' (quincaller, venia i fabricava de tot, comprava trastos, n'apanyava)

Argilaga (perquè matava pores i socarrava la pell amb una argilaga)

Asclea (treballava en la fusta i feia ascletes amb l'aixa, en els revoltons. D'altra banda, és un malnom nascut de l'expressió «fer-ho tot ascla». «Asclea, fer-ho tot, “jaç, balafiador”». Casanova, 1997. Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

Assessor, l' (assessorava i li agradava donar consells a la gent)

Atleta, l' (practicava l'atletisme)

Atlètic (era seguidor de l'Atlético de Madrid de futbol)

Aülló, l' (l'agulló, corredor de cases que amb una ullada sabia més o menys el que podia valdre'n una. «Ya aparigut el Aülló». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

B

Bacora (el feien beneit; un que coneixem, d'això res; però un altre...)

Bacoreta (derivat diminutiu de Bacora)

Bajoqueta («me llama Pepe Cambra Soler (“Bajoqueta”), primo mío [de Gonzalo Gironés Pla]». Gironés, 1997)

Balaguera, la (la muller d'un tal Balaguer del Delme)

Balanci (per la manera de caminar ací caic allà m'alce)

Balandran (la forma valenciana és balandram: 1. Vesta llarga, ampla i oberta de davant, que es duia a la baixa edat mitjana damunt de l'altra roba. 2. Vestit talar, amb esclavina o valona que usaven els eclesiàstics. «Gamarús, poca-solta», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial...*)

- Baldao**, el (sempre anava baldat, com si volguera caure)
- Ballaoreta**, la (devia ser molt balladora)
- Balones** (de la casa Balones. «Balones». *Llibre d'actes municipals 1858-1859*. P.R. 1890)
- Bandolero**, el (segons va explicar ell mateix en una TV local, el seu avi es dedicava a l'estraperlo, al contraban)
- Barato**, el (tenia una tenda amb aquest nom)
- Barba**, el (per la seua barba)
- Barber**, el (tenia una barberia)
- Barbeta** (per la barba. «Entre los cuales estaba Joaquín Cerdá (“Barbeta”)». Gironés, 1997. Ca Barbeta encara ven queviures a la plaça de Baix)
- Barrabàs** (tot volia agarbar-ho, ço és, arreplegar-ho)
- Barrac**, el (per tindre la barba molt serrada)
- Barraca** (fa referència a unes cases, les Barraquetes, actualment en ruïnes segons informació d'Agustí Ribera, que la propietària del malnom tenia a Fontanars dels Alforins. Cal interpretar barraca com a sinònim de casa, habitacle)
- Barreta** (venia rent en barretes)
- Barro** («de rodillas reconocemos a “Barro”» [jugador de l'Ontinyent CF]. Lacueva, 2000)
- Barruga** (perquè en tenia una a la cara)
- Barruguera**, la (emparentada amb el Barruguero)
- Barrugueret** (de la caseta Barrugueret, potser pren el nom dels follets o donyets entremaliats)
- Barruguero**, el (tenia moltes berrugues)
- Bartola**, la (emparentada amb Bartolo)
- Bartolet** («el brau Bartolet». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)
- Bartolo** (al *Diccionari històric del valencià col·loquial...*, J. Martí diu que «a Ontinyent es coneix el malnom *Bartolo* “home poc feiner”. Donat, 1997»). Veg. Forca)
- Bascollet** (per la forma del bescoll)
- Bassurero**, el (arreplegava el fem o la brossa)
- Bataner** (perquè treballava en el Batanet, al barranc de Bocairent o de l'Adern, entre el Cagalló del Gegant i el molí del Pas. «Encarregat dels batans». Casanova, 1997)
- Batistet** (derivat diminutiu de Batiste. «Durante muchos años fue la fábrica de “Batistet” hasta convertirse en Tortosa y Delgado». Lacueva, 2000. La xumerera de la fàbrica «pertanyia a la factoria tèxtil de Tortosa i Delgado, funcionant entre el 1917 i el 1979. En 1917 es forma la societat entre Batiste...». Ribera, 2007. A hores d'ara només hi resta un solar, i una esvelta xumenera contruïda cap al 1920. «El conjunt fabril s'enderrocà a principis dels 90 i es va preservar únicament la xumenera». Ribera, 2007)
- Batistet el de l'Olleria** (venia d'aquest poble de la Vall d'Albaida)
- Beates**, les (de tan devotes com eren. A la fàbrica del Tabalet, on havia treballat de ben joveneta la nostra mare, hi havia la font de les Beates)
- Beatet** (ho era de mena)
- Beethoven** (per portar uns cabells semblant als del cèlebre compositor alemany)
- Bellotes**, les (filles de Bellota. Segons Joan Baptista Martí, eren tres germanes que vivien al camí dels Carros)
- Bembàrec** (valencianització derivada de Ben Barek. Aquest jugador que fou de l'Ontinyent CF s'assemblava molt al famós futbolista marroquí. «Se ganó el apelativo de Ben Barek en recuerdo del jugador de color del Atlético de Madrid». Lacueva, 2000)

- Bessona**, la («otro caso parecido era el de “El Tendre y la Besona”, con igual número de hijos [deu o dotze, veg. Quico el de la Torróna]»). Gironés, 1997. El barranc de la Bessona és ben conegut a Ontinyent)
- Bessons**, els (perquè ho eren)
- Betlem**, el tio (feia teatre. Al Teatre Parroquial de Santa Maria d’Ontinyent encara hui es representa, en vindre Nadal, el *Betlem de Nicolau*)
- Betty Bop**, la (pel personatge de cine i televisió)
- Bicicleros**, els (arreglaven bicicletes)
- Bicicleta** («caminava com una bicicleta». Donat, 1997)
- Bidó** (era molt gros)
- Bigotillo** (pel seu bigotet. «Figuraban elementos sospechosos, como Quiles y Pla (“Bigotillo”)). Gironés, 1997)
- Blaiet el Llanterner** (nom propi diminutiu fent de malnom)
- Blanc**, el (pel color de la pell)
- Blanca**, la (de cabells i pèl)
- Blanco**, el (veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l’any 1935)
- Blanquet**, el («el Blanquet Salvaor». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l’any 1935)
- Blanquet de Bellreguard**, el (ens fregia a pellades. Encara ens dolen les pellades que ens amollava mentre jugàvem a pilota en el fosc soterrani de l’església de Sant Carles, nosaltres *monesillos* i ell traent de bragueta amb sotana i tot, especialista com era. Don Vicent, assidu de l’horta familiar de la Canal d’aquella postguerra de pa negre i creïlles qui en tenia, va oficiar a Ontinyent de 1953 a 1968 i «tenia una afició desmedida por el juego de la pelota (frontón) y no se cansaba de narrar los hechos que ocurrieron en esta época de la guerra civil cuando ya en el camión para llevarlo a fusilar, los milicianos se enteraron de que era un gran jugador de pelota (“El Blanquet de Bellreguard”) y le hizieron bajar y jugar una dramática partida: la apuesta era la propia vida, que salvó milagrosamente». Lacueva, 2000. Pel color dels seus cabells, aquest capellà de poble era conegut també com «el Roget»: «Él, huertano de Gandía, pudo retirarse a su bancal con ligeros honores de colegiata. *El Roget*, buen sacerdote, jugador bueno, cuya sonrisa perenne...». J. M. Royo Mendaza, *Mis curas: memorias y esperanza*, 2005, p. 91. Vicente Cremades Marco va nàixer el 1910 i va morir l’any 1996)
- Bleda** (atonyant el bancal no volia arrancar la bledera, per això li van dir «bleda»)
- Bledòrum** (derivat jocós de Bleda? «Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Blusa** (en portava sempre; «los salazones de Donat, “Blusa” para los de casa». Lacueva, 2000)
- Bobí** (perquè va anar al cine i en la pel·lícula actuava un artista molt semblant físicament a ell que li deien Bobby. Al carrer de Tomàs Valls hi havia una botiga de roba amb el mateix nom)
- Bocòvil** (bocut. «Badoc, bambau». Casanova, 1997)
- Bocut**, el (parlava bramant)
- Bogeta** («Rafael “Bojeta”». Gironés, 1997)
- Boig**, el (estava tocat de l’ala)
- Boineta** (sempre portava boina)

- Boira** («jugando con sus primas y vecinas, las hijas de Boira». «Era un hijo de “Boira”, el gallinero, que vivía en el “Delme”». Gironés, 1997)
- Boira el de l'Oli** (venia oli per als motors dels cotxes)
- Boira el Gallinero** («faltaba “Boira el Gallinero”, que se había metido a miliciano». Gironés, 1997)
- Bola** (treballava en el Forn del Vidre, era bufador i feia boles de vidre)
- Bolet**, el (buscador de bolets)
- Bolo**, el (buscador de bolets)
- Bollero**, el (feia bollos de pa)
- Bollet**, el (derivat diminutiu de Bollo. «Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Bollo** (segons un dels joves portadors, un avantpassat seu ficava el braç en els bollos foradats, grans i redons, i anava a vendre'ls pels carrers)
- Bollo**, el (tenia el cos gran. «Caseta del Bollo». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859. «Corral del Bollo». Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*. «En la paqueteria “El 19” (casa el Bollo)». Conejero, 2002)
- Bomba** («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos. Presidente; RAMON MORALES ESPI, Vicepresidente RAFAEL VIDAL MARTINEZ (Godea), Secretario Vicente Mollá Galiana; Fiscal JUAN SOLER SOLER (a) Planchador; y como adjunto vocales Rafael Plá Mollá, José Torró Penadés (Lluén) RAFAEL BERNABEU ESPARZA (a) El cojo; BAUTISTA PENADES CALABUIG (a) Bomba, JOSE GIL INSA, FRANCISCO FERRERO LLOPIS, VICENTE TORMO MONTES (Moraletes) JOSE GALIANA VIDAL (Casado con la Borrella) Rafael Aliaga Martí ; GONZALO IVANCO CARBONELL (a) Mona; GONZALO SARRIO GANDIA (Petrola) ROBERTO BERNABEU ESPARZA (Chavó) y ANTONIO SANCHIS CALATAYUD. (Coscó) ALFREDO GOMIS [afegit a mà]», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9)
- Bombilla** (tenia el cap petit)
- Bombista**, la (filla del Bombiste. «Pepita Gandía, la “Bombista”». Gironés, 1997)
- Bombiste**, el (Enrique Gandia Perseguer tocava el bombo en la banda de música; després els fills, Enrique i Rafael, els Bombo, també van ser músics)
- Bombo**, el («Rafael Gandía Llach (“El Bombo”)». Gironés, 1997)
- Boniquet**, el (era molt guapo? «El “Boniquet”, que era uno de los más exaltados». Gironés, 1997)
- Bon Xic**, el («molt bona persona». Donat, 1997)
- Bonyiga**, la (emparentada amb Bonyigo)
- Bonyigueta** (tenia un cos molt menut)
- Bonyigo** (un avantpassat arreplegava bonyigos per a vendre'ls com a fem. «Rafael Llopis (“Boñigo”), que era campesino de nuestro sindicato». Gironés, 1997)
- Borango** (derivat despectiu de Boro)
- Borinot** (a Ontinyent són molt conegudes les expressions «fer el borinot» i «ser un borinot». Veg. *Bocaviu*, 2007)
- Bord**, el (era un barrut espavilat)
- Borràs de Baix**, el de (vivia en aquesta casa)
- Borràs de Dalt**, el de (vivia en aquesta casa, assolada per una estranya explosió i en

estranyes circumstàncies, com dirien els tòpics periodístics. Tenim documentat «Borràs de dalt» al *Padró de Riquesa d'Ontinyent* 1890)

Borratxo, el (sempre estava bufant-se)

Borredana, la (ve del segon cognom de sa mare)

Borreguets (tenia un ramat de borregos)

Borrella, la (feminització del cognom Borrell. «El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) JOSE GALIANA VIDAL (Casado con la Borrella)». *Expedient de Secretaria* 1939/9)

Borrelló (tenia un cos molt menut)

Botella (li agradava beure. «Va llençar una botella a un àrbit de futbol». Donat, 1997)

Botero, el (feia botes de vi)

Boticari, el (des de dalt de pont de Santa Maria estant, encara podem veure el que queda de l'hort del Boticari. «Me tocó una sección muy conflictiva: la del “Camí dels Carros”, situada a la entrada del “Hòrt del Boticari”, frente a la torreta de la Virgen de Agres». Gironés, 1997)

Botifarra (era escorxadador; treballava en la fàbrica d'embotits Sarrió)

Botifarrero, el (feia i venia botifarres)

Botifarreta (derivat diminutiu de Botifarra)

Botija (feia botiges quan parlava. «*Botija* s'usa sovint en valencià com a malnom d'un quec o farfalla», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial...*)

Botijós, el (feia botiges)

Botones, el (de xicotet havia fet de *botones* al Casino Liberal. El castellanisme *botones* s'hauria de dir «grum» en valencià de diccionari, ço és «criat», «servidor». Però el cine i la televisió han fet la seua faena i ja s'han encarregat que cal dir *botones* pels seus botons. Perquè, com hauríem de dir nosaltres, si no sabem encara anglés, l'impensable grum < *groom*? I els nostres desfasats criats i servidors, són equiparables hui als *botones* dels casinos i els hotels?)

Bou, el (en les festes de la Puríssima, el bou el va deixar sense ull. Li deien Toni el Bou)

Bovet, el (el feien beneit)

Bovinero, el (feia bovines a la fàbrica)

Bovo, el (passava per beneit)

Braguerol («braguer, documentat a Ontinyent ja al segle XVII, o penis». Casanova, 1997)

Brillantina (tenia els cabells lluents)

Brusa, el tio (en portava sempre i anava cobrant les «paraes» de la plaça: «ja ve el tio Brusa», deia la gent)

Brutet, el (malnom conegut a Ontinyent provinent de Bocairent)

Búfalo Gil (per agradar-li el *western* i aprofitant la semblança fonètica amb el cognom)

Bugia (se li van fer malbé les bugies i volia arreglar-ho ficant els dits)

Buquet (preguntat un dels joves portadors, Enric Abad, sobre l'etiologia d'aquest bonic malnom, derivat diminutiu de buc [«tindre un bon buc», «ficar-se en bucs», «el buc de les abelles»], aquest, que al seu torn ha fet les pertinents indagacions familiars, no ha pogut traure'n l'entrellat)

Burrero, el (carrejava guano en burros. «Encarregat de les burres». Donat, 1997)

C

Cabeçagorda (tenia un cap molt gran)

Cabellera (ja ho diu el nom)

- Cabolet** (derivat diminutiu de Cabolo)
- Cabolo** (tenia un cap molt gros. Salutacions als Cabolos de Bocairent!)
- Cabon**, el (tenia un cap molt gran)
- Cabota** (perquè ho contradiu tot per sistema)
- Caboteta** (tenia un cap menut)
- Cabrera**, la (criava cabres)
- Cacau** (perquè va caure dins d'una séquia on ficaven el cacau a remulla. «Baixet i gros semblant a un cacau». Donat, 1997)
- Cacauero**, el (venia cacau i tramús a sa casa del carrer Major, i en els porrats. Encara recordem el Sr. Vicent el Cacauero amb el seu carret ambulant venent cacau, tramussos, extracte (*astracte*), regalíssia..., mentre bonegava els xiquets perquè no li tocaren res de la *parà*)
- Cagaestagues** (era menut com aquest pardalet, també anomenat «cagamànecs», eixe bitxac ocellet que «s'alimenta d'insectes i cucs, i habita pels camps sembrats, on se sol posar damunt els mànecs de les aixades i altres eines al temps que els treballadors són a dinar o a descansar», cast. «cagaestacas» (DCVB). A Ontinyent, d'una persona insignificant diem que és un «cagaestagues». «Ser un cagaestagues». Veg. *Bocaviu*, 2007)
- Cagalló**, el tio (de tant que deia cagalló, se li va quedar aquest malsonant malnom)
- Cagallona**, la tia (emparentada amb el tio Cagalló)
- Cagamolles** (malnom compost, «covard». Casanova, 1997)
- Cagamollos** (potser Gironés volia dir «Cagamolles»). O es tracta d'un malnom diferent? Veg. Gironés, 1997, p. 17)
- Caganxet** (fill de Caganxo del carrer de Santa Llúcia)
- Caganxo** («Agustín Beneyto, “Cagancho”». Peralt, 1994. «...Cagancho, Periguell [*sic*] (...) y Talecó». Lacueva, 2000)
- Cagarnera** (potser perquè xarrava tant com sol cantar la cadenera)
- Cagarnereta**, la (derivat diminutiu emparentat amb Cagarnera)
- Cagarruta** (tenia un cos menut)
- Caguera** (era un porega)
- Caguerà** (sense comentaris)
- Cagueraeta** («defecava en el camp quan es trobava en un servei on s'havia de pagar». Donat, 1997)
- Caixero**, el (relacionat amb el tèxtil)
- Caixó** («Calle, calle eixe es “Caixó.....”». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Cala** (reducció dels cognoms Calatayud i Calabuig, prou comuns a Ontinyent)
- Calcetins**, la (per la ronya als garrons que pareixia que portava calcetins)
- Calciner**, el (amerava i venia calç)
- Calderer**, el (feia calderos i paelles)
- Calienda** (venedor de roba interior que hi posava un poc massa d'èmfasi)
- Califa**, el («va fer un viatge al Marroc». Donat, 1997)
- Caliri** («José Sanchis Vidal (“Caliri”), que llora a moco tendido». Gironés, 1997)
- Calité** (forma afrancesada < *qualité* del substantiu qualitat, que en valencià col·loquial pronunciem *calitat*. «Fa les coses amb molta “calitat”». Donat, 1997)
- Calíu** («persona apassionada, que s'encén de passió amorosa», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial*... Personatge molt present en la cultura popular valenciana:

«Fer com el tio Caliu: se'n va a l'hivern i torna a l'estiu». Veg. *Bocaviu*, 2007)

Calliste, el (treballava de podòleg)

Caloia, la («en casa de la "Caloya"»). Gironés, 1997)

Caloio (masculí de Caloia)

Callista, el (arrancava calls)

Camal («de xicotet, relacionat amb uns pantalons»). Donat, 1997)

Camarena (cognom fent de malnom. «Casa de un tal CAMARENA» veg. Farina)

Cambretes, les (derivat diminutiu del cognom Cambra. «Fonda denominada de "Las Cambretes"»). *Correspondència judicial* 1939)

Camestortes (per la forma de les cames)

Camosa (derivat del cognom Camós)

Camot, el tio (tenim una expressió que diu així: «Quedar-se com el tio Camot, sense vinya ni hort». Veg. *Bocaviu*, 2007)

Campanero, el (tocava les campanes de la Vila. «Casa del Campanero». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Camús (cognom que feia de malnom)

Cana («la fabriqueta de Cana». Sais, 2001)

Canari (xiulava com un canari)

Canela (sempre deia «hay barquillos de canela»)

Canelo («Canelo», nom d'un gos, ha passat al seu amo)

Canet, el tio (potser cognom fent de malnom)

Canín (deformació del cognom Cano, per no ser molt grandot)

Canongera, la («l'any 1961... va dirigir el rés del rosari com es feia abans del Concili Vaticà II»). Sais, 2001)

Cantarelli (una vegada, a tocar dels anys cinquanta, va vindre a actuar a Ontinyent el mag Cantarelli, el qual va demanar un voluntari del públic per a un número, i va eixir un home que després seria conegut amb aquest sobrenom. I diuen que, en acabar el número, el mag va cridar l'home per tornar-li el rellotge que li havia pispat durant l'actuació. Però la sorpresa va ser majúscula quan l'home es va girar per recuperar el rellotge i, al seu torn, va tornar la cartera que li va pispar al mag Cantarelli. «Rafael Matarredona Gandia (a) Cantarelli y Chicharra». *Correspondència judicial* 1942. «El día primero de Marzo de 1948 (...) en un espectáculo del Teatro Patronato (...) actuaba el Mago "Cantarelli"». Lacueva, 2000)

Cantereria (devia viure en aquest carrer vora riu? Es dedicava a la cantereria o terrisseria? Potser les dos coses alhora? «Una numerosa comisión encabezada por Bautista "Tacó", R. "Canterería", Borredá y otros». Gironés, 1997)

Canya (pel seu coll prim)

Canyamona (plantava i venia canyamons)

Canyot («!! posam en el meu Cosí Cañot ¡¡» [sic]. Lacueva, 2000)

Canyota (femení de Canyot)

Capaixina (perquè un dia va dir: «fes-te cap aixina, cap aixina». I Capaixina se li va quedar)

Capçana (tenia molts cabells i molt rebolicats. «Cabut». Casanova, 1997)

Cap-de-Ferro («Caseta de Cap de Ferro». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Cap-de-Fusta («molt cabut, molt encabotat en les coses». Donat, 1997)

Capellà de Paquita, el («estaba de vicario en Ibi aquel santo varón (mártir después) que se llamaba D. Joaquín Vilanova Camallonga, conocido en Onteniente como "el Capellá de

- Paquita”, por ser hermano de Paquita la panadera de la plaza del mercado». Gironés, 1997)
- Capellanet**, el (força apegat a l'Església)
- Capellano**, el (li llavava la roba a un capellà)
- Capellano de la Font de Sant Antoni**, el (vivia prop d'aquesta desapareguda font de 1893)
- Capità**, el (a la plaça de Sant Domingo sempre parlava donant lliçons i cridant; així és com el recordem)
- Carabassero**, el (venia carabasses)
- Cara-de-Sépia** (no sabem què té de semblant la seua cara amb la sépia)
- Caragol**, el tio (el comparaven amb eixe animaló)
- Caragolero**, el (buscava i venia caragols)
- Carbonato** (primer bevia i després prenia carbonat)
- Carboner**, el (venia carbó)
- Carca** (com que era flac i de cames molt primes, en l'empresa on treballava li deien que pareixia una carlota, i de tant repetir-li-ho, molt ràpid, «carlota, carlota, carlota, carlota» > car-car, car-car, la cosa finalment es va transformar en Carca. Si tenim en compte, a més, que va viure 9 anys a Carcaixent, per apòcope ha passat a Carca. «Y en una cena de Reina y Damas, ya no era posible que se presentara el “limpia” o “el carca” luciendo los atavíos del Capitán o Abanderado». Lacueva, 2000)
- Careta** («Vicente Insa “Careta”, industrial prestigioso». «Carlistón de pro y, por tanto, compañero y correligionario». Gironés, 1997)
- Caretas** (sempre estava fent carasses)
- Careto**, el («home molt lleig». Donat, 1997)
- Carlets** (perquè el seu nom de pila era Carlos, conegut artesà i pintor ontinyentí. La capella de la Puríssima és la seua obra més emblemàtica)
- Carlos el de la Font del Raboser** (sovintejaria aquesta font datada l'any 1852. «Al barranch del raboser», *Clams* 1497, *C.J.* 1497)
- Carlos l'Haca** (tenia cavalls)
- Carmeta la del Cantó** (vivia en una casa que feia cantonera)
- Carmina la Perruquera** (pel seu ofici)
- Carnestoltes** (perquè té una botiga amb el mateix nom on ven disfresses de tota mena)
- Carnissera**, la (venia carn)
- Carota** (tenia la cara molt dura)
- Carotín** («si tiene ganas de cháchara Paco (cariñosamente “Carotín”) le entretendrá...». Lacueva, 2000)
- Carpanta** (del personatge de les historietes infantils i juvenils, pobre de solemnitat que vivia a sota d'un pont; creat pel dibuixant català Josep Escobar)
- Carpena** (clar exemple de cognom fent de malnom. «JUAN CARPENNA UCEDA (a) “Carpena”». *Correspondència judicial* 1956)
- Carraca** (a la *Rodalla de Rondalles* de fra Lluís Galiana trobem l'expressió «estar fet una carraca», no servir ja per a res, de tan vell. Veg. *Bocaviu*, 2007)
- Carraqueta** (derivat diminutiu de Carraca)
- Carrasca**, la («possiblement del cognom Carrasco». Donat, 1997)
- Carrasco** («Enrique Sanz Tortosa (...) para el fútbol, “Carrasco”». Peralt, 1994. «Possiblement del cognom Carrasco». Donat, 1997)

- Carrícola** (és el mateix Carrícula? «Lo ocurrido el día dos del actual en la calle de La Escalinata núm. 19 de esta Ciudad, entre Vicente Sanz Romero (a) Carrícola...»). *Correspondència judicial* 1956)
- Carrícula** (perquè descendia de Carrícola, un dels pobles més menuts de la nostra Vall; canvi de «o» a «u», potser per befa?)
- Cartero**, el (el seu avi era carter)
- Cascarràbies** (sempre estava cabrejat)
- Cascó** («por donde solían pavonearse algunos sujetos, como “Cascó” (matón de la Vila)»). Gironés, 1997. És el mateix que Coscó? Veg. Coscó)
- Casero**, el («encarregat d'una casa». Donat, 1997)
- Casiguapo** («home molt lleig». Donat, 1997)
- Casimiret** (en realitat li deien Francisco. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 139. «Aquest és el primer homicidi que té lloc a la ciutat des del llunyà 1 de març de 1948, en què és assassinat el jove Francisco Olcina Soriano, *Casimiret*»). Llin-Sanchis, 2008)
- Cassolero**, el (venia cassoles)
- Castelló** (cognom fent de malnom)
- Català**, el (natural de Catalunya)
- Catalí** (de l'àvia Catalina ha passat als néts)
- Catarrillo** («Batiste (“Catarrillo”)»). Lacueva, 2000)
- Catina** (prop de la casa Peres hi ha la font Catina)
- Catxó** («ricatxo». Casanova, 1997. Tenim un amic Catxó que ha estat incapaç d'aclarir-nos el perquè això de Catxó. «Casa del Cachó». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)
- Cavall**, el (imitava força bé el renillar i els moviments del cavall)
- Cebeta** (hem sentit parlar de la Sra. Maria la Cebeta)
- Cegallós**, el (que tenia els ulls enrogits o lleganyosos)
- Cego d'Aielo**, el (cec provinent de dita població)
- Cella** (en tenia molta)
- Cellut** (de celles frondoses)
- Centeno** («ordi». Casanova, 1997)
- Centimet** (tenia un cos petit)
- Centimeta** (sobrenom emparentat amb Centimet)
- Cento Caguerà** (sense comentaris)
- Cento Sampera** (així és com el coneixien, però el nom i els cognoms *oficials* eren Vicente Torró Aliaga. «Sampera ampeltaor afamat». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. Val a dir que la *propietària* del malnom, mare dels Sampera, va nàixer el 29 de juny, dia de Sant Pere; heus-ne ací l'origen i el motiu)
- Cepelí**, el tio (s'informava i anava ell com si fóra un dirigible zepelí)
- Cerdanetes**, les (derivat de Cerdà. «La acreditada pasteleria de Cerdà (“les Serdanetes”)»). Lacueva, 2000. «La Cerdana». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)
- Chambaile** («vivían en la calle de la Trinidad [la Vila] y eran conocidos como los “Chambaile”»). Gironés, 1997)
- Cigarro** (si no li portaven la coixinera amb la berena no passava res, però si oblidaven el cigarro... sempre el reclamava, fet un bou)
- Cigarret** (fumava molt)
- Cigró** («ahora se dan pocos casos de una fidelidad tan probada como la de Angel Sanchis

- (“Angelet”), los Silvage (“Sigró”), padre e hijos». «Es el tercero de los “Sigró” que se apunta al sindicato». Gironés, 1997)
- Cigrona**, la (emparentada amb Cigró)
- Cigronet** (derivat diminutiu de Cigró)
- Cigronetes** (derivat diminutiu femení plural de Cigró)
- Cinc Xiquets**, la dels (per tindre'n cinc)
- Cirilos**, els (probablement pel nom del pare)
- Clara** (malnom de gènere femení aplicat a un home, «Tony Revert (Clara)». Lacueva, 2000. Com a bon fester, devien agradar-li les claretres refrescants?)
- Claraboia** («José Barberá, *Claraboia*». Llin-Sanchis, 2008)
- Clareta** (derivat diminutiu de Clara)
- Clavell** (diuen que una vegada va agafar d'un bot un clavell que penjava d'un balcó)
- Clemente el Sacristà** (era el sagristà de l'església de Santa Maria a la Vila)
- Clots** («el seu cognom és Hoyos». Donat, 1997)
- Cocacola** («havia sigut repartidor de CocaCola». Donat, 1997)
- Coeter**, el (veg. Franco. «En la tradicional reunió de la puerta de festeros un grupo de amigos repartían caramelos mientras Franco “El coheter” disparaba la traca y los globos». Lacueva, 2000)
- Coïote**, el (era conegut com el mestre de la Cens i panoli del Convent)
- Coixet**, el (devia ser coix. «Por el presente (...) se servirá poner inmediatamente en libertad, si no estuvieren presos por otra causa a (...) VICENTE FERRI REIG (a) COIXET». *Correspondència judicial* 1949)
- Coixo, el (per coïxesa)**
- Coixo Bernabeu**, el (per coïxesa. «El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) RAFAEL BERNABEU ESPARZA (a) El cojo», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9. «En este ambiente se presentaron dos miembros del comité: el “Coixo de Bernabéu” y “el Peó”». Gironés, 1997)
- Coixo Gandia**, el (per coïxesa)
- Coixo Mataix**, el (per coïxesa. «De los más significados sindicalistas del lugar: “Coixo de Mataix”, “Soleret”, “Francia”, “Quiles”, “Mollanet” y otros personajes pertenecientes a los comités: los amos del pueblo, por entonces [1936]». Gironés, 1997)
- Colins** («recuerdo entre ellos a los hermanos Insa (“Colíns”)». Gironés, 1997)
- Colltort** (per la forma del coll)
- Conill**, el (tenia les dents com un conill)
- Conilla**, la (emparentada amb el Conill)
- Conillet** (un iaïo va eixir en calçotes llargs al balcó perquè va passar alguna cosa al carrer i la gent li va dir que anava en conill)
- Conilleta**, la (emparentada amb Conillet)
- Conxeta la de la Mare de Déu d'Agres** (vivia on hi ha una imatge de la Mare de Déu, en el Camí dels Carros)
- Conxeta la de Ricardet** (era filla d'un tal Ricardet)
- Conxeta la Llinara** (del cognom Llinares?)
- Coral** (tenia una botiga a Ontinyent amb el mateix nom, cap als anys 50. «Salón perfumado por la Casa “Coral”». «El comercio se titula “Coral” y la denominación se extiende

- desde entonces al comercio tanto como al comerciante». Lacueva, 2000)
- Coralita** (emparentat amb Coral. «Casa de les Coralites [hui de la Puríssima]». Sais, 2001)
- Corfes** (era forner i arplegava fins i tos les corfes dels pins per al forn)
- Correncinc** (caminava com si li faltara l'aire, desassorit. Malnom compost que «assenyala l'hora». Casanova, 1997)
- Correncinques**, les («anàven [sic] sempre molt depressa» [sic]. Donat, 1997)
- Corretger**, el (feia i venia corretges. A Ontinyent tenim la cal Corretger. «Partida del pont de correger» *Clams* 1651. «Alqueria de Correger» *P.R.* 1724. «Propietat de don Pedro Correger 1724». «Alqueria de Correger» *P.R.* 1802, p. 979. «Casa de Correcher». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)
- Correu** (portava el correu. «Sempre anava correns» [sic]. Donat, 1997)
- Correues**, les (els avantpassats portaven el correu)
- Corruixes** (sempre anava de pressa i afenat)
- Corta** («la gente recuerda como un regalo para la vista los trajes [de Contrabandista] que vistieron los “Corta”... “Moreta” o la saga de Los “Capellanos”». «Pasar por la “almàsera” y llegar finalmente a “ca Corta” y descansar haciéndose un “Herberet”». Lacueva, 2000)
- Coscó** («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) ANTONIO SANCHIS CALATAYUD. (Coscó)», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9)
- Cosí** («actuaba... con una voz muy melodiosa, Rafael Mollá, “Cosí” [del conjunt “Los Fonteños”]». Lacueva, 2000)
- Crestina** (perquè vivia en la casa Cristina, pronunciat a la manera d'Ontinyent)
- Cubano**, el (se'n va anar a Cuba. «VICENTE CRESPO GINER (a) EL CUBANO». *Correspondència judicial* 1945)
- Cucaratxa**, la (li ho diuen a una dona que arplega de tot)
- Cul-de-Pandero** (tenia el cul gros)
- Cules**, les (de la família del Culo. «En este callejón [el Ravalet] vivían tres mujeres (madre y dos hijas) llamadas por mote “les Cules”, que eran las más desvergonzadas y agresivas de todo el pueblo». Gironés, 1997)
- Cullerot de l'Olleria**, el tio (perquè veia cullerots)
- Culona**, la (pel cul gros)
- Cupida** (emparentada amb Cupido)
- Cupido** («Cupido no solo llevaba en el alma el espíritu de festero moro, sino que era además Berberisco de fondo y de forma». Lacueva, 2000. La foto de rostre seré que mirem ens diu que d'infant i adolescent la seua bellesa devia aproximar-se a Cupido, divinitat romana encarnadora del desig amorós. Un altre Cupido treballava el ferro al carrer de Sant Jaume. «Caseta de Cupido». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)
- Curandero**, el («membre del Comité de les JSU. (a) “El Curandero”» [Antonio Moya Bellot, 33 anys, representant, afusellat a Paterna el 3-6-42]. Gabarda, 2007)
- Curiosa**, la (sempre li agradava tafanejar; de tan marrana que era, irònicament)
- Curra** (malnom emparentat amb Curro)
- Curra el Salaurero** (venia saladures)
- Curreta**, la (derivat diminutiu de Curra, o Curro)
- Currita** (emparentada amb Currito)
- Currito**, el («la intervención de Rafael (El Currito), maestro de obras». Lacueva, 2000)

Curro (era molt elegant. «Pres del castellà *curro*, abreujament de *Pacurro*, hipocorístic de *Francisco*, nom mirat com a típic dels andalusos», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial...*)

D

Dalton, els (germans clavats als famosos i entremaliats personatges de dibuixos animats)

Dandi, el (anava ben vestit)

Datilera, la (era d'Elx i venia dàtils en una paradeta de la plaça de Sant Domingo)

Dentoles (tenia unes dents molt desproporcionades)

Dentuda, la (tenia unes dents molt grans)

Descimalaor, el (es dedicava a descimalar els arbres)

Deu (sempre deia «anem a fer-se un deu», ço és, un got de vi de deu cèntims en la taverna)

Deu, el (perquè a l'Institut sempre treia un 10)

Deua, la (derivat femení emparentat amb Deu)

Diablero, el (treballava en el diable, a la fàbrica)

Diccionari (perquè es parlara del que es parlara, ho sabia tot)

Dimoniés, el (ja de menuts havíem sentit dir –i havíem dit– aquest malnom que residia enfront de la casa del Delme on vam nàixer i on vam viure fins als dèsset o diuit anys. No obstant això, mai no hem pogut saber-ne el motiu)

Dimoniessa, la (femení de Dimoniés)

Donat el de la Pastera (per l'ofici)

Donat el de les Ulleres («Donad “el de les ulleres”, como era llamado a causa de sus gafas de miope». Gironés, 1997)

Donat el del Vi (per l'ofici)

Donata, la (derivat del cognom Donat)

Donya Rogelia («el nas semblant a aquest personatge». Donat, 1997)

Draculín (per la seua retirada –les dents– al cèlebre personatge de vampir cinematogràfic)

Drapero, el (treballava en el drap)

E

Elefant, l' (la seua constitució física tenia una retirada a elefant)

Embaixaor, l' (havia sigut ambaixador en les Festes de Moros i Cristians. «L'Embaixaor». «Eduardo Doménech Brotóns, tapicero de profesión, algo popular en otro tiempo, del que guardaba el apodo de “Embajador”, por haberlo sido en las fiestas de Moros y Cristianos». Gironés, 1997)

Embogaora, l' (embogava cadires. Del carrer del Cantalar de Sant Carles al carrer del Cantalar de Sant Vicent hi ha una travessera que popularment es coneix amb el nom de carrer de les Embogadores)

Emborraor, l' (treballava en borra)

Emilia la de la Replaceta (vivía en una replaceta)

Emilio Musclaes (caminava movent ostensiblement els muscles)

Empalme, l' (era un municipal tan alt que li havien d'empalmar els camals dels pantalons perquè li venien curts. «Guardia municipal de gigantesca estatura, de donde le venía el mote». Gironés, 1997)

Empanaor, l' (del tèxtil)

Empolló, l' (era sabut)

Enterat, l' (era sabut)

Entrenador, l' (li ho diuen a un que sempre vol saber més que ningú de futbol)

- Ermità**, l' («el Ermità gran segaor de erba». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)
- Ermità de Sant Esteve**, l' («dos individuos uno de ellos conocido por el “Ermità de S.Esteve”». *Correspondència judicial* 1939)
- Escalpreta** (per l'instrument escalpre)
- Esmolaor**, l' («el Esmolaor». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)
- Espanyol**, l' («es va perdre en l'estranger. Espanyol perdut > Espanyol». Donat, 1997)
- Espardenyes**, l' (feia espadenyes)
- Espartera**, l' (treballava l'espart)
- Espavilà**, l' (era molt viva i llesta)
- Espíderman** (perquè un mal dia va voler fer com l'home aranya, Spiderman, i se li va ocórrer escalar per una paret subjectant-se de la canal, i va caure)
- Espigueta Rosera** (veg. Tancacasinós)
- Esquilaor**, l' (perquè esquilava. «Todas eran importantes [les eres]: la del “Esquilaor”». Gironés, 1997)
- Estanquer**, l' (tenia un estanc)
- Estàquio** («possiblement del nom Eustaquio». Donat, 1997)
- Estirat**, l' («de posat altiu, per orgull, per gravetat afectada, etc.», segons el DCVB)
- Estraperlista**, l' (era un barrut aprofitós)
- Estrossa** («Astrossa era un desastre, ho feia tot malament». Donat, 1997)
- Estudianta**, l' (era sabuda)
- Estudiants**, els («havien estudiat a València». Donat, 1997)
- Extremenya**, l' (era galana i venia d'Extremadura. Més d'u li anava al darrere)
- F**
- Fantasma**, el tio (feia por)
- Farfalà** (perquè tenia una fàbrica de teixits on es confeccionava això, farfalà)
- Farfallós**, el (feia farfalles en parlar)
- Farina** (era forner i venia farina. «Cierta cantidad de harina de trigo (...) se la había entregado un tal FARINA para que la condujese a casa de un tal CAMARENA»; «(a) FARINA, (...) de oficio panadero». *Correspondència judicial* 1941)
- Farmàcia** («havia treballat de dependent en una farmàcia». Donat, 1997. «Sobta la quantitat de col·laboradors que tenia» [el butlletí trimestral del Club Jove de Sant Rafael, desembre de 1972 fins a les portes de 1980], entre els quals «Pepe *Farmàcia*». Llin-Sanchis, 2008)
- Fartera** (menjava molt)
- Fava** («Los funcionarios medio en broma, medio en serio, llamaron a “Fava” el municipal y le dieron instrucciones». Lacueva, 2000). «Caporal de la Policia Municipal, el senyor Toni *Fava*». Conejero, 2002)
- Felet Llàgrima** (sempre anava amb les llàgrimes als ulls)
- Felet Xonnetà** (li agradaven molt les dones, i quan en veia una sempre deia «xonnetà»)
- Felete** (heus ací la seqüència derivacional: Rafael > Rafel > Felo > Felet > Felete)
- Felín** (nom infantil de Rafael)
- Felito** (era Rafel i com que tenia un cos menut li deien «Felito»)
- Felo Boina** (sempre en portava)
- Felot** (derivat augmentatiu de Felo)

Felutxo (forma derivada i un poc despectiva de Felo, Rafael)

Fenoll (perquè era planteriste)

Ferrador, el (que ferrava. Veg. Torroneta, la)

Ferrer, el (per l'ofici d'un avantpassat)

Ferrera, la (feminització del cognom Ferrero. A Ontinyent, si més no, hi havia un braçal anomenat la Ferrera: «al barranquet de les Ferreres», *Clams* 1502 (p. 8), *C.J.* 1570; «lo brazal de la Ferrera», Aigües 1572 (J. Muñoz); «brazal de la Ferrera» (partida de Sant Antoni), *P.R.* 1735 (p. 302); «la Ferrera», *P.R.* 1802)

Figuera («los vecinos Vicente Borredá Matarredona (a) “figuera”, habitante en el Tirador». *Correspondència judicial* 1940. «Me siguió Paco Borredá (“Figuera”), que por entonces [any 1931] era el ebanista de más prestigio [a Ontinyent]». Gironés, 1997)

Figueta, el tio (durant els «anys de la fam», repartia figues seques)

Figueta, la (passava per beneita. Un nét, molt espavilat, era Felín la Figueta. Vivien al carrer del Delme)

Figuetes (veg. Pepe Figuetes)

Figurí (pel seu posat)

Filaner, el («treballava en la filatura». Donat, 1997. Enfront del Raboser, a la llera del riu, hi ha l'antiga fàbrica el Filaner, fins fa poc pretés espai cultural)

Fill del Llauraor, el («son pare és el Llauraor». Donat, 1997)

Fina la Xanga (de la família dels Xango)

Fino («Fino es gran llaurador». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

Fitxao (per ser espavilat, i valent de deveres: un «fitxa», com diem encara en el valencià d'Ontinyent)

Flac, el (era molt prim)

Flaret, el (estudiava per a capellà, però s'ho va deixar. «Havia sigut seminarista». Donat, 1997)

Flaret de la Morereta, el («un estudiant de frare va posar un quiosc a la Morereta». Donat, 1997)

Flaüta (treballava a la pedrera de la Ploraora del peu de la Serreta, on mor l'assagador de Caputxins; tocava la flauta per avisar quan es tenia de dinamitar)

Fletxa (a la serra, buscant pebrassos, corria més que una fletxa)

Floreal (nom d'una drogueria a l'avinguda de la Diputació, al barri de Sant Rafael d'Ontinyent. Tothom coneix el propietari amb el nom de pila, Floreal, que potser fa de malnom)

Foca, la (el comparaven amb eixe animal)

Foios («VICENTE MOLLA REVERT (a) FOYOS». *Correspondència judicial* 1949)

Fogó (perquè sempre deia «vés i toca't el fogó»)

Forats (anava mal vestit)

Forca (perquè devia usar molt la forca? «Junto a Salvador Pastor Sanchis, “El Blanco”, destacado promotor de esta comparsa [Llauradors], fueron fundadores de ella el “Tío Santiago”, “Gori”, “Forca”, “Nadalet”, “Cova”, “Bartolo”, “Toni”, “Asencio”, el “Tota”, el “Alegre”, etc.». Lacueva, 2000)

Forestal, el (perquè treballava en la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, i per les seues inclinacions en la defensa del medi ambient)

Formatgero, el (els dilluns venia formatge en la seua paradeta de la plaça de Baix)

- Fornet**, el (tenia un forn al carrer de la Llosa)
- Francés**, el (natural de França)
- Frància** («allí destacaron sus pseudointelectuales [milicians], como “Francia”, “els Solerets”, “el Coixo de Mataix”, etc.». Gironés, 1997)
- Franco** (veg. Coeter, el. «No era el invicto, sino un personaje más sencillo, humilde y socarrón. Le llamaban Franco porque a un pariente suyo, allá en Italia, así lo llamaban». Lacueva, 2000)
- Fredy** (apel·latiu *freakish* d'Alfred aplicat a aquesta mena d'espècimens de sucantines *loclans*)
- Fresol** («Rafael Gandía Llopis (“Fresol”)»). Gironés, 1997)
- Fresola**, la (diuen que un seu avantpassat espigolava fesols)
- Furtamantes** (perquè feia cisa en les mantes)
- Furta-rodés** («els van trobar furtant rodés». Donat, 1997)
- Fuset** (de la casa Fuset ja enderrocada; «possiblement del cognom Fuset [< Fuset]»). Donat, 1997. Al carrer de Sant Antoni hi ha una tendeta de queviures dita Fuset)
- Fusta** (pel seu ofici de fuster)
- Futi** (en lloc de «fotre», un bon dia se li va escapar sense voler «futi», tot pronunciant un eufemisme potser sense ser-ne conscient. «Baixarem Futi i jo [Salvador Valls, “Peixet”] a casa Soriano a comprar seixanta sombreros d'eixos bons...». Revista *Comparsa Mozárabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*)
- G**
- Gabilòbitx** (una vegada va aparèixer amb un llibre d'aquest autor, per nosaltres desconegut, per més que recerquem)
- Gadafi** («sembla libanés»). Donat, 1997. El nom del militar i polític libi és Moammar al-Gaddafi)
- Gaiato** (sempre el duia)
- Galana**, la (son pare era molt galà)
- Gallinero**, el (anava pel carrer venent gallines. Veg. Boira el Gallinero)
- Gallo**, el (sembla que tenia bona veu. «Gritaba con cara de pasmo desde la balconada...». Tanmateix, «nunca había sido gran cosa, ni de ánimo ni de salud física». Gironés, 1997. «Home molt “xulo”». Donat, 1997)
- Gallofa** («es diu, principalment, de la persona covarda, porgosa, que no té esperit per enfrontar-se a alguna cosa». Francesc Gascón, glossari del llibre *Rondalles de la Vall d'Albaida i l'Alcoià*, 1999)
- Gandieta** (derivat diminutiu del cognom Gandia)
- Ganga** (malnom fent de cognom!? «Antonio Gonzalez Ganga». *Correspondència judicial* 1944. «Riñieron con gran alboroto dos vecinas [*sic*], mujeres de “Ganga” y “Pipa”, que eran tipos de baja ralea pero muy populares». Gironés, 1997)
- Garbancito** («tenia el cap molt petit». Donat, 1997)
- Gargall** (en tirava molts)
- Garnatxa** (vivia en la Garnatxa, anant cap a Sant Esteve. «Chimo Garnacha». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. «La Garnacha». *Llibre d'actes municipals 1858-1859*)
- Garrafa** («casa nº 4- de la calle de la Aurora propiedad de Enrique Martí (a) Garrafa». *Correspondència judicial* 1939. Veg. Garrofa)
- Garrigues** (del cognom no gens comú a Ontinyent. El seu nom abreujat era RFM,

- «berberisco arraigado y mas [*sic*] conocido por “Garrigues”». Lacueva, 2000)
- Garrilla** (derivat diminutiu de garra. «Els odurá el famos Garrilla». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)
- Garrinx** (era molt revoltós i sempre estava importunant la gent, agarrant-se d'ella)
- Garrofa** (una tendeta ja llegendària d'Ontinyent, situada en la cantonada de la plaça de Sant Domingo entrant al carrer del Cantalar de Sant Vicent, era ca Garrofa. «Hecha la visita por el que subscribe [José Martí, caporal de la guàrdia municipal, el dia 7 de juliol de 1939], a la casa nº 4 de la calle de la Aurora propiedad de Enrique Martí alias “Garrofa” y habitada por...». *Expedient de Secretaria* 1939/9. Veg. Garrafa)
- Garrufet** (derivat diminutiu de Garrufo)
- Garrufo**, el tio (era picapedrer i dinamiter de les pedreres)
- Garua**, la («tambièn dispone [el mercat de la plaça de Baix que es feia els dilluns, des del Porxet a la desapareguda font Pudenta del pont Vell, de l'any 1804, si no ens falla la vista mirant com estem la vella foto] de buenos salazones “La tienda de la Garúa”». Lacueva, 2000, tom I, p. 213)
- Gat**, el (per la seua cara pareixia un gat)
- Gata** («siempre a la vista del “Gata” [usat en masculí], para que no me echara en falta». Gironés, 1997)
- Gata**, la (una de les filles del Gato. «Nos fuimos cuando la “Gata” aún andaba por allí». Gironés, 1997)
- Gateta** (derivat diminutiu de Gata [usat en masculí]. «ANTONIO LLOPIS CALATAYUD, (a) Gateta». *Correspondència judicial* 1956)
- Gato**, el («Alfonso Tortosa Mollá alias “gato” queda en este Depósito municipal». *Correspondència judicial* 1940. «Una de las hijas del “Gato”, guardia municipal de la Monarquía». Gironés, 1997)
- Gatxó** (veg. Catxó)
- Gegant**, el (era molt alt. «Home molt gran». Donat, 1997)
- Genaro el de la Font de les Monges** (vivía prop d'aquesta font)
- Gepa** (en tenia una)
- Giles**, les (de cognom Gil)
- Gilet** (derivat diminutiu del cognom Gil. «Després hi havia Gilet, el toneller, per a qui la seua casa era sols un pretext perquè tota la faena la duia a terme al carrer». Sais, 2001)
- Gilito** (forma derivada de Gil)
- Ginjoler**, el (venia gínjols)
- Girafa**, la (devia ser molt llarguerut)
- Gironeses**, les (del cognom Gironés. «“Les Gironeses” eran toda una saga que no tenían más marketing que su innata simpatía» [vendedores del mercat de la plaça de Baix]. Lacueva, 2000)
- Gitana**, la (de descendència gitana)
- Godea** (aquest malnom tan conegut a Ontinyent, la motivació i el significat del qual no hem sigut capaços d'esbrinar encara, l'hem trobat documentat, no obstant això, l'any 1939: «El Comité de Salud Pública estába formado por los siguientes individuos (...) Vicepresidente RAFAEL VIDAL MARTINEZ (Godea)», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9. També l'any 1940: «en el día de ayer se hizo entrega a la Fuerza de la Guardia Civil del

preso en este Depósito municipal Antonio Vidal Martínez (alias “Godea” para ser conducido a Valencia e ingresado en la Cárcel Modelo». *Correspondència judicial* 1940. «Vice-president del Comitè de Salut Pública. (a) “Godea”» [Rafael Vidal Martínez, 23 anys, obrer vila, afusellat a Ontinyent el 15-12-39]. Gabarda, 2007)

Gonçalo el Verge (això, que no ha tingut «experiències sexuals», segons definició dels diccionaris)

Gonçalo Nel·la (fill de Nel·la < Manuela)

Goodmorning («del cognom Buendia». Donat, 1997)

Gordo, el (tenia un cos molt gran. «Gigantón de 130 kilos, más inocente que un niño». Gironés, 1997)

Gorreta (sempre en duia)

Gorrita (perquè viu a la ca Gorrita. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Governador, el (pel seu càrrec)

Graues, les («possiblement del cognom Grau». Donat, 1997)

Gregory Pech (pel cèlebre actor cinematogràfic)

Grenya (perquè devia tindre'n una ben evident)

Greta Garbo, la (per la conegudíssima actriu del cinema)

Groc, el tio (pel color de la pell)

Gros, el (tenia un cos molt gran)

Guano, el del (devia vendre adob. «Sarrió “el del guano”». Gironés, 1997. «Venedor d'aquest producte». Donat, 1997)

Guapet de la Farinera, el (*guapet* era, això diuen, aquest empresari de la fàbrica de farina. «Después de concluida la etapa del Campo del Clariano enclavado junto a la “Farinera” del “Guapet”...». Lacueva, 2000)

Guapo, el (perquè anava ben vestit)

Guardaülles («guarda de les agulles del tren». Donat, 1997)

Guàrdia, el del («Era guarda forestal». Donat, 1997. «Hi havia una altra família que anomenàvem “el del guàrdia”, no sé per què, però supose que l'home era el que déiem “guarda de camp”, o siga, rural». Sais, 2001)

Güendo, el (mena de fantasma que diuen que s'apareixia a la Vila en forma de capellà, el Güendo. Popularment, la casa de Mossén Vidal, del segle XVIII, és coneguda com casa el Güendo. «*Lluendos / uendos* és segons el DCVB una deformació del castellà *Duende* per terres valencianes, equivalent al nostre *Follet*: “Esperit familiar creat per la imaginació popular, que habita certes cases i es dedica a fer entremaliadures i sorolls, encara que sense malvolença”». Benavent, 1997. «Les històries dels Güendos són molt variades en diferents llars. Es tracta d'una espècie de nan que es cola a les cases de la gent per fer malifetes de l'estil d'amagar o canviar de lloc objectes, desfer confeccions a mig elaborar de punt de ganxo o regirar caixons. En definitiva, incordiar i confondre prou als habitants de la casa que tria com a objectiu. Se sap que és un donyet molt, molt menut, però mai ningú n'ha vist cap o, almenys, ningú ho ha pogut demostrar». *Històries a la vora del foc*, Expo Sant Antoni 2008 del Grup Scout Mafeking -167-d'Ontinyent)

Güeto, la (cognom; potser emparentada amb Antonio Güeto Piernagorda. Sobre A. Güeto, núm. 2 de l'Organización Revolucionaria de Trabajadores (ORT) de les primeres eleccions municipals de la Democràcia que tingueren lloc el 3 d'abril de 1979, veg. la referència de Llin Llopis, G., *Ontinyent, una lectura de la democràcia*, p. 296, Víctor,

Ontinyent, novembre de 2003. «Antonio Güeto». Llin-Sanchis, 2008)

Guerini (Penadés, exjugador de l'Ontinyent de característiques semblants al que va ser jugador del Madrid, Guerini)

Guillema, la («del nom Guillem»). Donat, 1997)

Guitarra (perquè una vegada li van asclar una guitarra al cap. L'etiologia d'un altre Guitarra la podem explicar a partir de l'anècdota següent: a l'escola Rafael Juan Vidal hi havia un xiquet molt despistat. Cada vegada que el mestre li feia alguna pregunta, com que no estava mai atent, responia qualsevol cosa. Aleshores el mestre deia: «jya ha sonado la guitarra!». I la resta de xiquets va començar a dir-li «Guitarra», malnom que es va popularitzar de seguida en l'àmbit escolar, fins al punt que ja ningú no anomenava dit xiquet pel seu nom i cognoms. [Informació que dec a Guillem Llin])

Gurrinyau («dit gorrinxé» Casanova, 1997)

H

Herbolari, l' (venia herbes)

Hermano, l' (encara regenta un ultramarins del mateix nom a la plaça de Sant Domingo, ca l'Hermano)

Héroe de Teruel, l' (frare del convent dels Franciscans d'Ontinyent que va combatre en la guerra del 36. «Hombre de fuerte espíritu castrense, se destacó en la guerra civil consiguiendo varias condecoraciones...». Lacueva, 2000)

Hierros (perquè arplegava ferros)

Hilda, la (del mite cinematogràfic)

Hildo (va pegar una bufetada estil «Hilda»)

Hortolà el de la Font del Cantalar de Sant Carles (vivia prop d'aquest costerut carrer)

Hortolà (cognom que feia de malnom)

Hueso («molt prim»). Donat, 1997)

Huili («el procesado CONSUELO FERNANDEZ BAUTISTA, (a) Huili (...) natural de Peal de Becerro y vecino de Onteniente». *Correspondència judicial* 1956)

Huitet (era molt menut i el comparaven amb aquest ocell tan petit. «Pardalet anomenat també llueret»). Casanova, 1997)

I

Iausé («ja ho sé». «Quan parlaves d'un tema sempre deia que ho sabia». Donat, 1997.)

Ibità (perquè és originari d'Ibi. Per als naturals d'aquest poble de l'Alcoià, el gentilici *normatiu* que pertocaria és iberut i iberuda. Vegeu per exemple el *Manual d'ús de l'estàndard oral* de Josep Lacreu, o la *Gramàtica normativa valenciana* de l'AVL)

Imma la Vege (perquè era vegetariana acèrrima)

Isabel la de la can Tomàs (vivia en aquella vella casa del terme d'Ontinyent)

Ismael el de Cubelles (vivia en eixa magnífica casa del terme d'Ontinyent. «Al blat de Cubelles a la agrillent», *Clams* 1497)

Iusti (deformació familiar d'Agustí)

J

Jacint el de la Baronia (vivia allí)

Jaimito (popular corredor de comerç que sempre s'ha distingit per les seues *jaimitades*. «Degut que feia moltes tonteries». Donat, 1997)

Jaqueta (era un estirajaquetes)

Jardiner (malgrat el malnom, sabem que no és jardiner i que va amb una pala excavadora)

Jaume el del Teular (vivia allí)

Javaloiés (cognom funcionant de malnom)

Jeroni (nom de pila que funciona com a malnom)

Joan el de Morera (vivía allí. «Sobre lo pont de morera», *Clams* 1502. «En la font de morera», *Clams* 1551, *Cúria de Justícia d'Ontinyent* 1551. «Casas de Morera», *P.R.* 1724)

Joanet (derivat diminutiu de Joan. «San Chuanet». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Joano (veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

Joaquinet (li ha manllevat el nom d'una tenda, Casa Joaquín)

Jolivert (diuen que era «més fals que el julivert», però la veritat és que, d'entrada, no trobem massa relació entre el significat d'aquesta frase feta i l'etiologia del malnom. En tot cas, agraïm al llaurador Àngel de Caputxins la seua informació)

Jordanes, les («possiblement del cognom Jordà». Donat, 1997)

Josemariagües (de José María i agües < aigües)

Josemarians («del nom Josep Maria». Donat, 1997)

Josete («del nom Josep». Donat, 1997)

Jovero, el (del cognom Jover. Vivia al carrer Antolí del Delme)

Juanito el del Lloc (del Bar el Lloc)

Jubilat, el (perquè devia estar jubilat)

Juganet («tenia un parent de nom Joan». Donat, 1997)

Jupa («De Ayelo de Malferit / desendia el famos Chupa». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

K

Kung Fu (per tindre una semblança física amb aquest personatge televisiu. També, per agradar-li les arts marcials)

L

Leandret el Botero (tenia les bótes plenes per a vendre vi)

Límpia, el («“donat el prestigi i la categoria moral d'este company, estem disposats a fer una excepció...” Decia el “Limpia” (lo llamaban así por haber sido limpiabotas)». «Después intervino otro, “El Limpia”, que por cierto hablaba bastante bien». Gironés, 1997)

Limpiabotes, el (en netejava. Veg. Límpia, el)

Litri, el («Per la seua afició a beure litrones». Donat, 1997. «Vidal (el Litri)». Torero. Lacueva, 2000)

Llançaire, el (de la secular activitat del tèxtil. «Treballa en la llançadora al tèxtil». Casanova, 1997. Sanchis-Satorres, 1999)

Llanero, el (treballava la llana)

Llanterner, el (pel seu ofici)

Llarg, el (era molt alt)

Llauraor, el (perquè tenia un caràcter molt planot. «Havia sigut el seu ofici». Donat, 1997)

Llavoreta (derivat diminutiu de llavor)

Lleig, el (ho era de debò)

Lleó, el (perquè tenia els cabells com un lleó)

Lletera, la (venia llet)

Lleteta, la (per la pell tan blanca de no eixir de casa, malaltussa)

Llicsó, el tio (em plau força contar que el dia 3 d'octubre de 2007 vaig trobar a la plaça de Sant Domingo l'amic Rafa Calabuig, Llicsonet. Li pregunte per què això de Llicsonet, i

ell em conta, un pèl emocionat, candor a la cara, que era pel seu *reagüelo*. Resulta que el besavi de Llicsonet, fa anys i panys, va pujar la seua burra dalt d'un campanar, i la burra, és clar, es va menjar el llicsó que hi havia arrelat. Per descomptat que va guanyar l'aposta als amics, el tio Llicsó, que era dolçainer)

Llicsona, la (emparentada amb Llicsó)

Llicsonet, el (nom «de guerra» d'un amic xirimiter, també conegut per Racal)

Llimarro («Gànguil o guilopo». Casanova, 1997)

Llinet (derivat diminutiu del cognom Llin)

Llobarro (derivat augmentatiu de llop, era aspre de caràcter)

Lloca, la (un amic em diu que ella sempre anava fent la lloca)

Lluca, la (provenia del corral de Lluch, lloc del terme municipal d'Ontinyent. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Lluent, el (perquè devia tindre la pell de la cara molt lluenta. «El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) José Torró Penadés (Lluén)», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9)

Lluïsa la de Bàrbara (era filla d'una tal Bàrbara)

Llumener, el (per l'ofici. A Ontinyent hi ha el llumener de Sant Antoni, de Sant Esteve...)

Lluquet (derivat diminutiu del cognom Lluc)

Loca de Lluch, la (estava «fora del temps», no massa bé del cap)

Lucía la del Clot (vivía prop de la font del Clot)

Lucía la del Pla (vivía en el Pla)

Luigi (el seu nom de pila és Luis, però hom li sol dir Lluís, àlies *Luigi*, pel seu refinament pretensiosament florentí)

Luis el de Canyarets (de la finca Canyarets [$<$ canyaret $<$ canyar $<$ canya $<$ *canna*] del terme municipal d'Ontinyent. Veg. Gironés, 1997. «Barranc de canyarets», «heredad de cañarets», *P.R.* 1731. A Ontinyent és molt coneguda i emprada encara l'expressió «armar o muntar un canyaret». Veg. *Bocaviu*, 2007)

M

Maçaes (era obrer, i tant devia manipular maça com *massa*, mala forma de dir mescla)

Macaco (pels gestos que feia semblants a aquest primat)

Macià, el tio (nom propi fent de malnom. «El Abanderado Vicente Cambra Barberá, “Tío Masiá” [dels Moros Marins] que lució los honores de llevar la Bandera Mora hasta los pies del castillo en 1959». Lacueva, 2000)

Madriles (pel lloc de procedència, Madrid)

Mahatxi (potser perquè era *majo*, simpàtic, com així ens consta)

Malany («Malany, ser un, “desastre”». Casanova, 1997)

Malboro («radioaficionat estació Malboro». Donat, 1997)

Malcap (sembla que no tenia el cap ben assentat)

Maldites, les (femení plural de Maldits)

Maldits, els (devien estar maleïts? Algú els atorgava aquest no desitjable apel·latiu? Participi de maldir, «dir mal dels altres»?)

Maleneta (forma reduïda de Magdaleneta, que al seu torn prové de Magdalena. «Després hi havia el carreró de Maleneta i la casa de Matabres, enderrocada abans junt a la de Moscardó». Sais, 2001)

- Mamà, la** («Eixe que porta en la ma / La botella i l'aspindarga / Perteneix a la comparsa / Dels primers...es..... “La Mamà”...»). Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Mamella** («venedor de roba interior». Donat, 1997)
- Mamelleta** (allà on anava, s'ho xuplava tot)
- Mamelluda, la** (per raons òbvies)
- Manco, el** (li mancava un braç)
- Mançana** (era molt gros i redó com una poma, per això el comparaven amb aquesta fruita)
- Mandòlio** (segons els qui l'han d'aguantar, o disfrutar, *ell* es pensa que té dons de comandament, de *mando*. Això sí, no té prou pit encara per encapçalar el rànking del *medallero* maculat, de càrrecs, secretaries, presidències, vicepresidències, croniquetes i fatús pregons. Tanmateix, més d'una volta s'ha quedat, com diem ací, baix taula, comparsejant i cercant la mandolina)
- Manduca** (aquest renom està emparentat amb la idea de *manducare*, menjar («li agradava molt menjar». Donat, 1997) però el nostre Manduca era, sobretot, un personatge extravagant dels carrers d'Ontinyent; conegudíssim, potser el més popular de la història contemporània dels nostres malnoms, fins al punt que el malnom pràcticament ha arribat a esborrar el nom del seu portador i propietari, José María. Tenim també un Manduca torero: «se distinguen a jugadores de fútbol como Arqués, con toreros como Manduca». Lacueva, 2000)
- Manolo el Fontaner** (veg. introducció: volant de la comparsa de Llauredors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)
- Manolo el Pintor** (pel seu ofici)
- Mantecaero, el** (venia *mantecaos*)
- Manterol** (híbrid de manta i Terol. «Té una empresa amb aquest nom». Donat, 1997)
- Manuel el guàrdia civil** (pel seu ofici)
- Manxaes** (perquè manxava en una fornal o farga)
- Manxonet** («i ja estava la nau d'Uralita... que tingué allí tota la vida laboral a... Manxonet». Sais, 2001)
- Manxono** (devia ser l'encarregat de manxar)
- Manyà, el** (per l'ofici)
- Manyà Marquets, el** (tenia un taller metàl·lic i feia marcs)
- Manyana, la** (el seu avi era manyà)
- Manyo, el** («xulet». Donat, 1997)
- Manyos, els** («de Saragossa». Donat, 1997)
- Màquina** (venia màquines d'escriure)
- Margalita** (era Margarita, però el seu marit [veg. Alqueria de Milà, el de l'], o no sabia pronunciar-ho bé o no volia. El cas és que, en aquesta confusió de líquides r/l, per dissimilació consonàntica se li va quedar Margalita < Margarita, que recorda la Margalida balear que també es diu en valencià. Però cal insistir, ara i ací, que en la nostra llengua aquest nom de pila i de bella flor no és Margarita ni Margalita, sinó Margarida i la seua variant Margalida?)
- Margarites, les** («las “Margaritas”, lo mismo que “Les Gironeses” eran toda una saga que no tenían más marketing que su innata simpatía». [Venedores del mercat de la plaça de Baix]. Lacueva, 2000)
- Maria la Mosseta** (emparentada amb el Mosso)

- Marigua la de la Font del Carril** (vivía prop d'aquesta entranyable font)
- Marigua la del Raconet** (vivía en una casa que feia raconera)
- Marino, el** («el “Marino” acariciaba las cartas con delicadeza». Lacueva, 2000)
- Marioleta** (si la nostra lectura estrictament lingüística ens diu que Marioleta és un derivat diminutiu de Mariola, el nostre desconcert augmenta més encara en adonar-nos que aquest malnom és aplicat a un home. Veg. Quinzequilos)
- Mariquito, el** (si hem de fer cas del malnom, devia passar per efeminat. «ANTONIO REIG COLL (a) MARIQUITO». *Correspondència judicial* 1949)
- Mariu** (diminutiu afectuós de Maria)
- Marqués, el** («es comportava com un ric». Donat, 1997)
- Marqués del Llombo, el** («passà a autoanomenar-se “Marqués del Llombo”, en referència al seu primer cognom, Marqués». Sais, 2001)
- Marqueset, el** («en este caso era Casimiro “el Marqueset”, que estaba allí». Gironés, 1997)
- Martellet** (d'ofici manyà. Un altre Martellet jugava al frontenis i es dedicava a tornar boles)
- Masero, el** (perquè venia d'un mas i era home rústic)
- Matacabres** (una vegada, reunint el ramat, va matar una cabra amb una fona. «Després hi havia el carreró de Maleneta i la casa de Matacabres, enderrocada abans junt a la de Moscardó». Sais, 2001)
- Matacana** (és el femení de Matakà? «Rajola i abeuratge per a matar els gossos». Casanova, 1997)
- Matacavalls** («R. Ubeda de “Matacavalls”». Gironés, 1997)
- Mataixa, la** (feminització del cognom Mataix)
- Matalafer, el** (espolsava matalaps)
- Matara, la** (renom relacionat amb la matança del porc. Venia embotits a la plaça del Mercat, ara de Baix. «Las especias y las delicias de “la Matara” cariñoso apelativo de la Señor Pepa». Lacueva, 2000)
- Mataro** (masculí de Matara. «Comprendía en su censo la Canterería, el Camí dels Carros, las Casas de Mataro y las partidas del campo de la Solana». Gironés, 1997)
- Matx** (perquè jugava al bàsquet i esmatxava quan en tenia l'ocasió)
- Matxinet** (diminutiu de Matx)
- Matxote** (perquè es va fer fadrí i només caminava arrossegant-se per terra i a culades)
- Medina** (vivía en aquesta casa històrica del terme d'Ontinyent)
- Melera, la** («venedora de mel». Donat, 1997)
- Melero, el** (ven mel. «Treballa en la mel». Casanova, 1997)
- Melonera, el** de la (vivía en eixa històrica casa)
- Melonero, el** (vivía en la Melonera; venedor de melons)
- Mellat, el** (li faltaven dents)
- Menescala, la** (de manescal, veterinari, que tenia cura dels cavalls? «Concha Sanz, “la Menescala”». Gironés, 1997)
- Menines, les** («relacionat amb els gats, “gatorres”». Donat, 1997)
- Menino** (veg. Minino, el)
- Mentira Fresca** (era mentider de mena)
- Mercadona** («havia treballat en Mercadona». Donat, 1997)
- Merengue** (treballa en una pastisseria)
- Mesquefava** (Fava era sergent, i Mesquefava capità, però no sabem l'origen exacte de

- Fava. Potser perquè era, com diuen els diccionaris, una persona beneitona, parada, d'escassa agudesca? Tot, però, s'ha de llegir ací irònicament)
- Mestre**, el (ho era; cèlebre professor de música i director de la banda d'Ontinyent)
- Metxeriste**, el (treballava en una metxera)
- Michael** («tenia un cotxe esportiu semblant al “cotxe fantàstic” [*sic*] l'amo del qual li deien Michael». Donat, 1997)
- Miconet** (derivat diminutiu del cognom Micó)
- Mighome** (devia ser poca cosa)
- Migpollet** (era molt menut)
- Migquilo** (tenia els genitals ben grossos)
- Milagrosa**, el de la (tenia una tenda amb aquest nom, on actualment hi ha la Casa de la Cultura-Palau dels Barons de Santa Bàrbara)
- Milhòmens** (per molt faener i condidor)
- Milieta** (afèresi d'Emilieta < Emília. «A casa la Tia Milieta». Conejero, 2002)
- Militares** («la siempre dinámica participación [en el conjunt “Los Fonteños”] de Miguel Micó “Militares”, este ultimo fallecido en plena juventud». Lacueva, 2000)
- Mil·límetro** (obrer parsimoniós segons el qual tot havia de quadrar al mil·límetre)
- Millonari**, el (perquè devia ser-ho)
- Mineta** (malnom que significa «llum format per una mena de ble o metxa de paper ficat en una rodeta de suro». Casanova, 1997)
- Minino**, el (perquè era fill de la Gata, del carrer Antolí, travessera del Delme, veïna entre altres de la Vilana, el Jovero, la Ruglona, la Sra. Juaquina i l'Aülló. «El joven José Mª Montés Sanchis alias (minino)». *Correspondència judicial* 1941)
- Miquel el de Cocentaina** (era d'aquest poble veí del Comtat)
- Miquel el Cruzado** (de la comparsa Cruzados, en valencià Croats)
- Miquel el de la Llama Rasa** (vivia en eixa casa de camp del terme d'Ontinyent)
- Miqueleta**, la (feminització en diminutiu del nom de pila Miquel)
- Miquelo** (hipocorístic de Miquel)
- Mister**, el (devia vendre mistos)
- Mitjafiga** (era un beneit)
- Mitjalluna** (tenia la cara molt lletja)
- Mocós**, el (sempre portava el nas ple)
- Modelo**, la (pels seus gestos i posats)
- Moliner**, el (tenia un molí)
- Molinet** (perquè molia farina al seu molí del barranc de Sant Jaume. «A prop del barranc, hi havia el molí fariner de Coll, i per això s'anomenava El Molinet la tenda d'alimentació que va obrir als anys 50 al carrer de Sant Jaume». Sais, 2001)
- Mollà el Fuster** (per l'ofici)
- Mollana**, la (feminització del cognom Mollà)
- Mollanet** (derivat diminutiu del cognom Mollà)
- Mollanet el del Ciscar** (vivia en aquesta casa del terme municipal d'Ontinyent. Casa Ciscar «a la partida de Siscar», *Clams* 1497, *C.J.* 1497; «en la partida del Siscar», *Clams* 1551 (6-VII), *C.J.* 1551; «partida del Siscar», *Clams* 1651 (12-I), *C.J.* 1651; «El Ciscar», *P.R.* 1802)
- Mollanet el del Regall** (vivia en aquest històric carrer d'Ontinyent. «Uno de los más enérgicos represores de la rapiña fue “Mollanet el del Regall”, vecino de las monjas»

[president de la UGT]. Gironés, 1997. Per explicar l'etiologia del topònim Regall us contarem una faula, tot amprant paraules del cronista finat d'Ontinyent Alfredo Bernabeu Galbis: «La història d'este nom de “regall” està relacionada –escriu el cronista– amb un suposat episodi relatiu a l'arribada de les aigües del Pou Clar fins a la població. Segons ens conta el pare Lluís Fullana en el seu llibre *Historia de Onteniente*, a causa de les dissensions que hi havia entre Xàtiva i Ontinyent sobre la possessió del dit brollador, el senat romà va decidir que els habitants de la nostra ciutat, per assegurar el dret sobre les aigües, havien de realitzar en una sola nit el canal de conducció de l'aigua des del Pou Clar fins a la població, com així es va fer. Arreplegant esta tradició, el “fantasiador” Sanchis [Sanchiz] Esparza [*Historia incomparable de la coronada villa de Onteniente*, Valencia. Imp. Casa de Beneficencia. 1886] diu que, en arribar les aigües fins a la costera que davalla pel carrer de la Magdalena [part alta del Regall –la nomenclatura actual perpetua l'error d'anomenar el carrer del Regall amb el nom de carrer de la Magdalena, quan hauria de ser just al revés], el veïnat va exclamar: “Ja regalla! Ja regalla!”. I d'ací provindria el nom. Una teoria que Fullana refuta d'una manera absoluta en afirmar que el poble en temps dels romans no podia de cap manera pronunciar estes paraules, ja que el valencià es va formar vora dotze segles després». A. Bernabeu, *Els carrers d'Ontinyent. Noms, orígens i anecdotari*, 1998. El topònim Regall, del raval, es documenta ja, per exemple, en la *Llista de guerra de la vila de Ontinyent feta en agost 1597*. AMO)

Mollanetes del Regall, les (emparentades amb Mollanet el del Regall. «Los gritos de “les Mollanetes del Regall”». Gironés, 1997)

Mona («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) GONZALO IVANCO CARBONELL (a) Mona», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9)

Mona, la (ho semblava)

Monesillo, el (era acòlit)

Mongera, la (emparentada amb el Mongero)

Mongero, el (tenia cura de l'hort de les Monges Carmelites. «Al carrer de les Monges Carmelites (...) i fent honor a la seua assistència-dependència del convent, recorde la família dels Mongeros». Sais, 2001)

Mònica («Mónica». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. «“Mos han pres Arum” (Nos han tomado Irún) decía “Mónica”, un operario de la herrería de mi suegro». Gironés, 1997)

Monja, la (devia ser molt beata, la dona. «La señora Teresa (la “Monja”), con su marido (“Samarruca”), viajaban en burro cargado de regalos y pequeños encargos». Gironés, 1997, p. 23)

Mono, el (perquè era més lleig que una mona, això diuen)

Monteset (derivat diminutiu del cognom Montés. «En els mateixos domicilis dels germans Bataller, *Valentín*, i de Roberto Donat, *Monteset*». Sanchis Soler, 2001)

Monyiquèlo («monyicot». Casanova, 1997)

Moraletes (derivat diminutiu del cognom Morales. «El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos. (...) VICENTE TORMO MONTES (Moraletes) [de la cotxera Morales, és a dir Autobuses “La Concepción” Vicente Montés e hijos S.L., estació d'autobusos enderrocada l'any 1988. Veg. Lacueva, 2000]) en «ACTUA-

ACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9. «Ví entrar a “Moraletes” [Ricardo Morales], pariente del presidente del comité [Ramón Morales]». Gironés, 1997. «President del Comitè de Salut Pública i Alcalde de l’Ajuntament. (a) “Moraletes”» [Ramón Morales Espí, 39 anys, teixidor, afusellat a Paterna el 19-12-39]. Gabarda, 2007. Un carrer de la vella nomenclatura d’Ontinyent és el carrer de Morales. Veg. AMO, *Llista de guerra de la vila de Ontinyent feta en agost 1597*. També, carrer de les Morales. Veg. AMO, *Llibre de la Tatxa dels soldats feta en la vila de Ontinyent en lo any 1657 inseguint lo Consell General*

Moreno, el (tenia la pell ennegrida)

Moreno el de la Pastera (per l’ofici)

Moreno Lluch, el (tothom l’identifica així, quan en realitat el seu nom oficial és José, i els cognoms Soler i Torró, segons informació que devem al gendre, Paco Montosa, amic nostre)

Moreta (derivat diminutiu carregat de dolç afecte del cognom Mora)

Moro, el (quant a l’origen d’aquest malnom tan conegut a Ontinyent, la cosa va anar si fa no fa així. Un avantpassat dels Moro actuals negociava amb ramat i una vegada va enganyar un gitano: li va vendre una burra cega. El gitano, en descobrir la tara de la burra, li digué repetidament a crits: «cabeza de moro! Cabeza de moro!». I heus ací això de Moro [informació que agraïm a Emília Tortosa, dona de J.M. Torró, un dels Moros més populars de la saga])

Morro (tenia els morros molt grans)

Morruda, la (tenia els llavis grossos)

Morrut, el (tenia els llavis grossos)

Mosca (d’un glop se’n va beure una)

Mosquito (renom d’un conegudíssim tenista d’Ontinyent; potser per la seua expressió de nas i cara)

Mosso, el (segons un Mosso si més no de la tercera generació, un avantpassat seu devia ser mosso de quadres. A Ontinyent hi ha un topònim dit el teular del Mosso, tan bon punt pugés la Costa, a les envistes del pou del Canyís. «Treballava de mosso». Donat, 1997)

Motoret (té molta força jugant al que siga)

Muda, la (ho era)

Mulato, el (pel seu color de la pell, sense ser negre)

Mumo, el (era ermità de Santa Anna)

Municipalet, el (per la seua professió)

Muntio («a tot el món li diu “mon tío...”»). Donat, 1997)

Muralla («porter de futbol»). Donat, 1997)

Murcianet, el (era transportista d’Ontinyent a Múrcia, i una vegada va nevar tant que es va haver de quedar a Múrcia)

Músic (perquè era el que duia l’antic Bar Musical al cantalar de la Bola, després convertit en Conservatori i, a hores d’ara, 2007, dependències municipals)

Músic, el (perquè ho era)

Mussol (per portar ulleres d’alta graduació)

Mustafà («va fer un viatge al Marroc»). Donat, 1997)

Mustreleta (un frare que donava la imatge de mustrela quan estava dins el confessionari, com si fóra un cau. «*Mustreleta* “explotador”, com la mustrela que es beu la sang».

Casanova, 1997)

Mut, el (ho era)

Mutxatxo, el («los casos de “El Negro” y “El Muchacho”, con su camisa azul y emblemas de Falange». Gironés, 1997)

N

Nabero, el (perquè empestava l'horta de naps, de tants que en sembrava)

Nadalet (derivat diminutiu del cognom Nadal. Veg. Forca)

Nano, el (tenia un cos molt petit. En el paratge de la Seix del terme municipal d'Ontinyent hi ha una font molt curiosa: la font del Nano, dita així no per tindre un cos molt petit, sinó pel seu cabot que podria figurar entre els gegants i cabets, cabolos, cabuts o capgrossos de qualsevol població)

Naripa (el corralet de Naripa. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Narípia («el nas molt gran». Donat, 1997)

Nas, el tio (tenia bon nas. Veg. Ximo Nas)

Nascoent (perquè tenia el nas roig com un pimentó)

Nassi, el (pel seu cap pelat i l'aspecte altiu, ell, bona persona, semblant de cos, que no d'esperit, a eixos personatges rapats de les pel·lícules de nazis)

Nàssio (reducció familiar d'Ignacio. «Allí encontré a Juan Doménech, el hijo mayor de Ignacio el Relojero, que era miembro de Falange». Gironés, 1997. «La relojería de Nasio». Lacueva, 2000. «El regidor Ignacio Doménech, *Nàssio*, l'únic que votarà en contra quan el Pla es posarà sobre la taula novament [El PGOU s'aprova inicialment en el Ple de 9 de novembre de 1972], no va assistir al Ple». Llin-Sanchis, 2008)

Nati la de la Casa Peres (vivia en aquesta senyera casa del llevant d'Ontinyent)

Negra, la (perquè provenia del Carib i era bruna de pell)

Negre, el (pel seu color de la pell, sense ser negre. «Los casos de “El Negro” y “El Muchacho”, con su camisa azul y emblemas de Falange». Gironés, 1997)

Negre d'Énguera, el (pel seu color de la pell, sense ser negre, el de la Canal de Navarrés)

Negre del Teular de Panxabuida, el (de l'antic teular que es trobava pujant per la Costa cercant el camí de l'Ombria, abans de creuar el pontet, just a l'altra banda del pinar dels Frares i la caseta Asnar, amb la font del mateix nom al llit del barranc. «Un poco más adelante, en un repecho, encontré al “Negre del Teular de Panxa Buida”, al que yo conocía de mi pueblo». Gironés, 1997. També s'hi refereix Gironés –no esbrinem si amb sorna o no– com el «Negro del Tejar»)

Negret («En virtud del presente mandamiento, el Encargado del Deposito Municipal de esta Ciudad, [Ontinyent] tendra en el mismo en calidad de detenidos a Ricardo Ferrero Barbera (a) Terrible y Jose Luis de Dios Casanova (a) Negret». *Correspondència judicial* 1958)

Negret de l'Ereta, el («l'amo de l'Ereta era molt bru de pell». Donat, 1997)

Nene, el (per repetir moltes vegades aquesta paraula, que segons com i si s'aparta del llenguatge infantil pot arribar a la coentor)

Nicolau (nom de pila fent de malnom. El nom *oficial* del portador és Josep)

Ninam (treballava en un taller de nines. «Conjunt de nines». Casanova, 1997)

Ninero, el (feia nines, gegants i cabets de cartó, etc. «El Ninero, un artista del cartó, autor dels penúltims Gegants i Cabets d'Ontinyent». Sais, 2001. «Altres festers, carregats amb llances i cuirasses, eixien de casa el Tio Manolo, el Ninero». Conejero, 2002. Diuen que va restaurar uns dits d'un gegant i que en la factura que va presentar deia: «Por hacerle

la mano al gigante...200 pts.»)

Níssio (encara que els seus propietaris es deien Joaquín i Pepe, la forma Níssio sembla una reducció familiar de Dionisio, nom d'un familiar. «Joaquín..., más conocido por “Nisio” un festero de gran clase». Lacueva, 2000. «Nisio li diguen d'apodo», del *Llibret* publicat l'any 1949 per Lizandra, el Pelat. Ell es definia així: «El autor d'este llibret, / denominat EL FESTER / viu así, no es foraster / (...) Aquell demana a chellits / la cerveza, y el Pelat / Renegan y discutin / poc a poc es va servin / tot rabios y tot suat...». Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176. «Pepe Gracia Morales (Nisio)». Veg. Ricardo J. Montés, «Història de les Esquadres», revista *Comparsa Mozárabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*)

Níssiet (derivat diminutiu de Níssio. «Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)

Noi, el (és català)

Notariet, el (va ser oficial de Notaria. Lacueva, 2000)

Nyaganya (sempre estava torcant-se les lleganyes)

O

Ocho, el (estant en classe, li van preguntar els números, i tots els altres xiquets van contestar en valencià, excepte ell, que, quan li va aplegar el moment de pronunciar aquest número, el va dir en castellà: «eloch»)»

Oliva (per tindre un cos molt petit)

Oliveres, les (perquè venien olives)

Òpera (era aficionat al cant. «El Atlético “Opera”» [jugador de l'Ontinyent CF]. Lacueva, 2000)

Ordidora, l' (treballava en la màquina ordidora)

Ordinari, l' (perquè era qui s'encarregava d'anar regularment d'una localitat a una altra per dur a terme les comissions que li encomanaven)

Orella, l' («orelles molt grans». Donat, 1997)

Orelles (perquè devia tindre bons pàmpols)

Orelleta (li faltava un trosset d'orella)

Orellut, l' (tenia bones orelles)

Oso Yogui, l' (per la seua desmesurada i un tant embafofa preocupació per la naturalesa, amb cert parar de vanaglòria com si fóra el més gelós guarda forestal. El seu comportament recorda el famós ós americà televisiu)

Ossos («home molt prim». Donat, 1997)

P

Pa Dur (no sabem l'origen exacte del malnom, però un refrany conegut a Ontinyent diu: «pa dur, mentres el burro en puga dur». Millor això que el pa negre de la puta postguerra. Veg. *Bocaviu*, 2007)

Paca (hipocorístic de Francisca. «Paca, que era sirvienta de los Velázquez». Gironés, 1997)

Pacana (nom propi modificat per burla)

Pacandín (feia cistelles de vimen. «Presidía este colegio un tal “Pacandín”, enano como un renacuajo, deficiente físico y de temperamento quisquilloso y zascandil». Gironés, 1997)

Pacificador, el («Miquel [Jaime Miquel Lluch, alcalde d'Ontinyent 1949-1958] se gano [sic] el apelativo de “Pacificador” porque según él era amigo de ambos [de José Simó i Luis Mompó] y lo único que trató es...». Lacueva, 2000)

Paco Aigua (per agradar-li molt nadar)

Paco Cristina («regentava una finca amb el nom de Cristina». Donat, 1997. Per a saber on para la ca Cristina, hom pot consultar el *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Paco el Contrabandiste (eixia en la comparsa dels Contrabandistes)

Paco el d'Agullent (era natural d'aquest poble veí que va pertànyer a Ontinyent fins a les acaballes del segle XVI. «La veïna població d'Agullent, (...) va tindre fins a l'any 1585, la consideració de “carrer d'Ontinyent”». A. Bernabeu, *Els carrers d'Ontinyent. Noms, orígens i anecdotari*, 1998)

Paco el d'Otos (vivia en la casa Otos del nostre terme)

Paco el de la Font Roja (vivia prop d'eixa font)

Paco el del Jauja (del cèlebre Bar Jauja fundat l'any 1948)

Paco el del Taronger (tenia un taronger)

Paco el Moro Marino (eixia en la comparsa Moros Marinos)

Paco el Salaurero (venia saladures. Veg. Salaurero, el)

Paco l'Abogat (era advocat)

Paco l'Alemà («havia treballat a Alemanya». Donat, 1997)

Paco l'Alt (ho era de mena)

Pajarito, el («El Pajarito, Rataplam, el Carboner... formaron una provisional junta local del partido. Y es que los Berberiscos, no se tomaron en serio eso de la política». Lacueva, 2000)

Palillo (era molt flac i esquifit, i bon manobre)

Palleter, el (traficava amb palla; arplegava borra)

Palloc (porter reserva de l'Ontinyent en temps de Moreno, el titular, que diuen que valia menys o era més roïn que un palloc de panís)

Pallús (derivat pejoratiu de palla. Al terme d'Ontinyent hi ha la ca Pallús (doc. P.R. 1890), a la falda del pla del Quincaller, dalt del Pou Clar)

Pallusset (derivat diminutiu emparentat amb Pallús. «Dos individuos uno de ellos conocido por el “Ermitá de S.Esteve” (...) se unió con su convecino apodado “Palluset”». *Correspondència judicial* 1939)

Palo, el (de pesat com era)

Palomo (li agradava córrer en moto, com Víctor Palomo, corredor de motociclisme mort ja. Un altre Palomo li deien així perquè era del poble del Palomar)

Pamplina (per estar sempre fent-ne)

Pàmpol (de grans com tenia les orelles)

Pana (perquè la família es dedicava a coure pa)

Panader, el (venia pa)

Pando, el (de cames pandes. Veg. Xata, la. «Gonzalo Borredá, “Pando”». Peralt, 1994)

Paneta (diuen que era molt devot i poqueta cosa)

Panís (segons un portador si més no de la tercera generació dels *Panissos*, l'amic Josep *Panís*, un avantpassat seu anava amb un sac carregat de panís a moldre al molí)

Panoli («persona curta d'enteniment, beneitó... usat també com a malnom... contracció de *pa en oli*», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial...*)

Panxa (perquè en tenia una de ben bona)

Panxa-de-Conill (un tipus especial de cama)

Panxeta («con gran griterío y alboroto se metían por el estrecho de la casa de “Pancheta” hacia la plaza de “l'Escurá”». Gironés, 1997. Li deien el *sinjó* Vicent, «(para los

íntimos “Pancheta”»». Lacueva, 2000)

Panxo («molt gros». Donat, 1997)

Panxudet, el (derivat diminutiu de Panxut; a Ontinyent hi ha un negoci de congelats anomenat «el Panxudet»)

Panxut (tenia molta panxa)

Papaluna («el seu cognom és Luna i acabava de tindre un fill». Donat, 1997)

Papero, el (recordem que feia i venia papes a la part alta del nostre carrer de la infantesa, el carrer del Delme)

Paquita la de Benissa (era d'aquesta població de la Marina Alta)

Paraiüero, el («arreglava paraigües». Donat, 1997)

Pare Ramonet, el (malgrat que l'anomenaven *pare*, no era capellà, ni frare, però hom assegura que era una bellíssima persona, fins al punt que, en la seua faena de municipal, avisava les persones abans no foren denunciades)

Pare Roget, el (pel color dels seus cabells)

Parlaora, la (parlava molt)

Parralo, el tio (natural de Fontanars dels Alforins, va vindre a viure a Ontinyent en els anys 60. En aquesta ciutat, tothom el coneixia també amb dit malnom)

Pasqualo (nom propi modificat per burla, però innòcua, molt habitual en el valencià popular)

Pastorets, els (derivat del cognom Pastor)

Patarra (anava amb les «pates» obertes)

Patilla (perquè tenia les patilles ben pronunciades)

Patinet (jugava al tenis i li agradava arrossegar els peus)

Pato, el (caminava com els ànecs)

Pato, el (per la veu)

Patoco (feia barracons de fira i un dia va caure un bac, es va fer mal a la cama, a la pata, i es va quedar coix; d'ací el malnom)

Patrocínio la Fornera (perquè treballaria en un forn o el regentaria)

Pauet (diminutiu de Pau, encara que no li deien així. Veg. Donat, 1997)

Pedaç (perquè sempre ha portat els pantalons apedaçats)

Pegatina («duu el cotxe ple d'enganxines». Donat, 1997)

Peinao («duia el cabell banyat i apegat». Donat, 1997)

Peixet («creo recordar que fuese Ismael Valls (“Peixet”)»). «VII Epílogo», Gironés, 1997.
«Els Peixet, tots ells amb el cognom Valls, n'eren bastants». Sais, 2001)

Pèl (perquè la fàbrica que tenia produïa borra i deixava anar pelussa)

Pelat, el (era ben calb. «Tot açò servit pel “Pelat” o “Bartolomé”, apel·latius pels quals es coneixia el bon amic D. Antonio Lizandra Bartolomé». Revista *Comparsa Mozàrabs Ontinyent. Any 1997. Capitania*. «Allí [al desaparegut Hotel Comerç del carrer de Gomis, 10, aleshores seu de la comparsa dels Mossàrabs anomenada l'Acadèmia] desenvolupava su actividad Tony Lizandra, autoapodado “El Pelat”». Lacueva, 2000)

Pellero, el (comprava pells de conills. Fa uns anys, pels carrers d'Ontinyent encara podíem sentir el crit «qui té pells de conills pa' vendre?»)

Pelossa, la («pelut». Casanova, 1997)

Pelotxo, el (era calb)

Peluca, el («cabells llargs». Donat, 1997)

Pelut, el (tenia molt de pèl. «Por el presente, el Encargado del Depósito Municipal de esta

ciudad, [Ontinyent] pondrá en libertad a los detenidos (...) VICENTE PERALTA BUCHON (a) PELUT». *Correspondència judicial* 1949)

Pentinaes (era barber)

Pentinat (anava sempre amb els cabells ben pentinats)

Peó, el («treballava de peó». Donat, 1997. «COMITÉ PARTIDO COMUNISTA... Vicente Tormo Olcina (Peón)», en «AYUNTAMIENTO DE ONTENIENTE. RELACION DE COMITES QUE SE FORMARON EN ESTA CIUDAD DESDE EL 18 DE JULIO DE 19366 [sic] HASTA LA FECHA DE LA LIBERACIÓN», signat per l'alcalde el 3 de juny de 1944. *Expedient de Secretaria* 1939/9. «Recuerdo entre ellos a (...) los “Peóns”». Gironés, 1997)

Peona, la (de la família del Peó)

Pep Bola (era mentider de mena)

Pepa, la (pel seu aspecte desgarbat i d'aparent despreocupació. “Viva la Pepa!”)

Pepa la de l'Hermano (veg. Hermano, l')

Pepe Bony (era descimalador i quan descimalava solia deixar «bonys» o defectes en els arbres)

Pepe el de Galindo (vivía en aquesta casa de damunt del Pou Clar)

Pepe el de l'Horta (en tenia una)

Pepe el de la cals Pilars (vivía en aquesta casa del camí de la Font limítrofa amb el terme d'Agullent)

Pepe el Soleret (veg. Soleret, el. Gironés, 1997)

Pepe Figuetes («Pepe “Figuetes” y otros, que formaban desde siempre la plantilla temporera de la almazara [l'Almàssera de la plaça de Baix]». Gironés, 1997)

Pepe l'Amiguet (era certament un bon amic)

Pepetomano («molt gros». Donat, 1997. Pepetomano < Pepe + tomano < hipopótamo?)

Pepet el d'Agres (era d'aquest poble de la Mariola)

Pepet el de la Font de Montoro (vivía prop d'aquesta històrica i desapareguda font del carrer de Tomàs Valls)

Pepet el de la Penyeta (vivía prop d'aquesta històrica font de 1885, data de renovació, atés que, segons l'arxiver municipal Vicent Terol, «n'hi havia una precedent, molt antiga».

El carrer de la Penyeta el trobem documentat, si més no, a les acaballes del segle XVI. AMO, *Llista de guerra de la vila de Ontinyent feta en agost 1597*)

Pepet el Forner (per l'ofici)

Pepet el Tortet (d'ulls de mirada torta, borni? «“Pepet el Tortet”, que era oficial ebanista y de la CNT». Gironés, 1997)

Pepito el de Festers (treballava en la Societat de Festers del Santíssim Crist de l'Agonia)

Pepot (derivat augmentatiu i una mica despectiu de Pepe)

Pequín (un home de 85 anys [juliol de 2007] assegura que el seu avi de la Cantereria, *Pequín*, va anar, ni més ni menys, a la *Guerra de la Xina!* No sabem quina. Hi ha una cantarella que diu: «—Mare, vull raïm. /—Vols raïm? A la vinya de Pequín». Informació que agraiïc a la meua cunyada Mari Rafa. Veg. també *Bocaviu*, 2007. Per la seua banda, Tomàs Bordera, a l'Apèndix 10 del present recull, reporta la documentació següent: «*Pequín*: Manuel Ferrero y Ureña (a) *Pequín*. CR 1860, desembre 10. El J1^aI demana certificació sobre si són o no pobres, “... a consecuencia de escrito presentado por don Rafael Nadal, curador de Manuel Ferrero y Ureña (a) *Pequín* y Joaquín Torró y Ureña, jornaleros ambos de esta vecindad, presos en las cárceles de la misma sobre

urto de leña, solicitando se les declare pobres y se les suministre socorro ordinario".
CRm 1868, novembre 11. "Preso a disposición del juez de 1ª Instancia".»)

- Pere**, el tio (Pedro Sanegre era l'amo del cine Pere, inaugurat el 1926. Va tancar el dia 23 de maig de 1971. D'aleshores ençà, s'ha convertit en un solar-aparcament acumulador de brutícia)
- Perero**, el (vivia en la casa Peres, vora el camí Vell d'Agullent i la via del tren. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)
- Peret** (veg. Pere, el tio. «Un grupo de escopeteros (...) nos detuvo por delante del cine "Peret"»). Gironés, 1997)
- Perfum** (perquè tenia una drogueria al carrer d'Enmig del Poble Nou d'Ontinyent)
- Perigüell** (cognom fent de malnom)
- Perilla** (treballava en electricitat. «Era llumener». Donat, 1997)
- Perjuí**, el tio («Perjoí». Donat, 1997)
- Perolasso** (era esmolador)
- Perolero**, el tio (potser feia o venia perols i altra terrisseria. «El "Tío Perolero", que en la placeta de "l'Escurá" prorrumplía con el grito ritual: "¡Bón día mos dóne Déu!"»). Gironés, 1997. «Allí extendía su mercancía el "Perolero" de Ayelo». Lacueva, 2000)
- Perreta** (perquè és venedor, corredor de comerç. «Molt tacany». Donat, 1997)
- Persirlar** (variant formal de plexiglàs; vestia bé i anava enjoiat)
- Pescadilla** (era pescater)
- Pescater**, el (per l'ofici. Maties el Pescater del Mercat Municipal)
- Pessetó**, el tio («degut a que era molt agarrat». Donat, 1997)
- Petete** (el comparaven amb eixe personatge televisiu)
- Petit** (perquè provenia de Catalunya)
- Petrola** («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) GONZALO SARRIO GANDIA (Petrola)», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9. Petrola és el nom d'una casa a la foia de la Perera d'Ontinyent, dalt de l'ermita de Santa Anna i l'altet de Toledo: casa Petrola. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)
- Peullarg** (per la manera de caminar)
- Pexiglàs** (plexiglàs; vestia bé, sempre com un senyor)
- Picanta**, la (emparentada amb Picante; bona cuinera, posa molta salsa al seu caràcter)
- Picante** (li agradava molt el picant. «Por el presente (...) se servirá poner inmediatamente en libertad, si no estuvieren presos por otra causa a (...) JUAN ESPARZA FERRI (a) PICANTE». *Correspondència judicial* 1949)
- Picapiedra** («havia treballat en una cantera». Donat, 1997)
- Picola** (devia ser obrer)
- Picoletó** («el seu avi era guàrdia civil». Donat, 1997)
- Picotà** (criava perdigots, i tenia per especialitat tallar-los el bec)
- Piga** («tenia una piga en la cara». Donat, 1997)
- Pilaro** (masculinització de Pilar? «Recuerdo al tío Clemente, a Pilara [segurament volia escriure Pilaro], viejos enfermos que vivían de la caridad pública, solos en un tugurio de "El Camí dels Carros"». «Reñían dos mendigos, "Pilaro" y Clemente, que compartían la misma habitación». Gironés, 1997. Tanmateix, en el *Llibre d'actes municipals* 1858-1859 es registra «Casa de Don Pilara, o Buenavista»)

Pilero, el (perquè era marbrista i feia piles de marbre)

Pillo, el (un dels fundadors de la comparsa de Mariners l'any que arranquen les Festes de Moros i Cristians d'Ontinyent, el 1860, any també de les *ambaixades* de Cervino. «Los fundadores fueron: (...) “el Pillo” (que llevado de su entusiasmo montó una plaza de toros para con su explotación recabar fondos para fiestas)». Lacueva, 2000)

Piló (devia ser baixet i gros)

Pilonet (derivat diminutiu de Piló. «Baixet i grosset». Donat, 1997)

Pinilla (perquè treballava en la presó de l'Ajuntament; pena > penilla > pinilla)

Pintoret, el (d'ofici pintor)

Pipa («Pipa». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. «Riñieron con gran alboroto dos vecinas [*sic*], mujeres de “Ganga” y “Pipa”, que eran tipos de baja ralea pero muy populares». Gironés, 1997)

Pipa, el tio de la (sempre la portava enganxada. «Vivía en la calle Trinidad “el tío de la Pipa”, recaudador de Impuestos Municipales». Lacueva, 2000)

Pipeta (sempre estava rosegant-ne una)

Pipus (pseudònim amb què signava les col·laboracions en premsa RGS. «El popular “Pipus” que durante 14 años puntualizó en Ciudad/Onclar sus agudos comentarios sobre los más diversos temas locales». Lacueva, 2000)

Pirula (perquè tenia un cap molt petit)

Pirranya, la (segurament pel seu caràcter dolent. Veg. Xato Pirranya, el. «No eran otros que Carmen Tortosa (“la Pirraña”) y su inseparable ayudante Tortoseta». Gironés, 1997)

Pistoles (sempre anava amb les mans enfundades, com si fóra un pistoler de les pel·lícules de vaquers o de l'oest)

Pistolet («El que va ultim de tots / Desfilan com es de lley / Es un fester ya mol vell / De gran entusiasme y amor / Per la festa y chuplaor / Como no-achen de café / Mirelo, mirelo be, / y el vora tan reposat / tan tranquil y tan quietet / que se pareix un soldat / i li diguen “Pistolet”...». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)

Pistolo («soldat», J. Martí, *Diccionari històric del valencià col·loquial...* La forma Pistolo prové de pistola, per harmonia vocàlica de la *a* àtona final arrossegada, per assimilació, per la *o* tònica, molt propi del parlar d'Ontinyent. El diminutiu que ha creat, Pistolet, ens confirma que hi ha hagut canvi de gènere. «El primer año salen en la comparsa de Berberiscos Cupido, Garrigues, el Sastre, el tío Pep, Chuplidets, el Mañá, Boira... Y se van incorporando sucesivamente Ubeda, Nisio, Tabaco, Caixó, Clara, Ferrero, el Palmerí, Pistolo». Lacueva, 2000)

Pitagorín (era molt sabut)

Pitrera («amb el pit unflat». Donat, 1997)

Pitxoc («ocell dit bitzac». Casanova, 1997. «Casetes de Pichoc». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Pixajardils («la policia el va trobar pixant en un jardí». Donat, 1997)

Pixaví («possiblement perquè feia ví [*sic*]». Donat, 1997)

Pixoli («estava pixant i algú va dir que semblava que estigués pixant oli». Donat, 1997)

Pixòlia, la («vore: Pixoli». Donat, 1997)

Plana, la (en sentit irònic: tenia molt de pit; del cognom Pla. [Al mercat de la plaça de Baix] «puede regatear con Lluch sobre el precio de las alcachofas, y con Cucart sobre la

calidad de las berenjenas, o con La Plana sobre la calidad de la fruta y nunca se dará por engañado, aunque compruebe que en la “pará” de enfrente las “bachoquetas” están unos céntimos más baratas que las que ha comprado». Lacueva, 2000)

Planteriste, el (venia planters. «Tenia plantes». Donat, 1997)

Planxaor, el («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) Fiscal JUAN SOLER SOLER (a) Planchador», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9. «Fiscal del Comité de Salud Pública i Conseller de l’Ajuntament. (a) “Planchador”» [José Soler Soler, 33 anys, llaurador, afusellat a Paterna el 19-7-39]. Gabarda, 2007)

Platanero, el (venia plàtans)

Platejat, el (relatiu al Sr. P. del Pla. «El Platechat». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l’any 1935)

Platera (ens conten que hi havia un Platera l’avia del qual anava amb un plateret donant de menjar als néts pel carrer, però el «Platera» que hem conegut encara sembla que era molt beat i s’encantava en la contemplació així com cantava davant els altars. En el valencià d’Ontinyent tenim la conegudíssima expressió «ser un platera» (veg. *Bocaviu*, 2007), si fa no fa amb el mateix sentit i aplicada a una persona de posat embadocat. Tanmateix, la llista dels Platera, com passa també amb altres malnoms, és més llarga i no sempre fàcil de resseguir, ni de saber qui era qui: «Pepe Platera». «Seguíamos a distancia Salvador Ferrero, Antonio Montagud (“Platera”) y yo mismo [Gonzalo Gironés Pla]». Gironés, 1997)

Plegaora, la (del tèxtil. Sanchis-Satorres, 1999)

Plom (jugava al tennis i es dedicava a tornar boles. «Juanito el “Plom”». Gironés, 1997)

Poc-Home (devia ser apocat?)

Poca-Sang (tenia poc esperit)

Pocateda («al poco se presentaron en un camión una pandilla de escopeteros en nombre del comité, capitaneados por “Pocateda”». Gironés, 1997)

Polero, el (venia polos. «Fa gelats». Donat, 1997)

Pollastrera, la (venia pollastres)

Pollera, la («venedora de pollastres». Donat, 1997)

Polònia, la («la “Polonia” es como una llueca con sus polluelos, hijos, yernos, nueras...». Lacueva, 2000)

Polseguera (per a un mateix malnom oferim tres possibles explicacions: 1. perquè es clavava en tots els llocs com la pols, i la pols és molt fina. 2. va fer una aposta baixant de Fontanars dels Alforins: qui fera més pols, guanyava. 3. perquè els pares anaven bruts de farina)

Polserut, el (perquè teia bons polsos, patilles? Perquè era amo d’una fàbrica de cadires al barranc de l’Almaig on devia fer-se molta pols? «Per les polseres tan grans que tenia». Donat, 1997. «La fàbrica de sillas de “El Polserut” hoy es un emporio urbano y una calle importante [avinguda de l’Almaig]». Lacueva 2000)

Pomarra (diuen que furtava pomes)

Pomero, el (amb uns amics se’n va anar a furtrar pomes, i els va sorprendre la guàrdia civil, a tots excepte ell, que es va amagar dalt d’una pomera)

Ponno, el (quan s’ajuntaven les famílies apostaven a veure qui feia les «ponnaes» més grans en la Cantereria, a la vora del riu. Veg. introducció: volant de la comparsa de

Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. Els Ponnos «s'enjuntaven vora el riu per vore qui feia més “ponnaes”». Donat, 1997. «Va pando o emponnat». Casanova, 1997)

Popeie (pel seu aspecte físic, el comparaven amb eixe famós personatge televisiu. «Aficcionat a la boxa». Donat, 1997)

Pordiós (es passava la vida dient-ho)

Portera (fill de la portera de la casa del metge Galiana. Informació que dec a Toni Santamaria, familiar)

Porteret («la vivenda de Pepe i Tonica Ureña –Porterets ells–». Sais, 2001)

Portugués, el (natural de Portugal)

Potranca, la (perquè devia deixar-se pujar sovint pels poltres, aquesta prostituta dels carrers d'Ontinyent)

Pouero, el (feia pous)

Profeta, el (estava força apegat a l'Església)

Puça (era baixet d'estatura)

Pudor (solia anar brut; pels pets que s'amollava presumint davant de tots, i damunt en feia broma)

Punxa-Rodes (sense comentaris)

Pupa (era molt menut)

Puret (sempre anava amb el puret penjant dels llavis. «...autorización para poder inspeccionar la casa existente en la Calle Libertaria denominada antigua calle de Mayans en la casa de “Tio Puret” i para el fin...». *Carta de l'Alianza Juvenil Antifascista, 1937*, inclosa en «Els comitès, la repressió i “el cas Quiles”...». Gandia, J. *Alba* 16/17, p. 142)

Purissimeta (perquè era molt poca cosa i implorava sovint la Puríssima)

Puro, el (d'estar sempre fumant-ne)

Pusque (era molt prim. S'ha produït un apòcope de «busquereta», ocell petit, amb ensordiment de la «b»)

Q

Querós, el (devia tindre sempre molta quera. Els Querosos mai no en tenien prou)

Quico el de la Torrona («“Quico el de la Torrona”, con sus diez o doce hijos». Gironés, 1997)

Quico el Llanterner (afèresi hipocorístic de Francisco, i per l'ofici)

Quicoestrossa (sempre anava mal vestit)

Quico l'Hermano, el tio (afèresi hipocorístic de Francisco. Veg. l'Hermano)

Quicot, el tio (atenent la forma lingüística, augmentatiu de Quico. «Era el del “Tio Quicot” [l'arenal]». Gaspar Conejero. «Els arenals del Llombo», dins *El Llombo, apunts i records*)

Quincaller, el (comerciava amb quincalla. A Ontinyent tenim el pla del Quincaller, dalt del Pou Clar i el cantal de la Rabosa. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Quinzequilos (diuen que pesava molt poc. «Quinze-Kilos. Molt prim». Donat, 1997. «-Si todos salieran a la parte de mi hijo- decía “Marioleta”, el padre de “Quincekilos”, que no pesaría muchos más- la guerra ya habría terminado-». Gironés, 1997. «La nit del 17 de gener de 1937, després de la discussió produïda en un bar de la població [el desaparegut Bar Regio. Veg. Gironés, 1997, p. 183], era assassinat un jove de 21 anys, milicià de la FAI, (...) *Quinzequilos*». Gandia, J. «Els comitès, la repressió i “el cas

Quiles"...», *Alba* 16/17, p. 157)

Quiquet el Ponno (derivat diminutiu de Quique, hipocorístic d'Enric)

R

Racal (botiga de roba; aglutinació de *Rafael* i *Calabuig*)

Raf (apòcope de *Rafel*)

Rafa Quelenta (som testimonis que a la pregunta «vols la llet calenta?») que va formular una jove mallorquina, a Formentor, al nostre amic valencià, en el bar de circumstàncies que atenia, Rafa d'Ontinyent li va respondre: «sí que és lenta, sí». Cosa lògica si pensem que els parlars mallorquins palatalitzen la *a* àtona en *e*. Per tant, hi pot haver confusions de sentit, sobretot en persones poc familiaritzades a sentir la fonètica balear. I els amics, tots plegats, David Mira inclòs, vam riure tant que de poc no rebentem. Anècdota que vam viure l'any 1988 amb motiu del XII Aplec Excursionista dels Països Catalans convocat a la cala Murta de Formentor)

Rafael el de la Barberana (vivia en la Barberana. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Rafalca (aglutinació de *Rafael* i *Alcaraz*. Rafalca «fue uno de los fundadores del Centro Excursionista [d'Ontinyent, fundat l'any 1955] y de los primeros promotores de la Fiesta de San [sic] Esteve». Lacueva, 2000)

Rafel el d'Animetes (vivia en les Animetes, casa al ponent d'Ontinyent. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Rafelet (derivat diminutiu de *Rafel* < *Rafael*)

Rajol (qui no s'ha fet mai unes tapes en el mític Bar Rechol del Porxet fa anys i panys tancat? Però quin és l'origen del malnom Rajol, pronunciat *Rejol*? Segons informació de bona font, d'un dels seus portadors concretament, ja jubilat, Rajol treballava en un teular fent rajola i es media els peus en uns rajols a veure qui els tenia més grans, si ell, o els altres treballadors. I heus ací encara)

Ramallets (clar exemple de cognom funcionant com a sobrenom. «Ramallets es semblava al jugador de futbol del mateix nom». Donat, 1997. Segons Lacueva, «fue portero en su juventud, ganándose el apelativo de *Ramallets*», mític porter que va fitxar pel Barça l'any 1946)

Ramon el Carregaor («carregava els camions». Donat, 1997)

Ramon el de la Font dels Violins (vivia prop d'aquesta font monumental del Trinquet de Maians, enderrocada l'any 1972 i recuperada el 2007. També es coneix com a font dels Guitarrons. Data de 1867)

Ramon el de Sant Joan (vivia en la casa Sant Joan del terme d'Ontinyent)

Ramon el Malo (sabem que de jovenet escolar era roïn de mena)

Ramon el Mort («va ser hospitalitzat i el mateix dia tot el poble va dir que s'havia mort, la qual cosa no era certa». Donat, 1997)

Ramon Ford (treballava en la Ford d'Almussafes)

Ramon Maçаетes (veg. Maçаетes)

Ramonet el del Garrofer de l'Hora (mitger d'aquesta casa que es troba «a una hora de camí a peu des d'Ontinyent, a la part alta del camí de mossén Conca. Curiosament no hi ha cap garrofer d'especial interès i en canvi alberga un extraordinari lledoner que pot considerar-se el més gran d'Ontinyent». Abad, E. *Arbres singulars, històrics i centenaris d'Ontinyent*. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*. «El Garrofer del hora». *Llibre d'actes municipals 1858-1859*)

- Ranxero**, el (perquè cantava ranxeres i era bromista. «Todas eran importantes [les eres]: la del “Ranchero”». Gironés, 1997)
- Ràpid**, el (sempre deia que era el més ràpid de tots; hui encara podem prendre un cafè en el Bar Rapit [*sic*] del Llombo)
- Raspa** (era fuster)
- Rata** (es passava la vida escorcollant)
- Ratat**, el (tenia la cara ratada, com rosegada per les rates)
- Ratero**, el (en temps de postguerra, es dedicava a caçar rates... i se les menjava)
- Rateta** (era petit)
- Ratlla**, el tio de la (venia roba i les dones li pagaven a ratlla, ço és, a poc a poc. «El de “la Ralla” se apodaba así porque instauró el sistema de ventas a plazos mediante una “ralla” que trazaba en una libreta por duplicado». Lacueva, 2000)
- Ratolineta**, la (era petita)
- Rebenta** («relacionat amb una cançó que es deia Pepito Rebenta». Donat, 1997)
- Redéu**, el fill del tio (segurament repetia sovint aquesta interjecció)
- Redolí** («redonet i grosset». Donat, 1997)
- Refelet** (veg. Rafelet)
- Regalé** (son pare venia regalíssia)
- Regalí** (arreglegava drap usat i a canvi donava uns trossets de regalíssia)
- Regalíssia** (devia anar sempre amb un puret de regalíssia a la boca)
- Rege** (malnom derivat del cognom Reig)
- Rei de l'Embrague**, el (va apanyar un embragatge molt difícil d'apanyar)
- Reiet**, el (deia que tenia sempre pressa perquè en casa l'esperava la «reineta»; «home molt ric». Donat, 1997. «Carlos Ferrero (el tío “Reyet”)». «Rafael “el Reyet”». Gironés, 1997)
- Reineta**, la (emparentada amb el Reiet)
- Reja** (feminització del cognom Reig)
- Relámpago** («entonces intervino “Relámpago”, un tipo revolucionario, que debía su mote a su rostro siniestramente marcado como por el zig-zag de un rayo. Era vidriero o peón de albañil, no recuerdo, pero hablaba con soltura y con pasión». Gironés, 1997)
- Rellonger**, el (tenia un talleret de rellotges. Jesús el Rellonger venia i apanyava rellotges en sa casa del carrer de Santa Llúcia del Poble Nou d'Ontinyent)
- Repassaor**, el (del tèxtil. Sanchis-Satorres, 1999)
- Repic** (es dedicava a assolar cases i no parava de picar i repicar)
- Repuntaora**, la (del tèxtil. Sanchis-Satorres, 1999)
- Retoret**, el (perquè parlava molt, i com solen fer els rectors)
- Reverdíssim**, el (sobrenom conegut en cercles estrictament reduïts, en lloc del tractament apropiat Reverendíssim, causat per un errada lingüística que quasi qualla en les invitacions als actes oficials del nomenament del bisbe d'Ontinyent com a fill predilecte de la ciutat el dia 16 de juny de 1995, errada que no va prosperar gràcies a una de les primeres faenes que va fer el corrector lingüístic de l'Ajuntament d'Ontinyent incorporat el 5 de juny de 1995: detectar la greu errada, *Reverdíssim*, que a més d'un haguera afrontat. Però bé, l'anècdota, ens ha fet guanyar un malnom. Per a més detalls de l'acte de nomenament, veg. Mira i Gramage, D. (2004). *Teodor Úbeda: la fe i la paraula*, Ajuntament d'Ontinyent-Associació de Veïns el Llombo, Ontinyent)
- Reverteta**, la («del cognom Revert». Donat)

Ribetejadora, la (del tèxtil)

Ricardet, el (derivat diminutiu de Ricard. «De a chavo es el Ricardet». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935)

Ricardo el de Creuetes (vivía en eixa llunyana casa de camp del ponent d'Ontinyent. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Rino («home molt fort»). Donat, 1997. Potser per apòcope de rinoceront, associat a la força d'aquest animal)

Rita el Pintor (per l'ofici)

Ritxaques («del nom Ricard». Donat, 1997)

Ritxec (< Reixach; «del nom Ricard». Donat, 1997)

Ritxeca, la (emparentada amb Ritxec)

Roberto el de l'Altet (per la zona on treballaria al camp)

Roberto el de la Seix («durante la guerra estuvo escondido [Sabata i Espardenya] en la finca “La Seis”, cerca de Gamellóns junto a un labriego solitario y excéntrico llamado “Roberto el de la Seis”. Aceptó la alcaldía a regañadientes porque su deseo era el apostolado». Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 34)

Roca (es dedicava a desmuntar roques, fent barrinades. «Más allá estaba Roca, de la Canterería, albañil, alto y bien parecido». Gironés, 1997)

Roget, el (pel color dels seus cabells. Veg. Blanquet de Bellreguard, el)

Roig, el (pel color de la pell; perquè tenia els cabells rogencs. «Enrique Soler, llamado el “Roig”, fontanero, capataz de obras del Ayuntamiento». Gironés, 1997)

Roig el Barber (per l'ofici)

Roig el Fontero (llanterner que «era com l'Egevasa d'aquells temps, amb la seua clau al muscle, donant i tallant l'aigua, fins i tot donant més pressió si se li demanava per alguna raó concreta, per exemple una porquejada». Sais, 2001)

Roig l'Estanquer, el tio («lo mismo que hacía el tío “Roig l'Estanquer” y todo lo más florido del ayuntamiento republicano». Gironés, 1997)

Roja, la (pel color de la pell)

Roja, la tia («també hi acudia aviat [a la Fira] el barracó de la “Tia Roja”, anomenada així perquè tenia el cabell d'eixe color». Conejero, 2002)

Ronya (no es llavava mai)

Ruglona, la (derivat femení de Rugló. La Ruglona que coneixíem vivia al carrer del Delme. Veg. Ruglons)

Ruglons («esta mujer era de una familia apodada “Ruglóns”». Gironés, 1997)

Rull, el (pel cabell rull. A Ontinyent fa molts anys que hi ha una tenda d'esports dita «el Rull». «Pepe “el Rull”». Gironés, 1997. Ens han parlat també del tio Rull, que vivia a la cal Rull, vora el camí de la Font Santa, al Pla. «Alquería del Rull». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Nulla, la (emparentada amb el Rull. A Ontinyent hi ha una font de la Nulla, a tocar del pont de la Lloma Rasa. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Rústic, el (pel seu ofici d'agent rural)

S

Sabata (a Ontinyent trobem l'alqueria de Sabata. «Todas eran importantes [les eres]: la de “Sabata”». Gironés, 1997)

Sabata i Espardenya (diuen que un antic batle d'Ontinyent, el primer alcalde de la postguerra (1939-1949), es va amagar durant la guerra del 36 en una heretat del nostre

terme municipal, la Seix, i que, en acabar-se la contesa, va amanéixer al poble amb una sabata i una espadenya. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 5. «Un aspecte interessant de la seua vida va ser el periple durant la Guerra Civil, que va passar amagat en les heretats ontinyentines de la Seix i la Venta Vella». *Crònica*, núm. 647, 6 de juliol de 2007. Luis Mompó Delgado de Molina va morir a Ontinyent el dia 5 de juliol de 2007. Tenia 97 anys)

Sabater, el (feia i reparava sabates)

Sabateta (derivat diminutiu de Sabata)

Sabatot, el (devia calçar unes sabates velles? Era toix, d'escassa o obtusa intel·ligència? («El Sabatot»). Un tipo de mediana edad y más que mediana estatura y corpulencia, armado hasta los dientes». Gironés, 1997)

Sabatota (lluïa unes sabates molt grans. «Sovint aquests personatges [de la mitologia popular] eren propis i particulars d'una localitat, tot i que de vegades la seua fama ultrapassava el terme municipal, cas de *la Sabatota d'Ontinyent*, prou coneguda per aquella part de la Vall i en terres de més al Sud, tal i com ens explicaven a *Benissoda* dient que es tractava d'un home molt alt, vestit amb una capa, malcarat i de geni curt. *Sabatota* és el terme que al Diccionari Català – Valencià – Balear (DCVB), denomina a la persona “beneitota, curta d'enteniment”». Benavent, 1997)

Saco (sempre en portava un. Paco el Saco era «el alcalde de la República». «Paco Montés (llamado “el Saco”), que era abogado en ejercicio y fue nombrado alcalde; era hombre simpático, bullanguero y más anticlerical que antirreligioso». Gironés, 1997)

Safranera, la (venia safrà)

Sahjare (d'una cançó en anglés que sonava si fa no fa així i que volia dir «cor destrossat». Quan li van traure aquest sobrenom, ell sembla que tenia el cor destrossat)

Salao, el (es mostrava tranquil i templat; pescater com era, el relacionaven amb la sal de la mar)

Salaurero, el (venia saladures. «La casa de Paco Llinares (el “Salaurero”), que era teniente de alcalde». Gironés, 1997)

Samarroca (ens diuen que era robust de cos. veg. Samarruca)

Samarruca (Emili Casanova reporta el malnom «Samarruc “cabut”. Ve de samaruc». Casanova, 1997. Tanmateix, d'acord amb una il·lustració que contemplem, el cap del samaruc, peixet de l'Albufera en perill d'extinció, no sembla massa gros. D'altra banda, «tossut», aplicat a un peix, ens sembla un pèl agosarat. «La señora Teresa (la “Monja”), con su marido (“Samarruca”), viajaban en burro cargado de regalos y pequeños encargos». Gironés, 1997. Aquest Samarruca és el mateix que Samarroca?)

Sampereta (veg. Cento Sampera)

Samperets (veg. Cento Sampera)

Samperillo (de la casa Sant Pere del terme d'Ontinyent)

Sanaor, el (es dedicava a capar porcs. «“El *Sanaor* nos debe una hipoteca de cien duros”». Gironés, 1997. L'alcalde «Anselmo Serna mai no ha sigut especialment volgut per la Corporació. Tant és així que, despectivament, els regidors li deien per darrere “el Sanaor”, en referència al seu ofici de veterinari i perquè li ajudava de menut a son pare a esterilitzar porcs». Llin-Sanchis, 2008)

Sangonera («Famosas son ya las cenas con las que nuestro cheff “Sangonera” nos suele deleitar». Ricardo J. Montés, «Història de les Esquadres», revista *Comparsa Mozárabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*)

Sansonet (tenia l'aspecte de ser molt fort)

Santa (d'ofici fuster, sabem que no li diuen Santa de primer cognom, ni Santamaria, ni Santainés, sinó Torró, i ens han dit que de sant no té res. Però el que no hem pogut esbrinar encara és la motivació d'aquest popular renom. Tanmateix –fora bromes– indagacions d'última hora degudes a l'amic Lisard Torró ens han confirmat el que tímidament sospitàvem: que el segon cognom del pare de l'actual Santa era Santamaria, que per apòcope ha passat a Santa. Simplement això, i a respirar tranquils. «Comparando si el whisky de la caseta de Sananselmo, el día de la Entrada, es mejor que el de Santa (por cierto que gente con mucho conocimiento de estos menesteres, lo ha rebajado a Beata) o el del Boticari de la Plaça el día de la Entrada o el del bou». Ricardo J. Montés, «Història de les Esquadres», revista *Comparsa Mozárabes Ontinyent. Any 1997. Capitanía*)

Santa, la (perquè devia ser bona persona? Parenta de Santa?)

Santandel (pronunciava *Santandel*, en lloc de Santander)

Santets, els de (perquè tenien una casa al carrer de les Embogadores que estava plena de rajols amb sants)

Santjosep, els (perquè eren fusters. «Recibió de los hermanos “San Jusep” cinco o seis mil pesetas». Gironés, 1997. «Si el malnom vindria donat per l'ofici o si perquè algú d'ells feia aquest paper al Betlem [de Nicolau]». Sais, 2001)

Santon, el (perquè era beat de mena)

Santonja (cognom que feia de malnom)

Saoret (reducció familiar de Salvador. Vivia a la costera del carrer del Delme)

Sapo (pels ulls que tenia, com els del gripau)

Sardina (era prim)

Sardinero, el (devia vendre sardines. «El tío Sardinero estava en el corral, / fregint les sardines del tío Pasqual. / Cantar i fregir, fregir i cantar, / un pessiguet al cul i a volar»)

Sardineta (derivat diminutiu de Sardina. «Per l'olor que feia». Donat, 1997)

Sarrionet (derivat diminutiu del cognom Sarrió)

Sastre, el (perquè tenia eixe ofici)

Seco, el (era perruquer i sempre afaitava en sec. «COMITÉ PARTIDO COMUNISTA... Ismael Martinez Gonzalez (Seco)», en «AYUNTAMIENTO DE ONTENIENTE. RELACION DE COMITES QUE SE FORMARON EN ESTA CIUDAD DESDE EL 18 DE JULIO DE 19366 [sic] HASTA LA FECHA DE LA LIBERACIÓN», signat per l'alcalde el 3 de juny de 1944. *Expedient de Secretaria* 1939/9)

Sedasser, el (fabricava sedassos)

Senyorettes de Nadal, les (de la casa Nadal del segle XVIII, al carrer Major d'Ontinyent. Famoses ara pel «cas herència». «El 22 de març de 1978 mor Maria Nadal Guerrero, la darrera de les *Senyorettes de Nadal*». Llin-Sanchis, 2008)

Senyorito, el («es comportava com un senyoret». Donat, 1997)

Sequier, el (pel seu càrrec. Encara hi ha el sequier major del reg)

Serrador, el (pel seu ofici. «Vicente “el Serrador”». Gironés, 1997)

Setmesí, el (per naixença)

Siboni (solia anar a la Discoteca «Sibony Club». Lligador de mena, sempre amb el got llarg a la mà ple de glaçons per combatre el foc...)

Sifonero, el (venia sifons. «Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)

Siglo, el del (era propietari d'una botiga on es venia de tot, El Siglo, al carrer Major d'Ontinyent. «La escuadra de Rafael “el del Siglo”, llegó a ser emblemática». Lacueva, 2000)

Sidits («tenia sis dits en una mà». Donat, 1997)

Sobrecamisa (perquè ven roba i a la mínima t'encoloma una sobrecamisa)

Soca (tenia molts diners però era un «soca», un casporra)

Sòcio, el (Jesús el Sòcio, company de cultura i amic [un servidor anava a l'institut amb un germà seu] ens informa, el dia 30 de gener de 2008, que el sobrenom li ve de família. Va nàixer de l'amistat que un avantpassat seu tenia amb un amic de tota la vida: Nissio. El Sòcio i Nissio anaven junts a tots els llocs: al futbol a veure l'Ontinyent, a missa, a la comparsa, a la platja, a Festers..., amics que van muntar en un carrer de Sant Josep, Salvador Tormo, [anys enrere, el Sòcio ja havia entapissat al carrer de Santa Llúcia] un negoci anomenat «Tapizados Sonís» [aglutinació de Sòcio i Nissio]. «Paquito Plá, el Sifonero, / Nisiet, el Sosio, el Bollet, / Bledorum, Ricardet». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)

Sofatiner, el (del tèxtil. Veg. *Sofatiner*. Sanchis-Satorres, 1999)

Sofia (sembla increïble que un nom de dona, per més bonic que fóra, i atractiva la seua portadora, poguera arribar a ser el malnom del pare fins al punt de perdre aquest el seu, el Surdo, i més encara que el germà de la «bella Sofia» fóra conegut pel nom a seques de la seua germana, Sofia, esdevingut ara malnom que va arribar a *matar* el seu propi nom. En el seu inquietant llibre de memòries, de lectura impactant, esfereïdora, ho confessem, G. Gironés ho detalla força bé: «Este “Sofia” era un tipo bastante singular, de rasgos muy salientes, de esos que se hacen famosos en los pueblos a fuerza de fechorías. Hijo de una familia modesta y honrada, su padre, Vicente “el Zurdo”, trabajaba en la fábrica de papel de “La Clariana”. Era pacífico y estimado por todo el mundo. Sólo tenía este hijo y una hija llamada Sofia, con tal fama de hermosa que estaba siempre en boca de todos los hombres, por pura admiración, y de todas las mujeres, por pura envidia. A la popularidad de la muchacha contribuía su nombre, que en Onteniente sonaba tan mítico que a su padre ya le conocían como “el padre de Sofia”, i a su hermano por el nombre a secas de la hermana». Gironés, 1997. La formació dels malnoms tenen aquestes coses)

Solano («del terme de la Solana». Donat, 1997)

Soleret, el (derivat diminutiu del cognom Soler. «Caseta dels Solerets», situada «en un recodo del barranco de la Purísima». Era coneguda «por el nombre del arrendador y de sus hijos». Gironés, 1997)

Sombreron (pel barret o capell tan gran que devia dur)

Sonrisas (era municipal, i quan posava multes, es reia)

Sord, el («no oïa». Donat, 1997)

Sord de Borra, el («el sacerdote (...) era D. Vicente Martínez (“el Sòrt de Bórra”, como le llamaban en el pueblo) (...) por su sordera, casi total». Gironés, 1997)

Sorda, la (ho era)

Sota (d'aspecte paregut a una sota de la baralla de cartes)

Sucrer, el (venia sucre. «Casa del Sucrer». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)

Sunsion la de la Font del Barranquet (vivía prop d'aquesta desapareguda font)

Surdo, el (era esquerrà)

Suterraor, el (perquè era qui soterrava els morts)

T

- Tabaco** («Yo me pense que es! “Tabaco”...»). Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Tabalet**, els del («tenien una fàbrica de nom el Tabalet». Donat, 1997)
- Taboll** (també conegut com Tabollera, era dur com el tap, dur de cap)
- Tacat**, el (per malaltia)
- Tacó** (tenia un bar que es deia Tacó. «Una numerosa comisión encabezada por Bautista “Tacó”, R. “Canterería”, Borredá y otros». Gironés, 1997)
- Tafarra** (son pare feia tafarres per als animals)
- Tafarreta** (derivat diminutiu de Tafarra. «Más de una vez tuve que ir [la dona de Gironés] al refugio con mis hijos, ayudada amablemente por el miliciano “Tafarreta”, que se había instalado con su mujer en la casa del cura y no se llevaba mal conmigo. El refugio estaba entonces al otro lado del ayuntamiento, bajo el muro de la “Bola” que baja de la Vila». «VII Epilogo», p. 239, Gironés, 1997)
- Talecó** («sac i testarrut». Casanova, 1997)
- Tambor** (regenta el Bar Tambor)
- Tancacasinós** (també conegut com Espigueta Rosera, sempre era el primer d'arribar i l'últim a eixir del Casino)
- Tanguinet** (li pegava al tanguinet, a empinar el colze)
- Tapó** (tenia un cos molt menut)
- Tapó** (es caracteritzava per fer molts taps en el bàsquet)
- Tarçanet** (per la seua complexió física semblant a aquest personatge de la selva)
- Tarongero**, el (venia taronges)
- Tarongetes**, les («pasaron el llamado “Pont Nou” (...) subiendo la cuesta de la casa de les “Taronjetes” [sic]». Gironés, 1997)
- Tarradelles** (li deien també Josep i el volien emparentar o comparar amb el president Josep Tarradellas, per la defensa a ultrança de la nostra llengua i cultura)
- Tartamut**, el (ho era)
- Taütero**, el (per la funerària que regenta; antigament fabricava ell els taüts)
- Teixidor**, el (perquè teixia; era el seu ofici. Un topònim d'Ontinyent, el carrer dels Teixidors, recorda aquesta activitat. Veg. *Llista de guerra de la vila de Ontinyent feta en agost 1597*. AMO)
- Telefónica** (treballava allí, en aquest infame edifici edificat sobre les runes del palau del Marqués de Vellisca, inexplicablement enderrocat fa unes quantes dècades, en els anys 69-70 del segle passat)
- Tendre**, el (el feien beneit. «Denuncian los vecinos (...) que José Casanova Llach (a) el “tendre” habitante en la calle del Clariano [la Cantereria] produjo un fuerte escándalo con su embriaguez llamando a las puertas de las calles y profiriendo las frases en voz alta de “me cague en deu y la ostia”». *Correspondència judicial* 1940. «Otro caso parecido era el de “El Tendre y la Besona”, con igual número de hijos [deu o dotze. Veg. Quico el de la Torrona]». Gironés, 1997)
- Teniente**, el (pel seu rang militar)
- Tèrrec** (deu ser variant formal de Tàrrec. Només sabem del substantiu tàrrec que és el nom d'una planta, de la família de les sàlvies)
- Terrible** (devia fer honor al malnom. «En virtud del presente mandamiento, el Encargado del Deposito Municipal de esta Ciudad, [Ontinyent] tendra en el mismo en calidad de

- detenidos a Ricardo Ferrero Barbera (a) Terrible y Jose Luis de Dios Casanova (a) Negret». *Correspondència judicial* 1958)
- Tetuan** (en la mili li ho deien)
- Teulers**, els («tenien un teular». Donat, 1997)
- Tigües** (tenia un tio que sempre parlava emprant diminutius; la seqüència lingüística potser és aquesta: Gonçalo [nom de pila de Tigües] > Gonçalíu > Gonçalíues > Tigües, per abreujar)
- Tintorer**, el (perquè tintava. «Ramón el “Tintorer”». «Un grupo de veraneantes de “Les Casetes del Tintorer”, en Las Aguas» [!]. Gironés, 1997)
- Tintorera**, la (emparentada amb el Tintorer. «Concha la “Tintorera”». Gironés, 1997)
- Tiriran** (una expressió que coneixem a Ontinyent diu que «si vas a Tiriran, porta coca o et moriràs de fam». Veg. Torrater, el i *Bocaviu*, 2007)
- Tita**, la (emparentada amb Titot, el)
- Titot**, el (perquè estava malament del cap)
- Titota**, la (emparentada amb Titot. «Una mujer que vive en compañía de su padre llamada la “Titota”». *Correspondència judicial* 1939)
- Tofa** (anava fet un desastre i vestia arreu, amb els cabells fets una borumballa; tòfol, curt d'enteniment, home rústic)
- Tomaset l'Albarder** (derivat diminutiu de Tomàs, i per l'ofici)
- Tombolato** («per la seua afició al basket i a un jugador anomenat Tombolato». Donat, 1997)
- Tomeus**, els («possiblement del nom Tomeu». Donat, 1997)
- Tomife** (signava així articles en el diari; correspon a les inicials del nom i els cognoms)
- Tonda**, la (segurament del cognom Tonda que, per aglutinació de l'article, ha passat a Latonda. En la toponímia oral d'Ontinyent trobem la placeta de Latonda, raconada del carrer Major seu de la Societat de Festers)
- Toni el Malo** (tenia molt mal geni)
- Toni l'Auela** (essent jove, sembla una «auela»)
- Toni Tallaes** (treballava la fusta i tallava xops)
- Tono el de la Font de Sant Pere** (vivia en la plaça de Sant Pere, a la Vila)
- Tonteries** («deia moltes tonteries». Donat, 1997)
- Torero** (aficionat al bou)
- Torrater**, el (el nom de la nostra serra, el topònim el Torrater, «qui torra», i també la llunyana casa de Tiriran i el cabeçó del mateix nom, «si vas a Tiriran, porta coca o et moriràs de fam», veg. *Bocaviu*, 2007, potser provenen d'un malnom. «Per a mi no són més que malnoms donats a la fi del segle XIX». Emili, 1997)
- Torrora**, la (feminització del cognom Torró. Qui no coneix el quiosc de la Torrora a Sant Rafel?)
- Torroneer**, el (devia fer i/o vendre torró)
- Torroneer**, la (venia torró)
- Torroneeta**, la (derivat diminutiu del cognom Torró. «El hueco que dejó la mujer de Francisco “Pardines” fue ocupado por la “Torroneeta”, esposa de un miliciano de los primeros meses de la guerra, muy broncón y altanero, a quin llamaban el “Castellano” o el “Ferrador”, a quien todos trataban con recelo». Gironés, 1997)
- Tort**, el (era guerxo, tort d'ulls)
- Tramussera**, la (venia tramussos)

Travolta («pel seu comportament i les ulleres de sol». Donat, 1997)

Trencacristos («Todo el año 35 se caracteriza por la persecución contra la Iglesia (...) En una sola noche quedaron destrozados el crucifijo de la fuente-lavadero de la Canterería, la hornacina de la Virgen de Agres (...) la cruz de término de la Costa (...) Sospechábase de un tipo, con verdadera pinta de facineroso, al que pronto aplicaron el mote de “Trencacristos”, pero...» Gironés, 1997)

Trier, el (un avantpassat seu triava ovelles. Tot just dalt de la casa familiar del Delme número 16 vivia el *sinjó* Pepe el Trier, home de la *senyó Refeleta*)

Trinidad la del Trinquet (vivia prop de la font del Trinquet)

Trompo, el («costava d'entendre les coses». Donat, 1997)

Troskinet (del revolucionari soviètic Lev Trotski, 1879-1940. Troskinet era membre de la «Peña Cineasta» que va funcionar a Ontinyent de 1931 a 1936. En una fotografia del fotògraf local Jaime podem veure Troskinet fent de cameràman. Hi ha també Xampo i Garrote, entre altres. Veg. Torró, *Instrucció i Cultura a Ontinyent durant la IIª República (1931-1939)*, p. 130.)

Trutxa (cast. per truita; es tirava i nadava com els peixos del Pou Clar)

Turrano, el («allá nos fuimos dentro del camión del “Turrano”, que cargó con sus muebles». Gironés, 1997)

Txec, el (franciscà txecoslovac que en gener de 1950 va ingressar al Col·legi de la Concepció d'Ontinyent. «Vino escapando de la persecución comunista». Lacueva, 2000)

U

Ulleres («Vocal del Comité de Salud Pública i del Comité del Partit Comunista. (a) “Ulleres”» [Rafael Pla Molla, *sic*, 31 anys, teixidor, afusellat a Paterna el 6-11-39]. Gabarda, 2007)

Ulleretes (perquè li donaven personalitat. «No alçava de terra més de metre i mig». Sais, 2001. «Tot acompanyat de begudes igual de casolanes: anís, cafè i licor fabricat amb essència comprada a casa Vicente Plaza, al carrer de Sant Jaume, conegut popularment com “casa Ulleretes”». Conejero, 2002)

V

Vaillo («Antonio Gandía Donat, llamado familiarmente “Toni Vaillo”, modelo de festero». Lacueva, 2000)

Valencianet, el («de Valencia [*sic*] ciutat». Donat, 1997. «El famoso “Valensianet” Jose Belda [del conjunt «Los Fontaños»]. «“Valensianet” capaz de hacer “hablar” las cuerdas de su guitarra». Lacueva, 2000)

Valentín («en els mateixos domicilis dels germans Bataller, *Valentín*, i de Roberto Donat, *Monteset*». Sanchis Soler, 2001)

Valera, el tio (del tio Valera de la Cantereria ens han informat que eixia en la comparsa dels Xurros)

Vaquero, el (tenia vaques al carrer del Delme. El Bar Vaquero a la plaça del Barranquet)

Varilla (d'alt com era)

Veneno («degut al seu caràcter». Donat, 1997)

Ventero, el («vivia en la Venta Vella». Donat, 1997. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Verdureta (venia verdura)

Verge, el («la empresa de serreria mecànica del “Verge”, como popularmente se llamaba su empresario (...), un republicano cascarrabias, bravucón». Gironés, 1997)

- Veta** («prim com una veta». Donat, 1997)
- Veta**, el de la (conegut empresari tèxtil. «El entonces teniente Don Claudio junto al popular Don Miguel “el de la Veta”». Lacueva, 2000. Sanchis-Satorres, 1999)
- Veterinari**, el (es dedicava a aquest ofici)
- Veteta** (son pare en venia)
- Veuetes** (perquè parlava amb veu afectada)
- Viatjant**, el (segurament per l'ofici)
- Vicari**, el (perquè era ajudant del vicari de la parròquia. «Caseta del Vicari». *Llibre d'actes municipals 1858-1859*)
- Vicària** (emparentada amb Vicari, el)
- Vicent el Llarg** («molt alt». Donat, 1997)
- Vicent el de la Font del Rei** (vivía prop d'aquesta enyorada font de la plaça de Baix)
- Vicent el de la Volta** (perquè vivia en el mas de la Volta)
- Vicent Flequillo** (lluïa un *flequillo* o serrell ben pronunciat)
- Vicentico** («Vicente Martínez Chiva, àlies Vicentico». José Luis Torró. «El Paradís, tal volta en el Llombo», dins *El Llombo, apunts i records*)
- Vigilant**, el (segurament per l'ofici)
- Vilana**, la (cognom fent de malnom. «Estaba allí con Modesto Vilana». Gironés, 1997)
- Vinagre** (tenia un geni molt aspre)
- Virtuosa**, la (segons aquest sobrenom, que sembla exempt d'ironia, la portadora devia ser una dona mereixedora de tan preada qualitat. «También murió su novia [de Bautista Tortosa Valls, “Batistet”, el de la fàbrica de Tortosa i Delgado] llamada Pilar Navarro (“la Virtuosa”»). Gironés, 1997)
- Viudo**, el (ho era)
- Viveriste**, el («tenia uns vivers». Donat, 1997)
- Volaret** (perquè no podia estar-se quiet)
- Volti** (treballava en electricitat, per això li deien «Volti», derivat de volt)
- W**
- Winston** («radioaficcionat estació Winston». Donat, 1997)
- X**
- Xafaxarcos** («quan plovia feia aquesta acció». Donat, 1997)
- Xalo** («del nom Gonzalo». Donat, 1997)
- Xampinyó** (era baixet i grosset)
- Xango**, el (potser és el mateix que li va donar nom a la xumenera del Rajolar del Xango o del Tirador, «construïda el 1946 per Arturo Reig». Ribera, 2007. També hi havia la font del Xango, «nom que esdevé d'un malnom, que era atribuït al llaurador propietari del bancal que es troba al costat de la font». Gironés Micó, 1997. Documentem un altre Xango l'any 1940: «en el día de ayer [8 de març de 1940] fué ingresado en el Depósito municipal de esta Ciudad el detenido (...) alias “chango”». *Correspondència judicial 1940*)
- Xap** (perquè era molt valent i va salvar a un d'ofegar-se al Pou Clar. Hi havia un heroi de l'època que es deia Xap)
- Xaparro**, el (per la seua poca estatura)
- Xapi** (per no ser massa alt. «Ximo, Motxi, Xapi», li deien els amiguets en edat parvular a l'escola de Sant Carles)
- Xapiste**, el (treballava en un taller de cotxes de xapa i pintura)
- Xarco** (germà de Paco Aigua, també li agradava molt nadar)

- Xarlot** (pel personatge cinematogràfic. A la botiga del Cantalar de Sant Carles portava un babi grandot i li deien el tio Xarlot. «Eren dies també de visita inevitable a un gran betlem que es muntava en una casa particular situada enfront de l'església de Sant Carles, al costat de “casa Charlot”». Conejero, 2002)
- Xata**, la («La Chata, Gil, Gonzalo el Pando y Fuset, todos ellos vendiendo embutidos o ultramarinos completan el centro comercial de este entrañable mercado [de la plaça de Baix]». Lacueva, 2000)
- Xatet**, el (derivat diminutiu de Xato)
- Xato**, el (pel nas atxatat o esmús. «COMITÉ PARTIDO COMUNISTA... Juan Bta. Mollá Sanchis (Chato)», en «AYUNTAMIENTO DE ONTENIENTE. RELACION DE COMITES QUE SE FORMARON EN ESTA CIUDAD DESDE EL 18 DE JULIO DE 19366 [sic] HASTA LA FECHA DE LA LIBERACIÓN», signat per l'alcalde el 3 de juny de 1944. *Expedient de Secretaria* 1939/9)
- Xato Pirranya**, el («degut al seu caràcter dolent». Donat, 1997)
- Xavó** («El Comité de Salud Pública estaba formado por los siguientes individuos (...) ROBERTO BERNABEU ESPARZA (Chavó)», en «ACTUACION REVOLUCIONARIA DE LOS ROJOS EN ESTA CIUDAD DE ONTENIENTE DURANTE EL PERIODO DE SU DOMINACION». *Expedient de Secretaria* 1939/9)
- Xavona**, la (emparentada amb Xavó. «Carmen, la Xavona, germana de Joaquín Esparza, *el Moreno*». Sais, 2001)
- Xaxo**, el (era andalús i deia molt «muchacho» amb pronúncia andalusa)
- Xec** (perquè era cobrador i esgarrava entrades)
- Xelo**, el tio (tret que siga l'hipocorístic de Consuelo, nom de pila també d'home, veg. Huili, no sabem per quina regla de tres s'ha motivat aquest nom de dona aplicat a un home)
- Xenna** («pardalet dit xera». Casanova, 1997. «Chentna també es valén». Veg. introducció: volant de la comparsa de Llauradors i volant de la comparsa dels Xurros de l'any 1935. «Alquería de Chenna». *Llibre d'actes municipals* 1858-1859)
- Xenna**, la («la “Chenna”, una viejecita que era la dueña de todo el inmueble y estaba siempre a la ventana del entresuelo, como un pájaro, vigilando la entrada y la escalera y enterándose de todo». Gironés, 1997)
- Xennero**, el («Xetnero, el». Donat, 1997)
- Xenneta** (derivat diminutiu de Xenna)
- Xerevia** (Xirivia; al terme d'Ontinyent, dalt del camí de Mossén Conca, cap a la zona de Sant Jacint i la Garnatxa, hi ha el pla de Xirivia. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)
- Xeu** («com que a un dels nostres components [esquadra “Xeus” dels Mossàrabs] s'anomenava “El Xeu”, volguérem fer com els iaïos, a vore si d'ací 30 o 40 anys açò és una anècdota com la que ells ens contaren». Revista *Comparsa Mozàrabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*, p. 34. A Ontinyent trobem unes quantes fonts del Xeu, les quals són tan irregulars i de la temporada que no tenen una localització estable concreta)
- Xeua**, la (emparentada amb Xeu)
- Xeuet** (li agradava caçar pardalets, i a més era menut; «tenia el penis molt gran». Donat, 1997)
- Xeueta** (emparentada amb Xeuet)
- Ximbalino**, el (era representant de la marca de cafeteres «Cimbali»)
- Xima, la tia** (emparentada amb Ximo)

- Ximes Morenes**, les (aquestes quatre germanes «eran conocidas en el pueblo [Ontinyent] con el mote genérico de “les Chimes Morenes”. Eran unas beatitas solteronas, inocentes, antipáticas (según decían algunos rojillos), pero incapaces de hacer daño a una mosca». Gironés, 1997)
- Ximito** (un pardalet *pardalot* ens ha contat que Ximito es gitava amb una dona que li deien la tia Xima, d'ací Ximito)
- Ximitos**, els (derivat diminutiu hipocorístic de Ximo < Joaquim)
- Ximo** (nom propi familiar fent de malnom)
- Ximo Nas** (pel nas tan prominent que tenia)
- Ximo Xitxorra** (no sabem qui devia ser aquest personatge de tan expressiu malnom, però a Ontinyent dir Ximo Xitxorra, o *Xitxo si sobra*, era ben normal entre les persones grans)
- Xinet**, la del (per la forma dels ulls dels porcs semblant a la dels xinesos. «Una de les primeres atraccions que va venir a la Fira d'Ontinyent [privilegi del rei Alfons el Magnànim, 22 de març de 1418] era el barracó i les barquetes de força de la *senyó* Carmen, de Canals, coneguda entre el veïnat com “la del xinet” perquè algun any duia un porc que estava criant». Conejero, 2002)
- Xino**, el (pels seus ulls)
- Xinxà** (era sabater i posava xinxes a les sabates)
- Xiquet**, el (irònicament, perquè tenia un cos molt gran. L'any 1951, l'Ontinyent CF «estava dirigit por Vilanova (apodado El Chiquet)». Lacueva, 2000)
- Xiquet d'Aielo**, el («d'Aielo». Donat, 1997)
- Xiquillo**, el («Eixe que porta la capa / De colorins a montó / Y que fa cara de pillo.. / Eixe es Revert “El Chiquillo”». Del *Llibret* del Pelat. Veg. Lacueva, 2000, tom I, p. 176)
- Xirrita** (tenien una cabreta que li deien Rita: «xi Rita, xi Rita». Provenien d'Andalusia)
- Xispa** («“Chispa”, guardia municipal muy avisgado». Lacueva, 2000)
- Xispa**, el («llumener». Donat, 1997)
- Xitxarra** («simulava el so amb una guitarreta». Donat, 1997. «Rafael Matarredona Gandia (a) Cantarelli y Chicharra». *Correspondència judicial* 1942)
- Xiulit** (sempre anava xiulant)
- Xiulita**, la (emparentada amb Xiulit?)
- Xocolata**, la («bruna de pell». Donat, 1997)
- Xocolate** (pel seu color fosc de la pell. «Havia sigut repartidor de xocolata». Donat, 1997)
- Xocolatero**, el (feia xocolate)
- Xop** (ja de ben jove era molt alt)
- Xorrero**, el («las fábricas de Batistet y del Chorrero». Lacueva, 2000)
- Xorrina**, la («regentava la senyora Maria, la *Xorrina*». Sanchis Soler, 2001)
- Xorrita** (bevia sempre en una catalana; sempre anava amb el moc penjant)
- Xota**, la (per la cara, semblava una cabreta)
- Xoto**, el («“més calent que un xoto”». Donat, 1997)
- Xuflos** (el mot xuflo és una variant formal de xufo, que prové del castellà *chuflo*, «moñito que se hace en el pelo para rizarlo, con un bigudí u otro utensilio», definició de María Moliner, *Diccionario de uso del español*, Editorial Gredos, Madrid, 1994. És així com tenia el cabell Vicent, àlies «Xuflos»?)
- Xumbera** (emparentada amb Xumbero l'Esquilaor?)
- Xumbero l'Esquilaor** (casa el Xumbero, al costat de la Ponceta. Veg. *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*)

Xupao, el (era molt prim i esquifit)

Xuplidets (documentat a Pistolo; «molt prim». Donat, 1997)

Xupó (perquè fins ben majoret portava el xupló en la boca)

Xurrera, la (feia xurros a la fàbrica tèxtil. Sanchis-Satorres, 1999)

Xurrero, el (feia i venia xurros)

Xus (afèresi de Jesús. «Sobta la quantitat de col·laboradors que tenia» [el butlletí trimestral del Club Jove de Sant Rafael, desembre de 1972 fins a les portes de 1980], entre els quals «Xus Soriano». Llin-Sanchis, 2008)

Z

Zambo («ENRIQUE NAVARRO SANCHIS (a) ZAMBO». *Correspondència judicial* 1949)

Zamora (pron. Samora. «En el día de hoy [7 de març de 1940] ha ingresado en este Depósito Municipal, en calidad de detenido, el individuo (...) “a” Zamora». *Correspondència judicial* 1940)

Zig-zec (caminava zigzaguejant)

2. Apèndix documental

Document 1

AMO, *Registre del llibre de la col·lecta de la tacha del dret de maridatge de la il·lustríssima archiduquesa de Burgunya filla del molt il·lustríssimo senyor rey, senyor nostre* (1496). [Es tracta de la infanta Joana, la fol·la]

A penes hi ha malnoms, s'hi indica menor o major, o l'ofici. Les vídues prenen el nom del marit o, més rarament, conserven el seu propi (el de son pare, s'entén).

Tanmateix n'hi ha alguns (subratllats).

Francés dels Bous (per compte de Francesc Garcia)

Miquel Puerto, texidor

Johan Ferrero, perayre

la vídua na Cristòfola

Matheu Febrer, menor

Matheu Febrer, major

Johan Picanya, perayre

Martín de Ves, pastor

Pere Solbes, molliner

mestre Johan, pedrapiquer

Jacme Yago, de la Barrera

Na Esquera la vídua

Johan Pont, gendre de na Signa

Lope, perayre, gendre de Tortossa

Falquó, gendre de Cardós

Johan Tortossa, tender

Lorenç Martí, àlies de Gandia

Anthoni Richart, pastor

Jacme Tortossa, del Brial

Alfonso Lopiç, texidor

Lorenç lo BarberLos pobils de Johan Ferrero, del Pedregal

Eximeno, gendre de Figuera, moliner

Johan Martí, texidor, àlies del RoigLa vídua de Johan Olzina, Cerroleta

Johan Revert, obrer de vila

Collomer, gendre de Andreu de la Lança

Pedro lo Baxador [nom d'ofici]

Lois Caro, bancaller [nom d'ofici: bancaler]

Los pobils de Johan Caro, bancaller

Miquel Pujaçons, texidor

Vidal del Pallomar [origen geogràfic]

Johan Arbuxech, menor, gendre de Johan Revert

Mestre Johan, Sarrier [feia sàries]Johan Exímenec, àlies RodrigoBernat Garcia, qui vench del Vint-e-Cinch [llogaret, terme actual de l'Olleria]

Perot Lopiç, fill de Pedro

Johan Verguet, àlies Tortosílo Malorquí, baxador

Lidó lo vell, qui vench d'Alcoy

son fill lo cassat

Eximeno, espardenyer, e sa mare

mestre Arcís, cuyraçer [feia cuirasses]

Çahat Palla, moro vehí

mestre Berthomeu, sastre

(transcripció de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 2

En el cas d'Ontinyent hem procedit a realitzar un tractament estadístic (sobre 937 identificacions, és a dir l'univers dels veïns i habitants d'Ontinyent en 1519-1522). N'oferim, però, només una selecció.

Agermanats d'Ontinyent i d'Agullent

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
??	Antoni	lo fosser		
Albalat	Pere		de Bernat	
Albert	Antoni	mestre		
Arbuixec	Guitart		marit de Caterina	
Beneyto	Perot	menor	de Pere	
Berbegal	Bertomeu	Berbegalet		
Bodí	Francesc	menor	de Francesc	
Bono	Francesc		germà	
Caçada	Bertomeu		de Pere	
Caldes	Jaume	menor	del Cap del Raval	
Candela	Bernat		natural d'Agres	

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
Cardós	Ferran	Ferrandet		
Castelló	Miquel		vengut de Banyeres	
Cirera	Joan		gendre de Colomer Assensi de Joan	
Claver	Pere Onofre			
Colomer	Joan	lo blanc		
Conca	Jaume	major		
Correger	Joan		de Bertomeu	
Déu, de	Antoni			d'Agullent
Donat	Guillem	de la Porta Nova	de Joan	
Espí	Joan	Joanot		
Exarc	Jaume		gendre de mestre Gracià	
Exea	Bertomeu		de Francesc	d'Agullent
Ferrero	Joan	Joanot	gendre	
Figuera	Bertomeu		nét de Feliu	
Fonfrida	Bertomeu	menor	marit de Lucrècia	
Franco	Joan	lo sort		
Fuster	Bertomeu	lo mallorquí	de Joan	
Galindo	Francesc	menor		
Garcia	Francesc	del dels Bous	de Miquel	
Garcia	Joan	Padilla	germà de Bernat	
Gil	Bertomeu		gendre de Jaume del Pla	
Gilabert	Guillem	lo mallorquí	natural de Mallorca	
Gomis	Andreu	Gralla		
Guadalupe	Francisco	mestre de la capa blanca		
Insa	Joan		germà d'Andreu	
Irlés	Jaume	Jaumot		
Jusà	Andreu		d'Andreu, germà de	
Llodrà	Salvador	lo mallorquí		
Llopis	Joan	major	de Bertomeu	gendre de Monyós
Lloret	Perot	menor d'edat	de Bernat	d'Agullent
Llura	Francesc		marit d'Anna	d'Agullent
Martí	Andreu	lo català		
Martí	Andreu	Albalat		
Martí	Joan	lo carreter		
Martínez	Joan	major	natural d'Alcoi	de na Orta
Merí	Pere		del cap del Raval	
Moltó	Joan	Joanot		

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
Mora	Bertomeu	de la Font de la Figuera	de Pasqual	
Munnar, de	Bernat	Munarro	natural de Prepac (Bearn)	d'Agullent
Muntanyes, de	Arnau	corder; mestre Arnau		
Nadal	Jaume	lo mallorquí	de Constantí	
Navarro	Joan	de Pamplona	gendre de Exea	fill de F. Ruiz de Pamplona
Ondunyes	Vicent	Arnau		
Osca	Domingo	vell		
Penalba	Bernat		natural d'Agres	
Plassència, de	Martí	menor	de Martí	
Ramos	Joan	Joanot	de Joan	
Reig	Jaume	de l'Agrillent	viu al raval	
Rodrigo	Joan	Eximeno		
Rodrigo	Joan		del cap del Raval	
Rodrigo	Joanot	de les Coves		
Sabater	Bertomeu	lo mallorquí		
Sabater	Joan	lo coixo		
Salvador	Pere	major, Perot	de Pere	
San Esteban, de	mestre Pere			
Sanç	Jaume	perpinyanés		
Sanchis	Joan	d'Albacet		
Solbes	Cristòfol	tragner de molins		
Tomàs	Joan	lo pouer		
Tomàs	Pere	lo fosser		
Torró	mossén Bertomeu			
Valls	Vicent		natural d'Alcoi	
Verguet	Abdon	Tortosí		
Verguet	Joan	Tortosí, menor	de Joan	
Verguet	Joan	Tortosí, pús vell		
Viciano	Francesc	Serrat		
Vinader	Joan		natural d'Onil	
Yago	Jaume	Jaumot	de Lluís, difunt	

Reialistes d'Ontinyent i d'Agullent

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
Albert	mestre Antoni			
Arbuixec	Lluís		batle reial	
Bodí	Francesc		de Bertomeu	
Colomer	Bertomeu	menor		

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
Donat	Joan		de Bernat	
Espí	Joan		pare de	
Febrer	Gaspar		de Mateu	
Ferrer	Bertomeu		procurador fiscal	
Galbis	Jaume	major		
Guerau	Jaumot		de Nicolau	
Roca	Jaume		de Joan	germà de
Torró	Bertomeu		de Joan	
Verguet	Abdon	Tortosí		

Neutrals

COGNOM1	NOM	ÀLIES	FILIACIÓ1	FILIACIÓ2
Chivellí	Joan		mosso de Pere Golf	
Cucó	Joan	Joanot		
Espí	Pere		de Joan	d'Agullent
Garcia	Bernat		lloctinent de justícia en 1521	
Garrigós	Pere		natural de Bocairent	habitador d'Onti
Gasset	Lluís		de Joan	
Massades	Perot Joan			habitador d'Onti
Sibèlia	Pere	major		
Soriano	Joan		de Miquel	
Sunyent	Miquel	mestre de l'Axa	és armer de la vila	
Sunyent	Pere	Perot		
Vicent	Joan		de Joan	mosso
Yago	Bertomeu		de Bernat	d'Agullent

(L'elaboració del Document 2 ha estat a càrrec de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 3

AMO, Libre de la Peyta de la Vila de Ontinyent y loch de Agullent de l'any MDLXXVIII (1578)

Jaume Nadal, major àlias Riello	Miquel Garcia, menor àlias dels Bous
Gaspar Arbuxech, dels Banys	Joan Espí, de Castella
Berthomeu Morales, de la Venta	Anthoni Tormo, vengut de Albayda
Lluís Garcia, lo Çort	Miquel Morales, de la Venta
Joan Jordà, vengut de Agullent	Berthomeu Conca, Soldat
Pere Arbuixech, Moreno	Francisco Beneyto, de Villena
Pere Cerdà, de Biar, gendre de Guinés Eximeno	Jaume Gaçet, de Xàtiva
Diego Garcia, el Castellà questà en la Font de la Figuera	Jaume Galindo, de Onil
Joan Bono, vengut de Albayda	Gaspar Esparça, de Muntesa
Joan Benavent, de Quatretonda	Francés Bono, vengut de Albayda
Guinés Verdú, de Bèlgida	

Document 4AMO, *Tatxa* 1639

Gaspar Revert, Granota
 Pere Tomàs, de Torrona
 Hieroni Soriano, Perdígot
 Pere Soriano, de Sanchissa
 Joseph Galbis, de Borredana
 Viuda de Viçent Torrò, Vilana
 Juan Donat, lo Sort
 Hereues de Juan Torrò, de Gueraua
 Berthomeu Torrò, de Coloma
 Antoni Enguix, de Ausià
 Joan Martí, de Estevena
 Antoni Tortosa, de Català
 Juseph Sans, de la Font
 Viçent Mollà, de Colomera
 Viçent Beneyto, Pladrat
 AMO, *Tatxa* 1660

Francés Yago, dit lo Bal·le [el Batle]
 Joan Martines, Hodrero [Odrer]
 Pere Soriano, de Matamoros
 Joan Garcia, de Borredana
 Joseph Garcia, de Rechia
 Joseph Serdà, Forani
 Berthomeu Torrò, de Coloma
 Berthomeu Torrò, Fira

Jaume Guerau, als Albellons
 Juan Martínez, Hodrero [Odrer]
 Francés Tortosa, Soldat
 Vicent Martínez, de Enguixa
 Viuda de Viçent Donat, Çerdana
 Berthomeu Torrò, de Mollana
 Pere Thomàs, de Martinesa
 Pere Martínez, elangel [l'Àngel?]
 Juan Coll, Músich
 Berthomeu Galiana, de Boluda
 Joan Gaçet, lo Groc
 Berthomeu Sanchiz, de Pastora
 Francés Tortosa, de Requena
 Juseph Enguix, de Galbisa
 Pere Thomàs, de Lopisa [de Llopis]

Joseph Sans, de la Font
 Joan Espí, de Solera
 Pere Úbeda, de Morera
 Gaspar Gacet, Treballador
 Joan Martí, Gorro
 Joan Torrò, de Lloreta
 Joan Torrò, de Plebana
 Berthomeu Torrò, de Mollana

Document 5AMO, *Llibre Registre de la Tacha...* (original) 1657

Joan Soriano, Elnero (feia alnes, mesures de tela?)	Gaspar Cerdà, de Conchella
Berthomeu Sanchis, Sisdits	Pere Soriano, Pollastre
Juseph Bodí, Llocat	Pere Soriano, Merlat
Jeroni Soriano, Negret	Juseph Ximeno, Arnat
Bertomeu Torrò, de Coloma	Joan Torrò, de la Peblana (plebana)
Joan Donat, en casa Macari	Pere Gumel, Albarder

Pere Reig, de Marca

AMO, *Llibre de la Tatxa dels soldats feta en la vila de Ontinyent en lo any 1657 inseguint lo Consell General*

Joan Soriano, dit Lonero (feia lones?)
 Vicent Ferrero, de Blaya
 Pere Soriano, lo Pollastre
 Pere Soriano, de Matamoros
 Alonso Lopes, dels Bous
 Joan Torrò, de Lloreta
 Berthomeu Torrò, Deulomà (Déu lo mana)
 Joseph Garcia, Pare Sant

Berthomeu Torrò, de Mollana
 Vicent Martínez, Odrero
 Joseph Bodí, lo Llocat
 Joan Garcia, de Borredana
 Jeroni Soriano, lo Negret
 Joseph Eximeno, lo Arnat
 Pere Ferrero, de Blaya
 Francisco Sanchis, Serra

Miquel Ruvio, Castellà
 Pere Reig, de Marca (del cognom Marc)
 Pere Úbeda, de Morera

Joan Espí, de Solera
 Pere Soriano, Perdigot
 Pere Reig, de Richiarta (del cognom Richart)

Blay Pérez, Donsayner (dolçainer)
 Pere Sanchis, Ojos de Cavallo
 Joseph Colomer, Braga
 Pere Gumel, Albardaner
 Vicent Beneyto, Esmay (desmai?)
 Joan Martí, Gorro

Joan Garcia, Garbeller
 Balthasar Martí, Canterer
 Jaume Sanchis, Meler
 Cuniat (cunyat) del Albardaner
 Pere Úbeda, a la Hereta

Document 6

AMO, *Manual de Consells* 1703-1707

164v

1-8-06

Nomenament (els jurats) d'hospitaler: Pere [] àlies "Casporillo" [Casporrillo]

165v-166r

21-9-06

Joan Insa, "Franch"

(Transcripció de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 7

AMO, *clavaria ordinària* 1704-1709

f. 115v Tomàs Garcia, "dit lo Pare Sant" f. 120v-121r Josep Torró "dit lo Capellà"

f. 127r Francesc Soler "dit lo Pantanero" f. 178r-181v Josep Martínez, àlies "Gallina" o major

AMO, *cort del justícia* 1705

Josep Torró, d'Antoni, "dit lo Capellà"

Vicent Donat "lo Marqués"

(Transcripció de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 8

AMO, *Judiciari de la Sala* 1705-1706

18-7-05

Joseph Siri, Beçó [Bessó]. Estem davant un doble malnom: Siri (malnom fent de cognom) i Beçó (bigeminat, semblant)?

31-5-06

Juan Blasco, el Celut [Cellut?]

(Transcripció de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 9

Llista amb la composició de les set companyies de soldats de les milícies borbòniques (15-09-1707)

comentari:

Redactades en espanyol, per la qual cosa clarifiquen els malnoms (apareixen en català la majoria)

sign.:

AMO, *Manual de Consells* 1703-1707, sign. 10/1, ff. 201r-207r

La 1a constituïda majoritàriament per nobles i ciutadans (que òbviament no tenen malnom, o almenys no s'hi esmenta)

i a més hi apareix:

Joseph Cerdá, el Ros
Diego Cerdá, Bovero
Francisco Galiana, de Francisco, Nelo
Juan Galiana, Cerero

Juan Insa, el Flaco
Joseph Bono, Músico
Juan Salvador, Blanquero
Domingo Galiana, Vedeell

2a companyia

Joseph Alfonso, el Dragón (hauria estat soldat en els dragons: fusellers a cavall)
Luis Penedés, Forellat
Joseph Peres,
Joseph Torró, Capellà
Joseph Tolsá, mayor, Conciencia
Joseph Garcia, Landergue

Gerónimo Úbeda, de Roque
Joseph Juan, Escolà
Joseph Morales, del Real
Pedro Tolsá, de Conciencia
Joseph Penalba, de Bernat

3a companyia

Joseph Colomer, la Galocha
Joseph Colomer, de la Galocha
Joseph Tormo, de Gaspar
Juan Cerdá, del Ros

Miguel Colomer, de la Galocha
Vicente García, de Pau
Bartolomé Pasqual, Sit
Ypólito Gil, sirucano

4a companyia

Miguel Tortosa, Rabosí
Juan Soriano, Turús
Joseph Micó, de Pernet
Miguel Ferero, Escarraman
Miguel Baus, Fransés
Joseph Peres, Dolsainer

Joseph Llidó, Chicot
Domingo Soriano, Turús
Gaspar Torró, de Coloma
Juan Sibiela, Fransés
Antonio Sibiela, Fransés

5a companyia

Joseph Sans, Traso
Vicente Cerdá, Fororo
Vicente Soriano, Ros
Joseph Domenech, de la Chamberga
Domingo Tormo, Cabotí
Vicente Soler, de Bélxida
Joseph Martines, Gallina, major
Vicente Martines, de Gallina

Juan Insa, Colmenero
Francisco Bas, Gorra
Lorenço Velasco, Cantero
Joseph Valls, l'Aca
Joseph Morant, de Cosme
Joseph Torró, de Gar(r)ido
Vicente Torró, Carnistoltes
Joseph Torró, Pastor

6a companyia

Joseph Martines, menor, de Gallina
Miguel Simó, de Tarata

Vicente Segrià, del Dotor

7a companyia

Antonio Tormo, músico
Francisco Cambra, del Tío
Pedro Vicente Soriano, del Pollastre
Joseph Garcia, de Pere

Vicente Martí, de Martina
Juan Soriano, del Pollastre
Juan Aliaga, de la Torreta

(Transcripció de Vicent Terol i Reig, historiador i arxiver de l'Ajuntament d'Ontinyent)

Document 10**ÀLIES A ONTINYENT. 1849-1900****malnoms i motius locals**

Adormit: Antonio Gramage Beneito (a) Adormit. 1900.

Agosto: Joaquín Calatayud (a) Agosto. València: Agost. 1869.

Agüelet, el: Vicente Abad Sempere, (a) el Agüelet. Val.: l'Agüelet. 1883.

Albarder: Rafael Casanova García (a) Albarder. 1874.

Albardes: Rafael Casanova García (a) Albardes. 1874.

Alforiner, el: Juan (a) el Alforiner. Val.: l'Alforiner. 1869.

Bachocas: José y Francisco Gramage Cambra, apodados Bachocas. Val.: Bajoques. 1884.

Bajoca: v. Bachocas.

Baltasar: José Gaspar Torró Penadés (a) Baltasar. 1900.

Barraca: Antonio Biosca Pla alias Barraca. 1858.

Besona: Bautista Juan Requena (a) Besona. Val.: Bessona. 1876.

Besones: Josefa y Vicenta Gil Calatayud (a) Besones. Val.: Bessones. 1876.

Besonet, el: Vicente Sempere y Pastor, conocido por el Besonet. Val.: el Bessonet. 1860.

Bleda: Francisco Monfort Llin (a) Bleda. 1884.

Bleda: José Ellín Pérez (a) Bleda. 1872.

Bocina: v. el Tor(t) de Bocina. Val.: Botzina.

Bollat: Miguel Polop Nadal, (a) Bollat. 1883.

Bombo, el: Francisco Vila alias el Bombo. 1856.

Borra: Pascual Pastor Galbis (a) Borra. 1876.

Bort de Campos, el: Juan San Germán (a) el Bort de Campos. Val.: el Bord... 1873.

Bort del Cardante, el: Andrés Expósito (a) el Bort del Cardante. 1869.

Bort del Delme, el: Juan de San Germán Campos Bordera (a) el Bort del Delme. 1874.

Bort: Andrés Guillermo Expósito (a) Bort. 1876.

Boticha: Francisco Fita Sanchis (a) Boticha. Val.: Botija. 1874, 1875.

Boticha: Juan Llach y Peiró (a) Boticha. 1873, 1874.

Botonera, la: Lutgarda Ramos, entendida por la Botonera. 1862.

Cabo Largo: Miguel Olcina Gisbert (a) Cabo Largo. 1875.

Cagamolles: José Llopis Muñoz (a) Cagamolles. 1900.

Campechana, la: María Abad Pastor (a) la Campechana. 1874.

Campechano, el: Miguel Abad Pastor (a) el Campechano. 1868.

Canari: Ramón Barberá Castelló (a) Canari. 1880.

Cap de Fusta: Antonio García Sempere (a) Cap de Fusta. 1876.

Capsana, de la: Fernando Barberá, hijo de Tomás, alias de la Capsana. Val.: la Capçana. 1869.

Capsana, la: v. Fernando Barberá, hijo de Tomás, alias de la Capsana.

Caraca: José García y Nicolau (a) Caraca. 1850.

Caracuel: Tomás Casquel Galiana (a) Caracuel. 1859.

Cardante, el: Miguel Pérez y Doménech (a) el Cardante. 1853.

Cartagena: Francisco Torró Falcó, (a) Cartagena. 1883.

Castaña: Antonio Ferrero Guerola (a) Castaña. Val.: Castanya. 1860.

Castañeta: Antonio Ferrero Guerola (a) Castañeta. Val.: Castanyeta. 1868, 1869.

Cazadoret: Francisco Pascual Moltó Belda (a) Cazadoret. Val.: Caçadoret. 1884.

Charpa: ... al mediero de la heredad llamada de Gironés, cuyo apodo es Charpa. Val.: Xarpa. 1874.

- Chava: Rafael Calatayud hijo de Chava. Val.: Xava. 1869.
 Chava: Rafael Calatayud Sanz (a) Chava. 1869.
 Chena: Vicente Colomer Alemany (a) Chena. Val.: Xenna. 1884.
 Chepa: Domingo Ellín y Gallur (a) Chepa. Val.: Gepa. 1850.
Chocolatero, el: Vicente Úbeda y Romero (a) el Chocolatero. Val.: el Xocolater. 1859.
 Chocolatero: Vicente Úbeda Moreno (a) Chocolatero. 1873.
Chordi: José Ferri Mora (a) Chordi. Val.: Jordi. 1884.
 Cocote: Antonio Ferrero y Vidal (a) Cocote. Val.: Cocot (cast.: empanadilla). 1857, 1874.
 Colau: Francisco Segura Mollá... (a) Colau. 1854.
 Conca: Gabriel Martínez Cantavella (a) Conca. 1875.
 Corralillo: José Martínez Castelló (a) Corralillo. Val.: Corralet. 1869.
 Cupido: Juan Bautista Martínez Peralta (a) Cupido. 1880.
Curret: v. Curreto; v. Currito.
 Curreto: José Ferrero Pont (a) Curreto. 1876.
 Currito: José Ferrero Pou, (a) Currito. Val.: Curret. 1883.
 Escalpra: Juana Ribera Berenguer (a) Escalpra. Val.: Escarpra. 1885.
 Escalpre: Antonio Torró Vila (a) Escalpre. 1900.
 Esquilador, el: Martín García Sanchis conocido por el Esquilador. Val.: l'Esquilador. 1874, 1876.
 Fava: Francisco Soler Castelló (a) Fava. 1873.
 Figuetes: José Penadés y Molina (a) Figuetes. 1862.
 Flauta: Carolina Falcó Martínez (a) Flauta. 1875.
 Forneret: José López Insa, (a) Forneret. 1883.
 Fullades: Salvadora, conocida por Fullades. 1869.
 Gañán, el: José Guerola (a) el Gañán. 1869.
 Garnacha: Enrique Fermín Reig Ferrero (a) Garnacha. Val.: Garnatxa. 1900.
 Garrofa: Mariano Calabuig Donat, conocido por Garrofa. 1869.
 Gaspacho: Francisco Fernando Ferrero y Aparici (a) Gaspacho. Val.: Gaspatxo. 1858.
Gata: Antonio Llopis López (a) Gata. 1868.
 Gato: Francisco Tortosa Tormo (a) Gato. 1874.
 Gonguet: José Juan Roses, (a) Gonguet. 1883.
 Grill: Miguel María Úbeda Casanova (a) Grill. 1900.
Guanete: Juan Soriano y Casquel (a) Guanete. 1859.
 Güere: José Casanova Vidal (a) Güere. 1869, 1872.
 Guitarró: Ramón Juan Martí (a) Guitarró. 1876.
 Huere: José Casanova Vidal (a) Huere. 1872.
 Malañ: Antonio Vellecer* (a) Malañ. Val.: malany. Val.: Malany. 1867, 1876.
 Malcheni: Vicente Bellod Belda (a) Malcheni. Val.: Malgeni. 1876.
 Mancha: Joaquín Espí Reig (a) Mancha. Val.: Manxa. 1860.
 Mancha: José Espí Reig (a) Mancha. 1869.
 Mansanetero: Manuel Albuixech Ferrero (a) Mansanetero. Val.: Mançaneter. 1900.
 Marcelo: José Rafael Vives Campos (a) Marcelo. 1874.
 María Curiosos: Vicente Mollá Penadés, conocida por María Curiosos. 1869.
 Mariola: Vicente Ferrero Torró (a) Mariola. 1900.
 Masblanch: Joaquín Vañó Castelló (a) Masblanch. Val.: Mas Blanc. 1875.
 Maurana: Josefa Torró (a) Maurana. 1854.

Mayans: Mariano Martínez y Silvestre (a) Mayans. 1860.

Mónica: Antonio Reig Beneito (a) Mónica. 1874, 1875.

Mora, la: v. El Zurdo de la Mora.

Moreno de Borredá, el: Antonio Borredá y Alfonso (a) el Moreno de Borredá. 1850, 1869.

Moreno, el: v. Moreno.

Moreno: José Borredá Presencia (a) Moreno. 1869, 1870

Mudables, los: Pablo, Antonio y Salvador García Barberá, conocidos por los Mudables. 1869, 1875.

Mudables: v. los Mudables.

Nano, el: Francisco Galiana y Armengol (a) el Nano. 1849.

Orella: Natalio Juan Torres (a) Orella. 1872.

Pabla, la: Josefa Sais (a) la Pabla. 1872.

Palanca: Carmelo Blasco Sanz (a) Palanca. 1875.

Palanca: Isidro Gandía y Francés (a) Palanca. 1855.

Palloch: Miguel Mullor y Bellver (a) Palloch. Val.: Palloc. 1858.

Pallocs, els: Vicente y Miguel Mullor y Bellver, conocidos por els Pallocs. 1860.

Pancha: Bautista Fita Mollá (a) Pancha. Val.: Panxa. 1874.

Pantomina: José Borrell (a) Pantomina. Val.: Pantomima. 1851.

Pantonima: José Borrell (a) Pantonima

Pardiñes: Vicente Cambra y Montés (a) Pardiñes. 1860.

Patoc: v. los Patocos.

Patocos, los: José y Pascual Penadés Masiá, conocidos por los Patocos. Val.: els Patocs. 1859.

Pequín: Manuel Ferrero y Ureña (a) Pequín. 1860, 1868.

Perdiu: Rafael Mira y Colomer, apodado Perdiu. 1860.

Picoso, el: Vicente Úbeda Belda (a) el Picoso. 1875.

Picoso: v. el Picoso.

Pintat: Ramón García y Porta (a) Pintat. 1876.

Piñonero, el: Vicente (a) el Piñonero. Val.: el Pinyoner. 1876.

Pixorro: Nicolás Galiana y Armengol, de apodo Pixorro. 1853.

Poveda: Francisco Gandía Sanchis (a) Poveda. 1866.

Prats: Mariano Lluch Cantavella, conocido por Prats. 1884.

Quiquereta: Vicente Gil Ibáñez (a) Quiquereta. 1875.

Rata: Vicente Martínez Úbeda (a) Rata. 1884.

Renoch: Vicente Tortosa Calabuig (a) Renoch. Val.: Renoc. 1872.

Retirao, el: José Sanz Gandía (a) el Retirao. 1869.

Roc: v. Vicente Martínez Bellvert (a) Roch.

Roca: v. Roco.

Roch: José Revert i Francés (a) Roch. Val.: Roig. 1858.

Roch: Vicente Martínez Bellvert (a) Roch. Val.: Roc. 1874.

Roco: José Lurbe Brotons (a) Roco. 1876.

Rodasoques: Vicente Angla Cambra (a) Rodasoques. 1881.

Roig: v. José Revert i Francés (a) Roch.

Roset: Vicente Rubio Sanchis (a) Roset. Val.: Rosset. 1868.

Rull, el: José Ferrero Martí, de Antonio, llamado el Rull. 1868.

Rulla, la: sense constància de la seua identitat, és la mare de José Brotóns Lurbe. 1874.

Rura, la: María (a) la Rura. 1873.

Saez: José Reyes Herrero (a) Saez. Normatiu, cast.: Sáez. 1876.

Sapena, la: María Doria Peralta (a) la Sapena. 1867.

Sargento, el: José Olivares i Pla (a) el Sargento. 1860.

Simona, la: María Dolores Sanchis y Martí (a) la Simona. 1860.

Solano: José López Pérez (a) Solano. 1874, 1875, 1876.

Sordo, el: Antonia García, hija del Sordo. Val: el Sord. 1868.

Sota: Vicente Soriano Sanchis (a) Sota. 1873.

Talecó: José Salvador y Ferrero (a) Talecó. 1880.

Tano: Cayetano Santamaría Pérez (a) Tano. 1880.

Tavá: Vicente Masiá Sanz (a) Tavá. Val.: Tavà. 1874.

Terolet: Antonio Mollá Sanchis (a) Terolet. 1874.

Tieso, el: Manuel (a) el Tieso. 1867.

Tor(t) de Bocina, el: Joaquín Fita Penadés (a) el Tor de Bocina. Val.: el Tort de Botzina. 1876.

Tort de la Ana, el: Pascual Martí (a) el Tort de la Ana. Val.: el Tort de l'Anna. 1856.

Tort de Mancha, el: José Espí Reig (a) el Tort de Mancha. Val.: el Tort de Manxa. 1869.

Viejo: Gabriel Borredá (a) Viejo. 1884.

Violí: Pascual Ramón Marco Sanchis (a) Violí. 1876.

Zurdo de la Mora, el: Mariano Tortosa y Calabuig (a) el Zurdo de la Mora. 1859.

ÀLIES A ONTINYENT. 1849-1900

malnoms i motius forans

Arinero: Francisco Bañó (a) Arinero. Albacete: Cabdet, 1851.

Corro, el: Francisco Benito (a) el Corro. Albacete: Cabdet, 1851.

Longaniza: Francisco Iñiguez (a) Longaniza. Albacete: Cabdet, 1851.

Zaragata: José Navarro (a) Zaragata. Albacete: Cabdet, 1851.

Noí, el: Miguel Gozábez Reig (a) el Noi. El Comtat, 1874.

Palloch: Francisco Sempere (a) Palloch. El Comtat, 1870.

Zurdo de Beniarrés, el: José Gozábez Calvo (a) el Zurdo de Beniarrés. El Comtat: Beniarrés, 1874.

Godoy: José Ferrando Pastor (a) Godoy. El Comtat: Cocentaina, 1876.

Musulero de Consentaina, el: v. Sopa. El Comtat: Cocentaina, 1855.

Cabellera, Vicente de: José Vicente Climent y Seguí, conocido por Vicente de Cabellera. El Comtat: Muro d'Alcoi. 1875.

Cabellera: v. Vicente de Cabellera.

Piñó, Ramón de: José Ramón Pérez y Tomás (a) Ramón de Piñó. El Comtat: Muro d'Alcoi, 1875.

Piñó: v. Ramón de Piñó. Val.: Pinyó.

Rabosa: Juan Rabosa. L'Alcoià: Banyeres de Mariola, 1851.

Patilla: Antonio Patilla. L'Alcoià: Banyeres de Mariola, 1851.

Carrampano, el: Cristóbal el Carrampano. L'Alcoià: Beneixama, 1869.

Moreneta: Joaquín Biosca Sanchiz (a) Moreneta. La Costera: la Font de la Figuera, 1854.

Mundero: José Jordán Biosca (a) Mundero. La Costera: Moixent, 1883.

Chato de Vallada, el: Joaquín Vila Castells (a) el Chato de Vallada. Val.: el Xato. La Costera: Vallada, 1872.

Colló: José Quiles Romero (a) Colló. La Costera: Xàtiva, 1900.

Esteve, de: José Pascual, apodado de Esteve. Val.: d'Esteve. La Marina Baixa: Benimantell, 1851.

Tomasa: Rosa Vidal, por apodo Tomasa. La Marina Baixa: Benimantell, 1851.

Sopa: José Pérez y Muñoz (a) Sopa. La Safor: Palma de Gandia, 1855.

Cama: Joaquín Tormo... alias Cama. La Vall d'Albaida: Aiello de Malferit, 1859.

Cantares del Asilo: V. Cantares.

Cantares: José Joaquín Mira, conocido por Cantares. La Vall d'Albaida: Aiello de Malferit, 1874.

Chorrero: José Bataller Sempere (a) Chorrero. La Vall d'Albaida: Aiello de Malferit, 1884.

Granota: Miguel Vicent Albert (a) Granota. La Vall d'Albaida: Aiello de Malferit, 1869.

Pataca: Rafael Colomer (a) Pataca. La Vall d'Albaida: Aiello de Malferit, 1880.

Tiburcio: Miguel Castelló Ferre (a) Tiburcio. La Vall d'Albaida: Bocairent, 1874.

Raboses: Blas, José y Manuel Beneyto e Insa..., apodados Raboses. La Vall d'Albaida: Bocairent, 1851.

Baleta: Salvador Boluda Nácher (a) Baleta. La Vall d'Albaida: l'Olleria, 1871.

Ferri: Blas Ortola y Ferrer (a) Ferri. La Vall d'Albaida: la Pobla del Duc, 1874.

Pere-pau: Francisco Boscá y Boscá (a) Pere-pau. La Vall d'Albaida: la Pobla del Duc, 1874.

Domingo: Miguel Boscá Sempere, conocido por Domingo. La Vall d'Albaida: Salem, 1883.

Petrel, de: Tomás Bertomeu (a) de Petrel. Val.: de Petrer. Les Valls del Vinalopó: Petrer, 1870.

(L'autor del Document 10 és Tomàs Bordera Bordera, treballador amatent de l'Arxiu Municipal d'Ontinyent-AMO, de qui som deutors i a qui mostrem un especial agraïment)

5. BIBLIOGRAFIA

Aigiües 1572 (J. Muñoz).

Alba. Revista d'Estudis Comarcals de la Vall d'Albaida, (2001-2002). Núm. 16/17, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent.

Albaigès i Olivart, Josep M. (1983). *Diccionari de noms de persona*, Barcelona, Edicions 62.

— (2005). *El gran llibre dels cognoms catalans*, Barcelona, Edicions 62.

Alcover-Moll (1993). *Diccionari Català-Valencià-Balear (DCVB)*, 10 toms, Palma de Mallorca.

ARXIU MUNICIPAL D'ONTINYENT (AMO), *Clams* 1497, 1502, 1551 i 1651.

— *Clavaria ordinària* 1704-1709.

— *Correspondència judicial* 1868-1876; 1939-1944; 1945-1960; 1956-1958.

— *Cort del justícia* 1705.

— *Cúria de Justícia d'Ontinyent* 1497, 1551, 1570 i 1651.

— *Expedient de Secretaria* 1939/9.

— *Judiciari de la Sala* 1705-1706.

— *Llibre de la Peyta de la Vila de Ontinyent y loch de Agullent de l'any MDLXXVIII* (1578).

— *Llibre d'actes municipals* 1858-1859, sign. 36/2, ff. 208v-219v.

— *Llibre de la Tatxa dels soldats feta en la vila de Ontinyent en lo any 1657 inseguint lo Consell General*.

— *Llibre Registre de la Tacha...*(original) 1657.

— *Llista de guerra de la vila de Ontinyent feta en agost 1597*.

— *Manual de Consells* 1703-1707, sign. 10/1, ff. 201r-207r.

— *Padró de Riquesa* 1724, 1731, 1735, 1802 i 1890.

— *Registre del llibre de la col·lecta de la tacha del dret de maridatge de la il·lustríssima archiduquesa de Burgunya filla del molt il·lustríssimo senyor rey, senyor nostre* (1496). [Es tracta de la infanta Joana, la folla].

— *Tatxa* 1639 i 1660.

- BENAVENT, Rafael (1997). «Mitologia popular: l'Home del Sac», *Actes del Primer Congrés d'Estudis de la Vall d'Albaida*, Aiello de Malferit, 1996, edició a càrrec de la Diputació de València i l'Institut d'Estudis de la Vall d'Albaida.
- Bocaviu. *Bocins de llengua de transmissió oral i escrita arrellegats a Ontinyent* (2007). Textos i recopilació de Josep Sanchis Carbonell, Oficina de Promoció i Ús del Valencià / Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent.
- CASANOVA, Emili (1997). «Malnom i lèxic comú: el cas de la Vall d'Albaida», *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Ontinyent, Denes, p. 255-260.
- CONEJERO MARTÍNEZ, Gaspar (2002). *Paisatges de la memòria*, Associació de Veïns el Llombo, d'Ontinyent.
- Diccionari de sinònims, antònims i idees afins* (2007). Josep Lacreu, director, edicions Bromera, Alzira.
- DONAT MATARREDONA, Antoni (1997). «Alguns malnoms d'Ontinyent», *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Ontinyent, Denes, p. 355-375.
- GABARDA CEBELLÁN, Vicent (2007). *Els afusellaments al País Valencià (1938-1956)*, Publicacions de la Universitat de València.
- GIRONÉS MICÓ, David (1997). «L'etimologia popular en la toponímia d'Ontinyent», *IV Col·loqui d'Onomàstica Valenciana. XXI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica*, Ontinyent, Denes, p. 523-528.
- LACUEVA, Antonio (2000). *Historia de un pueblo. Crònica sentimental de Ontinyent 1940-2000*. 3 toms. Editora Cos-2000, SL. Imprimeix Gráficas Tormo-Lit, SL, Ontinyent 2005-2006.
- LLIN LLOPIS, Guillem i SANCHIS CARBONELL, Josep (2008). *Ontinyent, de la dictadura a la democràcia (1968-1982)*, Ontinyent, edicions Víctor.
- PERALT MONTAGUT, Fernando (1994). *Historia del Onteniente C.F. 1947-1994. Ontinyent C.F. 1992*, València, ediciones Aragón.
- Revista *Comparsa Mozárabes Ontinyent. Any 1997. Capitania*.
- RIBERA, Agustí (2007). *Una mirada a la ciutat en vertical. Itinerari urbà per les xumeneres fabrils d'Ontinyent*, MAOVA.
- SAIS I MICÓ, Robert (2001). «D'un barri, d'un temps, d'una gent», dins *El Llombo, apunts i records*, Associació de Veïns el Llombo, d'Ontinyent.
- SANCHIS CARBONELL, Josep i SATORRES CALABUIG, Vicent (1999). *Vocabulari del tèxtil de la Vall d'Albaida*, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent, «Quaderns divulgatius núm. 7».
- SANCHIS SOLER, José (2001). «Records del Llombo», dins *El Llombo, apunts i records*, Associació de Veïns el Llombo, d'Ontinyent.
- TORRÓ I MARTÍNEZ, Joan Josep (1993). *Instrucció i Cultura a Ontinyent durant la II^a República (1931-1939)*, Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent.
- Vocabulari de noms de persona* (2006). Acadèmia Valenciana de la Llengua.

Per a la localització dels topònims que apareixen en el present treball vegeu:

SANCHIS CARBONELL, Josep i GIRONÉS MICÓ, David (1998). *Mapa toponímic del terme d'Ontinyent*, Oficina de Promoció de l'Ús del Valencià / Servei de Publicacions de l'Ajuntament d'Ontinyent.